

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 1

11. AASTAKÄIK. — JAANUAR 1929.

Eesti Haridusliidu ajakiri

„Vabaharidustöö“

ilmub 1929 a. kaheksa korda aastas
— tegevushooaja iga kuu 15-dal.

Tellimishind: aastas 1 kr. 20 senti; $\frac{1}{2}$ aastas 60 senti
ja üksik number 15 senti.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Rataskaevu 22. Telef. 6-52.

Juba vanal hallil ajal tungis

„POSTIMEHE“

ELUSTAV SÕNA EESTI TALUTARRE.

„POSTIMEES“ julgustas vastupanule, õhutas koduarmastusele, kasvatas eestlase iseteadvust ja andis juhatusi rahvamajanduse paremale järjele tõstmiseks.

„POSTIMEES“ oli rahvale tõeliseks juhiks ja teenäitajaks — kuni murdus võõra ülemkihi võim ja rahvas võis vastu astuda paremale tulevikule.

UUTES OLUDES on „POSTIMEHEL“ oma kogemuste tõttu endiselt kaaluv sõna.

„POSTIMEES“ on võitnud nende usalduse, kes ajalehest tahavad kuulda tõtt.

VÄRSKUSE POOLEST sammub „POSTIMEES“ teistest päevalehtedest päevavõrra ees. „POSTIMEHE“ kindlate tellijate arv on suurem kui ühelgi Eesti ajalehel.

UUEL AASTAL toob „POSTIMEES“ oma lugejatele lehe tehnilise külje poolest üllatuse. Nimelt hakatakse „POSTIMEEST“ trükkima uuel, selleks vabrikus eriti valmistatud rotatsioonmasinal, mis on kõige moodsem ja täielikum. Sellelabi on „POSTIMEHEL“ võimalik tõsta oma tehnilist külge ja anda lugejatele kõige paremaid värvitruki pilte.

1929. AASTAL ALGAB „POSTIMEES“ 73. AASTAKÄIKU.

Seega on „POSTIMEES“ ligi kolmveerand aastasada Eesti rahva teenistuses seisnud.

„POSTIMEES“ MAKSAB:

1 kuu peale postiga	150 s.,	postita	135 s.
2 „ „ „	300 „	„	270 „
3 „ „ „	400 „	„	350 „
6 „ „ „	750 „	„	650 „
12 „ „ „	1500 „	„	1300 „

UUENDAGE „POSTIMEHE“ TELLIMIST UUEKS AASTAKS.

„Postimehe“ talitus: Tartu, Jaani tn. 11/13. — Tallinn, Vene tn. 1.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 1

Jaanuar 1929.

11. aastakäik.

SISU: Karskusaate tähtsus kaasaegse ühiskondlik-kultuurilise elu seisukohalt — *E. Martinson*. Karskuskasvatustöö filosoofilised alused — *F. V. Mikkelsaar*. Taimede tundmaõppimise võimalusest ja tarvidusest — *G. Vilberg*. Kas huvi või järjekindel töö koolitegevuses? Kirjanduse arvustusi — *Jakob Tõnisson*. Üleilmaline Kasvatustöökude Ühingute Liit — *M. Vellema*. Õpetajaskond karskustööd süvendamas. Meie algkooli õpetajate valimisest — *E. Hansen*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Välismaalt. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Ametlikke teateid ja määrusi.

Karskusaate tähtsus kaasaegse ühiskondlik-kultuurilise elu seisukohalt.

E. Martinsoni kõne õpetajate I karskuspäeval.

Meie karskusliikumisel on juba aastakümneid seljataga. Võitluse esimesel aegadel nähti joomises eeskätt individuaalset pahet. Vastavalt sellele vaatekohale oli siis ka karskustegelaste tähtsamaks võitlusvahendiks selgitav sõna. Püüti selgeks teha, kui suurt kahju toob joomine inimese keha- ning vaimutervisele ja majanduslikule küljele. Hiljem hakati joomises nägema eeskätt sotsiaalsed, ühiskondlikku pahet, — pahet, mis mõjutab tervet meie ühiskondlik-kultuurilist arenemist, ja vastavalt sellele vaatekohale on siis hakatud tarvitama ka teisi võitlusvahendeid.

Joomisest kui ainult individuaalsest pahest ei saaks õieti juttugi olla meie aegse ühiskondlik-kultuurilise seisukorra juures, kus üksik isik on seotud sadade ja tuhandete sidemetega oma kaaskodanikkudega. Kui mees või naine rikub joomisega oma tervist, siis on see ju küll ka nende isiklik, individuaalne häda, aga kui nad oma rikutud tervise annavad edasi sadadele järeltulijatele, kellel on tegemist ühiskonnaga, kelle eest ühiskond peab ühel või teisel teel hoolitsema, siis ei ole see enam nende kahe inimese isiklik asi. Meie lugupee-

tud karskustegelane Jaan Tõnisson esitab omas 1921. aastal peetud kõnes „Alkoholibabast kultuurist“ huvitava näite, kuidas prof. Pelman on uurinud joodiku naise järeltulijaid ja leidnud, et 75-e aasta jooksul on neid olnud 709, ja neist 142 kerjust, 64 kogukonna hoolekande all, 181 lõbunaist, 106 sündinud väljaspool abielu, 91 kohtulikult karistatud, viimaste hulgas 7 mõrtsukat. Puuduvad teated 125 järeltulija kohta. Need 584 isikut aga, kelle kohta saadud kindlad andmed, on teinud 75-e aasta jooksul riigile kulu 5 miljonit saksa marka.

Kas saame rääkida ainult individuaalsest kahjust joomisega tervist rikku-mise puhul nüüd, kus paljude tähtsate teadlaste katsetega on tehtud kindlaks, et ka vähemal määral alkoholi tarvitamine, isegi keskmiselt ainult 20 grammi ümber, avaldab hävitavat mõju inimese kehakudedele ja, mis eriti tähtis, mürgitab inimese seemnerakukesed, tekitades n. n. blastofoooriat, s. o. seemneidude ja munarakukeste mürgitusest tekkinud järeltulijate kidurust.

Või kas ei ole see ühiskondlik-kultuurilise elu takistamine, kui meie koolides on hulk andevaaseid lapsi, kelle

andevaesuse põhjuseks on nende vanemate või esivanemate joomine. Kui palju, edurikkam oleks töö, kui ei oleks nii palju andevaeseid.

Või võtame majandusliku külje. Kui joodik joomisega raiskab oma varandust, aega, siis saab ta küll kõige pealt isiklikult kahju. Kuid kui sääraseid joodikuid on palju, ja et neid on palju, selles pole kahtlust, siis saab seega kogu ühiskond palju vaesemaks, maksujõuetumaks, kes ei suuda kuigi palju anda kultuurielu arendamiseks. Pahatihti tuleb aga ühiskonnal otsekohe anda suur osa oma materjaalsest kogujõust joomise tõttu ainelisse viletsusse sattunud perekondade toetamiseks, kuna muidu seltskonna raha oleks võinud minna kultuurielu ülesehitamiseks. Või kui palju peab seltskond kulutama vangimajade, kohtute, politsei ja teiste asutiste ülalpidamiseks, mille suurel määral ülalpidamist põhjustab joomine.

Selge on siis, et joomine on eeskätt ühiskondlik pahe. Vaja vaid selles selgusele jõuda, kui suurel määral see pahe on seltskonnas võimust võtnud. Ei ole minu kõne raamides võimalik küsimust põhjalikult selgitada. Toon esile vaid tähtsamad andmed, et saada pilt kohutavast sotsiaalsest hädaohust.

Ühes meie matemaatika õpperaamatus on tähendatud, et meie rahvas joob igal aastal 3-me miljardi marga eest joovastavaid jooke. Kontrollisin neid andmeid riigi statistika keskbüroo andmetega ja leidsin, et nad on keskmiselt õiged. Meil tarvitatakse aastas umbes 30 miljonit kraadi piiritust, kolmel aastal on tarvitatud isegi 35 miljonit kraadi, peale selle õlu, liköör ja muud alkoholilised joogid. Iga elaniku, ka väeti lapse kohta tuleks seega aastas 2500 senti või 5-liikmelise perekonna peale 12.500 senti alkoholimaksu aastas. Selles asjas sammume siis võrreldes teiste rahvastega auväärilises esirinnas.

Prof. August Forel väidab, et Helveetsia statistiliste andmete põhjal $\frac{1}{3}$ kõigist enesetapjaist meestest ja $\frac{1}{10}$ kõigist meeste surmakordadest üldse tuleb panna alkoholi arvele. Meil võivad arvud olla pisut teissugusamad, kuid kindlasti tuleb ka meil väga suur

% enesetapmistest panna alkoholi arvele. Ja nagu on kasvanud meil alkoholi tarvitamine, nii on tõusnud meil ka enesetapmiste arv. Nii oli meil 1919. aastal enesetapmise juhtumisi 47, järgmisel aastal 58, siis 114, siis 137, edasi 157 ja 1924. aastal juba 330. Kui vaadelda alkoholi tarvitamist, siis näeme, et see on samuti järkjärgult kasvanud, tõustes 1 miljoni kraadi pealt 1919. aastal umbes 30 miljoni kraadi peale 1924. aastal.

Kasvanud on ka õnnetus-juhtumiste arv, mis oli 1919. aastal 69, siis aasta-aastalt kasvas järgmistes arvudes: 100, 388, 1303, 3217 ja 1924. aastal 4827, tõustes seega enam kui 48-kordseks.

Samuti on kasvanud haiguste arv, tõustes nelja aasta jooksul enam kui kahekordseks ja nimelt 257997 juhtumist 1919. aastal, 1924. a. aga 545805 juhtumist. Seejuures on eriti tähelepanu väärt asjaolu, et suurel määral on kasvanud haigused, mis lähemas ühenduses joomisega, nimelt suguhaigused ja närvihaigused. Suguhaigusi oli 1919. aastal 10944, järgm. aastal 17975, siis 19598 ja 1922. aastal juba 22561. Närvihaigusi oli 1919. aastal 9459 juhtumist, siis 16203, edasi 19248 ja 1922. aastal 27787 juhtumist, seega närvihaiguste arv nelja aasta jooksul kasvanud kolmekordseks.

Kui kadunud dr. Luiga hulkade aastate eest oma uurimuste põhjal jõudis kindlale veendele, et meil närvi- ja vaimuhaiguste arv on väga suur, palju suurem kui harilikult teiste rahvaste juures, mis peame siis veel ütleva viimaste aastate kohta; mil närvihaiguste arv on tõusnud mitmekordseks.

Üldist avalikku hädaldamist on leidnud meie rahvaarvu liiga väike kasvamine. Küll on selles süüdi paljud tegurid, kuid ega alkohol, mis tähtsal määral aidanud kaasa rahva kehalisele, vaimsele ja ainelisele viletsusele, siin ei saa pääseda süüpingist.

Kasvanud on meil ka kuri- ning süütegude ja seadusest ning määrustest üleastumiste arv. 1919. aastal oli see arv 28642. Iga aastaga tõuseb see arv järjekindlalt ja on 1926. aastal juba 65165, s. o. 2½ korda suurem ehk ligi 600 süütegu iga 10000 elaniku kohta.

Kui vaadelda üksikasjaliselt kuritegusid, siis näeme, et tunduvalt on kasvanud järgmised kuritööd:

kakelused, vigaseks löömised — nelja aasta jooksul 559 pealt 1308 peale, vägistamised — 38 pealt 107 peale, suguvilja hävitamised — 26 pealt 77 peale, lastetapp — 41 pealt 54 peale, teotamised, sõimamised, ähvardamised — 991 pealt 1741 peale, vägivalla ja omavoli tarvitamised — 750 pealt 1401 peale, võõra vara raiskamine ja omandamine — 644 pealt 1411 peale, dokumentide võltsimised — 100 pealt 286 peale, ametnikkude kuriteod — 21 pealt 207 peale (järgmisel aastal aga juba 357 peale). Küll alkohol siingi seisab aukohal. Huvitav on märkida, et kuritegude arv linnas on märksa suurem kui maal. Nii tuleb maal keskmiselt aasta kohta 34713 kuritegu terve maa kohta ehk 379 kuritegu iga 10000 elaniku kohta, linnades aga aastas keskmiselt 33342 kuritegu, või 1158 kuritegu iga 10000 elaniku kohta, seega linnades kuritegude arv umbes 3 korda suurem kui maal.

Ajakirjanduses ilmus hiljuti kohtuministeeriumi andmete põhjal koostatud lühike ülevaade meie kohtute tegevusest möödunud riigiaruande-aasta vältel (kuni 1. aprillini). Selgub, et möödunud aruandeaastal on kohtutel harutada olnud 168614 asja. Nii tuleb siis möödunud aastas iga 7 elaniku kohta — arvates elanikkudeks ka väetid lapsed — üks kohtuasi. Ja kohtuasjust on absoluutses enamuses kriminaalasad, nimelt 89649 asja. Neid asju ei ole kohtud suutnud kõiki läbi harutada. Lahendamata on jäänud 21760 asja. Nii siis meie rohkearvuline kohtunikude pere on enam kui ülekoormatud süü- ja kuritegude harutamisega!

Ja vangimajad on täis. Sestsamast ülevaatest leiame, et vange on olnud üle kolmetuhande, nende hulgas sunnitöölisi 574, poliitilisi vange 225. Vangimajade peale on riik möödunud aruandeaasta jooksul kulutanud ligi 129 miljonit senti. Kui sellele juurde lisada kohtunikude palgad ja muud kohtute ülalpidamise kulud, tuhandete süüdlaste, tunnistajate ajakulu, politseiasutiste ülalpidamiskulud ja kokkuvarisenud ma-

japidamiste kulud, — siis ei saa seda kõike enam mõõta sadade miljonite sentidega.

Pilt meie suurest ühiskondlikust pahest saaks ühekülgne, kui arvestaksime ainult ülalesitatud ametlikke andmeid. Palju on jäänud ametlikult registreerimata. Igas ajalehes loeme iga päev kakelusi, tapmisi, abortidest, vägistamisist, õnnetusist, kuritöist, petmisist, suguhaigusist ja muudest ühiskondliku elu pahedest. Ja ega kõik meie ühiskondliku elu väärnähtused satugi ajalehtede veergudele. Palju jääb peitu.

Joomine on tähtsal määral kaasa aidanud ülalloendatud pahede tekkimisele. Kuna joomine on nii suur sotsiaalne pahe ja ta nii suurel määral takistab kogu meie rahva kultuurilist arenemist, siis ei peaks olema võitlemine joomise vastu mitte ainult üksikute idealistide asi, vaid ühiskondlikku elu korraldavad asutised, niihästi omavalitsuse kui ka riigiasutised peaksid seda lugema omaks asjaks. Riigi ja omavalitsusasutistest tuleks nimetada eeskätt kooli, kelle kaudu ju sünnib rahva kasvatamine kõige suuremas ulatuses, ja kasvatustöös kool ei saa toimida teisiti, kui ta peab arvestama ühiskondliku elu pahesid ja, tulevasti kodanikke elule ette valmistades, neid ette valmistama ka võitlusele ühiskondliku elu edu halvavate pahedega. Kui kool tahab olla rahva kasvataja, siis ta püha kohus on selgitada ka karskusaate tähtsust meie rahva kultuurilises arenemises ja seega tervendada meie rahva tulevikku.

Eesti Õpetajate Liit, asutades enda juurde karskustoimkonna, on seega rõhutanud karskusaate suurt tähtsust kasvatustöös. Ta on seega tahtnud öelda, et karskusküsimus koolis ei ole üksikute aatemeelsete õpetajate eraasi, vaid see on meie kogu õpetajaskonna püha kohus aidata oma rahval välja pääseda sellest õudsest seisukorrast, millesse ta on sattunud. Eesti Õpetajate Liidu juhatus loodab, et Eesti Õpetajaskond teeb karskuse asja omaks asjaks ja soovib kongressile, kus esimest korda Eesti õpetajaskond tuleb kokku põhjalikumalt harutama karskuskasvatusküsimusi, tema tööks jõudu ja edu.

Karskuskasvatustöö filosoofilised alused.

F. V. Mikkelsaare kõne õpetajate I karskuspäeval.

Austatud kaasvõitlejad! Kui minu poole pöörduti ettepanekuga rääkida karskuskasvatustöö filosoofilistest alustest, siis oli mul algusest peale selge, et teema on nii lai ja mahutab endasse nii palju, et siin paratamatult kõrvale peab kalduma, rohkem, kui teema püstitaja seda võis arvata. Kui mulle tähendatud ettepanek tehti, lisati ka kohe juurde, et ei olevat nii väga sunduslik pida teemast kinni. Ma tahaksin seda vabadust kasutada ja otse lugupeetud eelkõneleja küsimustest kinni haarata ning edasi rääkida sealt, kuhu ta peatuma jäi.

Kui härra Martinson lähemalt tõi ette arve, mis näitavad järjekindlat kasvu kuritegudes ja üldiselt ühiskondlikkudes pahedes igal suunal, siis võime küsimuse üles seada, kas joomine kasvavastavates proportsioonides, et selge oleks, kui suur osa süüd on kanda alkoholil. Et seda küsimust siis, kui ta üles tõuseb, tarvilikult selgitada, juhiksin tähelepanu järgmisele.

Ei ole sugugi tarvis, et joomine oleks kasvanud samas proportsioonis. Joomine, ta võib kahanenud olla, võib siiski aga anda kuritegude juurdekasvu. Tuletage meelde üldtuntud nähtust, millele tuleb õpetajail juhtida tähelepanu enamasti iga õppeaine tunnis. Teame väga hästi, et päike käib praegu kõige madalamalt, kuna aeg kõige külmem ei ole. Teame ka, et suve alul, mil päike käib kõige kõrgemalt, ilmad pole sugugi kõige palavamad. Nii seletame ka siin, et alkohol ja tema tagajärjed avalduvad hiljem, nii nagu looduses seda insolatsiooniga näeme. Need tagajärjed, mida siin konstateeriti, on sündinud alkoholi eelmise ja uue portsjoni arvel. Varem võetud alkoholi hulga on oma teo teinud, nad ei ole kehast lahkudes mitte kaasa võtnud nendest põhjustatud hävitavaid tagajärgi. Tagajärjed on üksikus isikus, tema närvi-kavas kui ka järeltulijais. Alkoholi uus portsjon, mis tarvitatakse järgneval aastal, lisandab oma töö sellele juurde. Kui alkoholism kestab endiselt

edasi — ta ei tarvitse sugugi kasvada — siis kuritegevuselised ja teised pahed, tagajärjed peavad kasvama. Sellega on rahva ees lahtine kuristik.

Eeskätt neilt, kellel rahva elu juhtimisega vaimisel alal tegemist, eeskätt õpetajailt tuleb nõuda karskuskasvatustööd. See töö on üldiselt reaktsioon joomispahele. See reaktsioon on ka looduses endas, kui reaktsioon igale loomuvastasele nähtusele. Meie teame, et loodus ise varustab joojat paraja peavalu, „kassiahastuse“ portsjoniga. Tihti see reaktsioon jõuab selleni, et organism muretseb, et alkohol läheks tulnud teed tagasi. Loodus ise reageerib joomispahele, kuid see ei ole, nii öelda, inimese kui teadliku olendi teadlik reaktsioon pahele. Meie võime näha, — niikaugele kui ulatuvad andmed viina tarvitamise kohta, et umbes sama kaugele ulatuvad andmed teadlikust reaktsioonist sellele pahele. Ühiskond on juba kaugetel aegadel, hakates looma ühiskondlikke ja individuaalseid elunorme, alkoholi tarvitamist riivanud. Paljud varasemas ühiskonnas üksiku isiku kohta püstitatud normid on saanud kaugemale arenenud ühiskonnas üldiseks asjaks. Reaktsioon joomispahele on praegu ulatunud piirideni, kus ta areneb riigilises ulatuses ja rahvusvahelistes dimensioonides. Teame väga hästi, et osalt poliitiliseks, (riigipoliitiliseks — üldises mõttes), on saanud meil karskusküsimus. Meil Eestis ei ole vähe räägitud keeluseadusest. Alkoholismi küsimus on ka ametlikult saanud ühiskonna küsimuseks laiemas mõttes. Kui ühiskond loob oma kultuuri, käib kultuuri loomisega kaasas kultuuri väärtuste hindamine ja kultuuri enese kui väärtuse hindamine. Ühiskond, mis õppinud hindama neid väärtusi, hoolitseb ka, et kultuurilise loominguga tagajärjed antaks edasi järgnevatele põlvetele. Ühiskond muretseb selle eest, et see vara, mis loodud, oleks ka järeltulijate omandus. Eeskätt kultuuriline ühiskond muretseb selle eest kasvatusliku töö kaudu, pedagoogika

on see protsess, mis annab kultuurilise loomingu tulemused järeltulevaile põlvile edasi. Seega kasvatustöö on kõige lähemalt seotud ühiskonna eluga, ja ta peab hoolitsema selle eest, et edasi anda kultuurilise loomingu tagajärgi mitte üksi teaduse, kunstide ja tehnika alal, vaid ka ühiskondlikul alal, sotsiaalse kultuuri (kitsamas mõttes) saavutisi. Järelikult, kui ühiskond on organiseerunud karskustööks, tuleb kasvatustegelasil seda arvestada. Üldises kasvatussüsteemis peab leidma koha ka karskuskasvatus.

Me teame väga hästi, mis on karskuse ülesanded, samuti ka, missugused pahed käivad joomisega kaasas meil. Meie peame silmad lahti hoidma ja vaatama, milles erineb siis meie alkoholism alkoholismist mujal. Meil tarvitatakse peaaesjalikult põletatud viina, likööri, õlut ja alles uuemal ajal on tarvitusele tulnud teatud määral ka veinid. Kanged, eriti eelnimetatud alkoholi liigid on kõige hävitavamad. Nende tarvitamine selle eest vähem reeglipärane. Kui pöörame teistele maadele oma pilgu, siis peaksime seadma küsimuse üles laialisemalt ja olukordi vaatlema sügavamalt. Mis me näeme? Näeme, et seal, kus viinamarja kasvatatakse, seal on alkohol seotud lahutamatuult hariliku igapäevase eluga. Pole üldse mõeldav seal otsekoheselt karskuses küsimust niisugusel ulatusel üles seada kui põhjamaal. Seal näeme, et isegi tööline iga päev einevõtmise ajal oma niiõelda „leivakotist“ võtab veinipudeli ja suupiste. Prantsusmaal on alkohol veini näol nii harilik asi, et kui kusagile söögimajja lõunatama lähete, esimene küsimus on lõuna tellimisel: „Kas punane või valge?“ Seda ei mõtle keegi, et teie võib olla üldse alkoholi ei tarvita. Kui küsite selle asemel vett või soodavett, siis on see erinumber. Kõik pöörduvad ringi ja vaatavad, mis imeloom teie olete. Seal on iseenesest mõistetav alkoholi tarvitamine. Kui seal karskusküsimus üles tõsta, siis seda võiks võrrelda ühe teise vooluga meil, nimelt taimetoitlusega. See viimane on tervitav, ta hakkab alles viimasel ajal maad võtma. Ta on tervitav nii ühiskondlikult kui ka individuaalsest seisuko-

hast. Temaga võrreldav oleks lõunamaal alkoholivastane liikumine, karskusliikumine. Kuid alkoholi mõju on hävitav ka tema tarvitamisel väikesteski osades, grammides. On paratamatu alkoholismi vastu võitlemine. Alkoholismi vastu võitlemine peab lööma läbi ka neil mail. Peab pidama silmas, et alkoholi tarvitamine seal, kus ta reguleerunud aastasadade jooksul, ei ole nii hävitav, kui meil, kus harilikult juuakse enam juhuliselt ja üle minnes iga-sugused piirid. Meil, nii kaua kui inimesed tahavad püsti hoida aatevõitluse, mõelda oma tulevikule ja järeltulijate saatusele, peab küsimus lööma läbi kiirelt. Olult on meil karskusküsimuses tegemist küsimusega, mis analoogiline elureformi-küsimustele. Siit peale puutume kokku karskus-pedagoogikas eetikaga, elufilosoofiaga selles mõttes, kui ta käsitab elunorme, moraali, kõlblust. Järelikult, peame küsimuse püstitama kõige laiemas mõttes. Ta tikub meie käes jääma liiga kitsaks, kui karskusest mõtleme ainult alkoholist keeldumise suhtes. Karskust tuleb võtta laiemalt, mitte üksi joomispahe vastu võitlemisena, mitte üksi reaktsioonina joomispahele: meil on ebakarsket elamist küllalt ka kõikidel teistel aladel. Kui peatume sellel, kuidas üksik inimene ja ühiskond üldse kõlblaid norme püstitab, neid respektierib, maksma paneb, siis näeme siin mitmeid arenemisastmeid. Inimene poolteadlikul arenemisastmel elab lihtsat hingeelu. Mingisugune ärritus tekitab temas soovi ja järgmine silmapilk toob juba soovi täitmise kaasa. See on omane lapsele. Isegi tule järele sirutab ta käe, kuid peagi õpetavad teda tema väikesed kogemused, et kõike, mida näeme, soovida ei tohi. Edasi tekib erk kontrolljaam inimeshingeelus soovi ja tema täitmise vahele, mis areneb ja kasvab suureks võimeks, — see on mõtlemisvõimeks. Kõigil neil astmeil püstitab üksik inimene, kui ka kogu inimesi, ühiskond, teatud kriteeriumid, eetilised normid, mis tihendavad kontrolli ja mis teevad tema teravamaks. Tekivad kombes, usundid ja tekivad seadused ning nendega kaasakäivad garantiid, mis kindlustavad normide täitmist ja silmaspidamist. Kui

usund seab teatud normid, siis paneb ta nende kindlustamise teatud jumalate peale. Nii olid näiteks paganaaja jumalad karistajateks, järelevalvajateks kombe ja kõlbluse (kui lihtne või keeruline viimane ise ka ei olnud) normide täitmise üle, ja preestrid tegutsesid jumalate asemikkudena. Kui antakse seadustes tegutsemise normid, siis on riigil või ühiskonnal võim teostada järelevalvet nende täitmise üle, võim sundida täitma neid norme. Siis on veel üks liik norme, mille autoriteet ei ole jumaluses ega ka riigivõimus, millel aga siiski tõesti tugev, suur mõjuvõim, — need on kombes. Inimene peab täitma teatud norme, vaatamata sellele, et ükski neist ei ole seadustes fikseeritud. Miks? Keegi on järelevalvajaks. See keegi on seltskond. Ta hakkab rääkima, arvamist avaldama, aru pärima, kuidas sina nii või teisiti teed, mida sa enesele lubad. Edasi tuleme inimese juurde, kes täidab teatud norme mitte sellepärast, et käseb jumal, sunnib riik, surub seltskond, teiste arvamine, vaid et ta ise seda õigeaks peab. Üks suudab oma kõlbla minaga tõusta üle sellest, mis arvab seltskond, teine ei suuda ja alistub sellele, mis on saanud kombeks. Siin tuleme eetika-küsimuse juurde. Tähtis on see, millist autoriteeti näeme teatud normi taga: jumalust, riigivõimu, seltskonna arvamust, kõlblat mina.

Üks inimene ei varasta, võib olla, sellepärast, et seadus keelab, teine — et tema kõlblas mina ei luba seda teha. Siin on siis ühel juhul mõjuvõimuks riik oma seadustega, teisel — eetiline mina oma seesmist kõlblate normidega, sisetunne. Kõlblus tahab teostada omi norme muidugi ka seaduste kaudu, ja seadused peaksid olema kooskõlas eetiliste normidega, kuid võimatu oleks kõige paremal tahtmiselgi teha nii kõiki erijuhte arvestatavaks, et juriidilised normid täpsalt vastaksid eetilisi. Teatud vahe on paratamatu. Kui inimene hakkab kõiki omi tegusid hindama eetiliste normide kohaselt, siis tegutseb ta kui kõlblas isik. Meil täna oleks tarvilik karskusküsimuse juures selle eetilise isiku juurde lähemale tulla mitte ükski sellepärast, et meie käes on lapsed juhtida, vaid sellepärast, et õpetajas-

konnal on tegemist kommetega, on tegemist, nii öelda, ühiskonna survega ja see surve ei ole mitte alati orienteeritud paremasse suunda, ta võib taotella kõige pahemat. Meie peame kasvatama noori eetiliseks isikuks, keda ei juhi enam seltskondlikud, tihti pimedad, normid vaid kõlblas mina; vabu isikuid, vabu nimelt ses mõttes, et neil on küllaldaselt kõrgeid eetilisi printsiipe ja jõudu tegutseda nende järgi.

Seda on tarvis mitte ükski sellepärast, et joomiskomme valitseb suurelt seltskondliku arvamise toel, vaid ka sellepärast, et meil ei elata karskelt ka teistel aladel. Kui näiteks sagedasti (enamasti igas lehes) loeme teateid moe üle, kui harutatakse suurema tõsidusega seda, millal peab kandma frakki, millal võib kanda smokingit jne., ja kui seda nii teravalt ette tuuakse kui paratamatut normi ja kui inimesed sellest kinni haaravad kõigest jõust ja ka üle jõu püüavad selle järgi elada, siis on ka nende normide taga omad eriautoriteedid kusagil Viinis ja Pariisis, kes dikteerivad ja käsevad, et ühiskond peab end selle järgi univormima ja formeerima. Pean isiklike kogemuste järgi ütleva, et siin on tegemist Pariisi süüdistamisega ülekohtuselt. Seda šikki, mida meil harrastatakse, seda moekultust seal ei ole. Siin on mingisugune järelelainetus sellele, mis seal kõige rafineeritumas, vast kõige vähem kõlblas seltskonnas valitseb. See on leidnud meil vastukaja, kuna laseme endid kaasa kiskuda kõigepealt sellest õhkkonnast, milles elatakse öö-elu. Kuid Pariisis on asi parem ses mõttes, et moehullustajad on väike protsent elanikkude ja rahva arvust. On ju lõppeks igas liikumises loomulikult saanud asjaolu, et keemise pinnale kogub määratud vahtu, mis siia- ja sinna poole üle keeb, kuna tuum endast saasta välja viskab. Ka viljas on haganaid, kuid õnn sellele viljale, milles neid vähem! Kui meil moehullustus tõuseb ja endaga kaasa võtab 50% meie ühiskonnast, siis oleme äärmiselt ebakarsked. Meie kopeerime seda, mida välja paiskab mõnel pool vahukord, mis keemise ajal mustusena peale tõuseb.

Mitte ükski sellel alal on meie ühiskonda teed leidnud ka teised teravamad pahed, mille taga on suured vedrud, kapitali huvi. Nendest küll lähemalt rääkida ei tea, kuid nende kohta on mul andmeid. Jutt on igasugu uimastus-aineist, nagu kokaiin ja teised. Isegi nendega mürgitamine on laialdaselt maad võtnud. Ma tean arste, kelle patsiendid võivad neid linna mööda viia ja näidata, — siin ja siin nurgal müüakse kokaiini. Vaadake, ka see on organiseeritud meil.

Ka teistel aladel on meie ühiskonnas eluavaldustest ebakarskeid viise. Eriti detsembrikuu, kus hooaeg kõrgemal haripunktil, kus korraldatakse maskeraade. Öö-elu on nii harilikuks saanud, et ei imestatagi, kui pidu hommikul kella 6 ajal lõpeb. See inimene, kes seal tegutseb, kust on ta pärit? Mis on tema järgmine päev? Muidugi, meil on ka üksikuid perekondi, kes võivad oma kapitali kulutada, ilma et tarvitseks pennigi tulu juurde saada. See on üks osa inimesi, kellel ei ole tarvis mõelda homse päeva peale, kuid rõhuv enamus peab mõtlema homse ja ülehomse päeva peale. Kell 8 hommikul algab töö ja kell 6 tullakse peolt! Meie lastele on lubatud koolides pidutseda kella 11-ni, kuid ka nemad tahavad kauem seda teha. Säärase „elamise“ mürk on tunginud ka nende kehasse. Nii kui alkohol paneb käima hoogsamalt vere ja teda siis juhivad niisugusesse tsentrumeisse, kuhu teda harilikult ei lasta, ja selle mõjul siis lühemasse ühendusse viib inimese soovi ja selle täitmise, sellega välja lülides kontrolljaama, nii et inimese „looma osal“ on kerge oma taht läbi viia. Samuti toimib ka öine pidutsemine. Kui räägitakse, et joobnule olevat meri põlvini, siis tähendab see seda, et ta on kõige peale valmis. Kui kontroll on välja lülitatud, järgneb soovile otsekohe tegu. Kui tahame töoinimesed olla, peame õigel ajal puhkama heitma, et tarvilikul ajal tööle minna. Seda ei täideta aga. Miks? Kui ollakse tantsutuhinas ja flirdihoos, siis on kontrolljaam välja lülitatud ja tegutsetakse otsekohe lähema tuju kohaselt. Ka pidutsemiselt tuleb inimesi vast väevõimuga eemaldada, nagu viinaallikalt-

ki. Meie oleme ebakarsked väga paljudes oma eluavaldustis ja sellepärast peame siin mitte ükski kitsama karskuse juurde püsima jääma, vaid võtma seda laiemalt, nii laialt, kui tuleb võtta *elu-reformi-küsimusi*. Kellel tuleb esimesena tulle minna? Paratamatult rahvaalgustajal. Kui tuleb vaidlusi küsimuse üle, kas õpetajad peavad seda tegema, siis mõelge sellele, — õnn, et saate seda teha! Varsti, võib olla, jõuame ajani, mil üldse enam kedagi kasvatada ei ole. Statistika on näidanud, et 1926/27. ja 27/28. kooliaasta vahetusel tuli kokku tõmmata 130 klassikomplekti, see on sulgeda 130 klassituba, kus töö käis. Järgmise aasta kohta ei ole andmed kokku võetud, kuid arvata võib, et pilt ka mitte parem ei saa. Sellega on ka õpetajaid vabaks jäänud. Ma ütlen, meie ühiskond, kui rahvasigivus ja ta kombed säärase tendentsi näitavad, kui praegu, võib jõuda ajani, kus tema kätte jäävad ainult vangimajad ja haigemajad, mille vajadusest rääkis minu eelkõneleja. Õpetajal, kui rahva vaimuelu esimesel juhtijal, tuleb valvel olla ja karskusmeelset vaimu oma ümber külvata, maksuma panna mitte ses suunas, et kaoks joomiskomme, vaid karske elu mõttes üldse. Kui iga rahva elus on olnud tõusuaajajärgud, siis oleks meil oodata praegu, pöördel vabadusele, pöördel tõusule rahvuslikus organismis. Meil on suur muudatus, väline pööre sündinud oma vabariigi tekkimisega. Nüüd peab rahvas hoogu võtma, rahvas peab tervenema hakama. Kui ringi vaatame, küsime, kas asunik toob selle tõusu, asunik, keda majanduslikult teistega võrreldes kõige enam puudutas poliitiline pööre, kas talupidaja, kas tööline, — kuid kusagil ei näi erilisi eelseisva tõusu tunnuseid. Teile, õpetajaile, langevad siin suured kohustused. Meie oleme siin omavahel kord jälle koos ja peab ütleva, et on olnud ka neid õpetajaid, kes koolitöö lõppedes tunnipealt ukseid sulgeda ja mereranda sõidavad suurt moeparaadi nautima. Puhkust on ju õpetajal vaja vast rohkem kui teistele, kuid ei saa niimoodi, et käega lüüakse siis, kui ühiskond su küljes ripub, similt ootab, et sa end maksuma paneksid. Kelle kätte

on ühiskondlikus elus nii palju antud, see peab ka ebakarskuse vastu võitlemiseks välja astuma. Tean ju, et õpetajad ei põlga kunagi tööd, kõik aateliised asjad on tema asjuks olnud. Sellepärast ongi nii omane oodata temalt abi, kui peab murrang tulema ka meie seltskondlikkudes haripunktides, kommetes. Kui omal ajal Kreekas sofistika ähvardas hävitada rahvuslikku kõlblust, siis tuli Sokrates, kes tõstis kõlblad väärtused jälle aukohale.

Sooviksin, et ka meil ees seisaks aeg, kus kõlblaid isikuid kasvatatakse igas klassis, ja eetilisel kõrged rahvalgustajad töötaksid igas koolis. Usun, et paremad pead ja südamed on siin koos, et võtta selleks hoogu. Soovin härra haridusministri ja haridusministeeriumi poolt teie tööle, teie aatevõitleusele kõige paremat! Meie ees seisab küsimus: „Kas olla või mitte olla?“ Ütleme, et olla!

Taimede tundmaõppimise võimalusest ja tarvidusest.

G. Vilberg.

Loodusõpetuses praegune kool paneb võrdlemisi suurt rõhku vaatlusile, niihästi klassis kui ka vabas looduses. Eriti suurelt hinnatakse just viimaseid, miks aegajalt tuleb võimaluse korral ette võtta õpikäike kooli lähemasse ümbrusse, — metsa, nurmele ja aasale, — kus püütakse tähele panna looduse-eluavaldusi eri aastaagadel ning ka tungida sügavamale nende loodusnähte juurde, mis edaspidises elus arenevad vahetpidamata õpilaste silme ees. Osa õpilasi suudavad sääraseid nähteid ise juba tabada, neid vaadelda, omal viisil neist arugi saada, mille aluseks on kas seletused või oletused, mis saadud vanematelt või suurematelt õdedelt-vendadelt. Teine osa õpilasi on seks aga võrdlemisi nõrgad, ja neid õpetaja peab oskama vaatlustele meelitada, nende tähelepanu ühele või teisele nähtele juhtida. Sellepärast õpetaja peab olema hästi tuttav oma ümbrusega, peab teadma tüübilisemaid paiku, kus üks või teine huvitav nähe esineb teravamalt, mis vaatlusi kergendab. Looduslooõpetaja peab samuti olema võimalikult hästi tuttav esemetega, mis esinevad vaatluspaigal, vähemasti nendega, mida ta mõtleb käsitada.

Eriti peab looduslooõpetaja olema tuttav taimeriigi ja loomariigi esindajatega. Siin peab osatama vahet teha kas või ainult üldjoonteski tähtsamate ning harilikumate taimeliikide ja loo-

made, näit. lindude vahel. Tahaksin siin vähe pikemalt peatuda just taimeidel.

Algkooli õppekavad nõuavad, et õpikäikudel metsa, nurmele ja aasale tuleb tutvustada õpilasi ka meie harilikumate, klassis mitte lähemale käsitlesele võetavate taimedega. See tahab ka seda märkida, et looduslooõpetaja ise peab tundma vähemasti harilikumaid taimi, mille all nähtavasti on mõeldud neid taimi, mis meid ümbritsevais taimeühinguis esinevad sagedasti suuremal määral ning alati. See nõue ei ole isenesest ju mitte väga raske, kuid kui seda mees pidada, et meil praegu looduslooõpetajaid on mitmesuguse ettevalmistusega loodusteaduses, võib siinsealgi kerkida tunduvald takistusi või raskusi selle läbiviimisel. Eestiaegseil seminaristidel ei tohiks olla niisuuri raskusi, kui on vanemal veneaegse haridusega õpetajail, sest viimaselt nimetatud ajajärgul ei pandud kuigi suurt rõhku loodusteaduses taimetundmisele, kuna algkooli alamates klassides loodusteadus eriõppeainena koguni puudus, või paremates koolides puudutati seda ainult nii palju, kui palju see oli võimalik lugemisraamatus esinevate loodusteaduslikkudes tükkides. Endine vallakool oli täielikult niisuguses seisukorras. Sellepärast on üksikuil vanemal õpetajail algteadmused nõrgemad, mida sagedasti ei suuda vääriliselt kõvendada mitme-

sugused lühiajalised kursused sel alal*). Heal tahtmisel ei ole ju küll siingi erilisi ülepääsmatuid tõkkeid, kuid mõni asi võib ikkagi jääda enam-vähem ebakindlaks, mis aga võib avaldada soovimatut mõju õpikäikude sagedusele ning põhjalikumatele tagajärgedele.

Võrdlemisi hea abinõu taimedega tutvumiseks on taimekogu, herbaariumi soetamine. Kooli lähedal olevaist taimeühinguist, kuhu mõeldakse õpikäike korraldada kas eeloleval sügisel või järgmisel kevadel, korjatakse suvel, kõige parem taimede õitseajal, kõik taime-liigid, mida ei tunta, üksikute rohkem iseloomustavate eksemplaridena, kuivatatakse ja korraldatakse herbaariumiks**). Hea on, kui kohe püütakse kohapeal tundmatuid taimi määrata, kõige vähemalt taime esinemist looduses üldkogumikus hästi tähele panna, et teda võimalik oleks teiste taimede hulgas igal pool eraldada; sest tihti muutub kuivatamisel taime värv, taime üldkuju teisendatakse pressimisel jne., nii et herbaariumis taim ei ole enam loomulikus seisundis. Taime igakülgne vaatlemine kasvupaigal süvendab aga tublisti taime üldkuju ja tihti on harilik seisund taimele nii iseloomustav, et teda võib juba kaugel teiste taimede hulgast tunda. Korraldatud taimekogu tuleb aga õige sagedasti vaadelda, s. o. lapata, ühe pealt teise peale tõsta, uurida, seejuures püüda taimi peast teada, ilma et sedelil olevat nime silmitseda, ning kahtlasel juhul tarvilikud kirjeldused, diagnoosid korrata. See nõuab jär-

*) Allakirjutanu, kes enne ülikooli astumist oli 12 aastat vallakooli-õpetaja, võis vast esimest korda ülikoolis tutvuda taime-määramistehnikaga sõna tõsisel mõttes. Küll tarvitasin aga enne botaanilisi atlaseid ja üldisi õpperaamatuid. Ning omasarnaste õpetajate hulgas ei olnud ma ses suhtes mitte ainuke. Kuid siiski mäletan ma oma selleaegsetest ametivendadest mõnd, kelle botaanilised teadmused olid võrdlemisi tähelepanvad.

) Kuidas taimi kuivatada ja korraldada, selle üle leidub mitmel pool juhatusi. Võiksin siin näit. tähelepanu juhtida minu „*Eesti taimestik koolidele*“ II. trükile, kus lhk. 17—21 toodud tarvilikumad teated. Seal on ka toodud sellekohase parema kirjanduse nimestik.

jekindlat tööd, kordamist, meeldetuletamist, kuid igale lohutuseks võib seda öelda, et seda teed tarvitavad kõik paremad taimetundjad, — eriteadlased loevad kahtlasel juhul taimekirjeldusi mitte ühest, vaid mitmest, isegi erimaade taimede kohta käivast kirjandusest, kuna võrdlused normaal-herbaariumidega on tihtigi tarvilikud. Raskusi ei tee ju kellelegi n. n. „heade liikide“ tundmine või määramine; näit. on raske kujutella, et varsakabja, nurmenuku või äiaka määramine oleks väga keeruline; niisuguste taimede meelespidamine ei tarvita ka kuigi head mälu. Palju rohkem nõuab n. n. „kriitiliste liikide“ määramine, kus liikide vahetegemiseks tähtsad võrdlemisi väikesed ja peenikesed osad ning asjakesed, näit. hunditubakad, silmarohud jne. Asja kergendab aga see, kui kahtlastel juhtudel eriteadlaste poole pöördatakse selguse saamiseks, — niisugune samm ei ole kellelegi hukkamõistetav, koguni selle vastu, rõõmustav nähtus: isegi paremad botaanikud saavad kahtlasi taimi teistele eriteadlastele läbivaatamiseks, et täiesti kindel olla esinevas liigis*).

*) Olnud, nagu ju eelpool tähendatud, kauemat aega külas algkooli-õpetaja botaaniliste huvidega, olen maitsnud neid raskusi, mis võivad tekkida taimede määramisel külas. Sellepärast olen valmis alati oma kolleegidele määrama ja revideerima nende eneste isiklike, samuti ka kooli-herbaariume ilma tasuta, kui herbaarium on korraldatud vähegi teadusele vastavalt, s. o. iga taime juures on märgitud leiukoht (kihelkond, vald, küla) ja korjamise aeg; hea meelega näeksin, et oleks märgitud ka kohalik rahvapärane taime nimetus, kui see on teada. Haruldasmaist taimist sooviksin kõige vähemalt paar eksemplari (täpsama leiukoha andmine!), millest ma paluksin lubada ühe eksemplari endale jätta võida. Kui on lisatud juurde tagasisaatmise kulud (sama palju, kui maksab minule saatmine), saadan herbaariumid ka tagasi. Ka olen valmis õpetajaile ühes või teises küsimuses selgust muretsema, kui see puutub minu eriala: kõrgemate taimede süstemaatika ja taimede geograafia. Samuti määrän üksikuidki taimi, mis kodumaal metsikult kasvavad, hea meelega. Minu aadress: Tartu, Kastani t. 119., G. Vilberg.

On ütlematagi kindel, et õpetaja taimede tundmine elustab botaanilist õpikäiku vabasse loodusesse ja arendab suuremal määral õpilaste vaatlusi. Taimelmas esineb ju hulk huvitavaid nähteid, mida sagedasti teavad kindlasti õpetajad, kes lugenud palju botaanilist kirjandust; kuid tihti ei suudeta seda tähele panna omas ümbruses just sellepärast, et ei tunta taimi, ei teata, kust otsida huvitavaid nähteid. Heal taimetundjal on võimalik neid kergemini üles leida. Samuti õpikäigud muutuvad õpetajale siis palju lõbusamaks, kui ta on rohkem kindel taimede tundmises. Sest suurem vaatluste hulk vabas looduses baseerub kahtlemata taimkattel, kuna loomi, samuti linde, on võrdlemisi vähe näha, nende vaatlemine on ühendatud ettevaatusega, mida suurema õpilashulga juures on peaaegu võimatu pidada; putukad, ussid jne. ei puutu aga nii sagedasti silma. Ja kui õpetaja pole alati kindel taimestikust liikudes, kardab ta õpilaste küsimusi ning pärimisi, ning on ta pedagoogilises töös veel vilumata, siis õpilaste teravad silmad ja uute esemete leidlikkus võib õpetaja koguni segadusse viia. Seepärast kardetakse otse käike loodusesse või peetakse õpikäikudel õpilastega liiga karmi korda, mis hoiaks õpilasi õpetajast teatud kaugusel. Kuigi peaks õpikäigul tähele pandama taimi, mida õpetaja ei tunne, siis peab õpetajal jätkuma kodanlist julgust öelda, et ta seda liiki kindlasti ei tunne, seda peab ta enne pikemalt ja põhjalikumalt käsitlema; see taim võetakse, kui võimalik, mõnes eksemplaris kaasa (mõnes eksemplaris sellepärast, et määramisel oleks rohkem materjali käsitamiseks ja võrdluseks, kuna ühegi eksemplari võib kellegile tugevemale botaanikule määramiseks saata; üks parem eksemplar peab *tingimata* jääma herbariumi); kodus püütakse jõuda selgusele, mis liik see on, kuigi see selgitamine nõuaks mõned kuud. Aga igatahes peab õpetaja sellest taimest kord kõnelema, kas tema nime kindlasti ütlema või oletama, et see on vist see liik; või lihtsalt teatama, et taim on selle ja selle käes määrata, — õpetajal enesel ei olnud võimalik täpsalt selgust muretseda. Niiviisi toimingul

ei saa õpilased muljet, et asja ei teata, vaid näevad koguni, et on asju, mida n. ö. ropsupealt ei või teada, nii et neid tuleb enne uurida, põhjalikumalt käsitleda, kui vast jõuda õigele otsusele. Alakirjutanu on näit. võinud tähele panna botaanilistel ekskursioonidel ilma kuulsaid teadlasi, kes ei avalda kahtlase korral mitte lõplikult omi arvamusi, vaid teatavad need pärast, kui on lahendatud küsimus koguulatuses. Ning see on palju õigem tee õpetamisel, kui see, et asja nimetada ebakindlalt tõena, mida pärast ei puudutata, kuigi teatakse kindlasti ebatõde või vähemalt kaheldakse ise tões.

Pahem on aga see, kui karmusega hoitakse õpilasi õpikäikudel enesest eemal; sest kelle poole peab pöörduma noor, vast puhkeda võiv vaateleja, otsija, kel kerkinud ses või teises asjas küsimused, kui just õpetaja poole, kel on tema silmis teadja autoriteet? Või kellelt peab ta saama vastused küsimärkidele, kui mitte õpikäigu juhatajalt? Materjali kaasavõtmine, selle läbitöötamine koolis, samuti ka korraldamine võib aga õpilase virgutada tööle, ergutada teda enmast lõpptulemuste leidmisele.

Osa õpetajaid peavad taimede määramise võrdlemisi raskeks tööks. Mulle on tõendatud, et see nõudvat „ülikooli“ pead, nõudvat põhjalikku ettevalmistust. Kogemuste põhjal olen aga veendunud ses, et sellega saab iga algkooliõpetaja väga hästi toime, isegi õpilased võivad heade tagajärgedega töötada. Tarvis on aga järjekindlat harjutust ja *sagedat kordamist*, ning tagajärjed avalduvad pea. Need 200—300 taimeliiki, mis ümbritsevad kitsamal alal ühe kooli lähemat ümbrust, ei ole raske ka meeles pidada, — harilik külainimene, kel vähegi huvi taimede, lillede vastu, tunneb keskmiselt 150—200 taimeliiki, nagu seda olen võinud märkida rahvapärastel taimenimede ülestähendamisel. Looduslooõpetaja taimede tundmine imbib aga tahtmatagi õpilastesse ja üldine tulemus on see, et loodus muutub elavamaks, kõnelevamaks ning kodumaa ilusamaks ja armsamaks. Ning selle saavutamiseks on tarvis ainult tahet ja püüdu.

Kas huvi või järjekindel töö koolitegevuses?*)

Aiman ette, et säärase küsimuse ülesseadmine võetakse paljude meie koolitegelaste poolt vastu üleoleva muigega või põlastava imestusega: „meie ajal“ säärase küsimuse üle vaielda või kahelda võib ainult ajast ja arust jäänud pedagoog või isik, kes kooliasjus täiesti võhik. „Kõige uuem pedagoogika“ on ammugi lahendanud küsimuse huvi kasuks, ning sellepärast ei või siin kaht arvamust olla, — umbes nii mõtlevalina kujutlen endale selle artikli pealkirja lugejaid. Kuid tugeses kultuurrahvaste keskel valitsevale teise inimese arvamus austusele, loodan, et mõnel lugejal jätkub kannatust artikli järgnevate ridadega tutvuda, ning usun, et selle tagajärjel tema oma esialgset arvamust veidi muudab.

Pea ütlema, et üldine vaim, tendents, mis praegu meie kooliasjus valitsemas, on vähe läbimõeldud, on pealiskaudne ja liialdatud lääne Euroopa järelaimamine, ning ei ole meie oludega kooskõlastatud. Jätan vastavate näidete ja tõenduste toomise teiseks korra, nüüd aga pöördun teema juurde tagasi.

Ükski tegelik õpetaja ei hakka eitama, et üheks tähtsamaks meie kooli süsteemis (kui meil aga üldse niisugune olemas) valitsevaks püüdeks on tahtmine maksku mis maksab õpilase tööd kergendada; selle eesmärgi saavutamiseks nõutakse, et kõik töö tehtaks võimalikult tundidel, nii et kodus õpilane võiks puhata; sellepärast ülistatakse näitliku õpetamise meetodit (s. o. kus sõrmest räägitakse, peab seda sõrme igakülgsest õpilastele demonstreerima), selleks püütakse täiel määral läbi viia kompleks. meetod (s. o. ühest objektist või küsimusest, ideaalselt võttes, kõneldakse ja seletatakse kõikidel selle päeva tundidel), ning, lõppeks, peetakse isenesest mõistetavaks, et kõik tunnid peavad olema huvitavad.

Peatume siis, vastavalt artikli pealkirjale, viimse nõudmise juures, vaatame esiteks, kuivõrt see on teostatav, teiseks, (horribile dictu!) kas on tema täielik teostamine üldse soovitav.

Esimesele küsimuse poolele vastan eitavalt. Arvestades aabitsalise töisasijaga, et igal inimeslapsel on juba õr-nemas eas teatavad kalduvused ja huvid (osalt pärivuse, osalt ümbritseva õhk-konna tõttu), on psühholoogiliselt võimatu nõuda, et tema huvi kõikide õppeainete vastu peab olema ühesugune, eriti kui tuletame meelde ainete arvu — 10—15. Teisest küljest, aine huvitav käsitlemine on mõeldav ainult õpetaja sellekohase erilise andekuse eeldamisel. Kuid arvan, et kõigile, eriti haridustegelastele, on hästi teada, et talente õpetöö alal, samuti kui igal teisel, ei ole peoga võtta: loodus on õnnistanud vaid üksikuid selles suhtes ja pealegi meie koolide suure arvu tõttu on sääraseid „Jumala armust“ õppejõud tõesti kui oasid kõrves. Peale selle leidub igas aines osi, mida juba oma sisu, iseloomu tõttu ei saa huvitavalt käsitleda, nagu, näiteks, 2×2 arvutamises, oskussõnad loogikas, trigonomeetrias, grammatika (keeltes) jne.

Kuid oletame võimatut, nimelt, et on leitud meetodid, abinõud, mis mööda minnes õpetaja andekusest, võimaldavad igale õpetajale iga aine huvitavat käsitlemist. Säärase mõtte juurde välja jõudnud, peame tema hetkeks esialgu kõrvale jätma, ja pöörduma selge ja kategoorilise küsimuse poole: „Kas on kool ainult teadmiste andmise ja omandamise asutis, või on temal ka tähtsamat, nimelt kasvatuslikud ülesanded, s. o. kas peab tema omi hoolealuseid ka inimesteks tegema, eluvõitluseks valmistama? Jällegi ütlevad kõik, et selleski küsimuses ei või olla kaht arvamust, ja et igale lollilegi on teada, et koolil on esimesel plaanil kasvatuslikud ülesanded. Nii. Sellega olen ka mina päri, ja see põhimõte on ka alati toonitatud ametlikes hamini ringkirjus ja korraldusis, nagu näiteks, kinokäimise kohta, keskkoolide seaduses jne.

*) Anname kirjutisele ruumi, kuigi meie täiel määral ei jaga autori vaateid. Kirjutis võiks esile kutsuda mõttevahetusi selles tähtsas küsimuses. Toimetus.

Seades nüüd kõrvuti ülaltoodud ja küllalt selgitatud ning põhjendatud kaks põhimõtet (printsipi), leiame, et oleme sattunud loogilisse vastuollu, nimelt, tunnustades huvi, peame loobuma kasvatamisest, ja ümberpöördukt.

Kahjuks ei luba ajakirja read ruumi pikemaks ja põhjalikumaks harutluseks, sellepärast püüan lõpptulemuse kokkusurutult väljendada.

Kui kool on tunnistatud mitte ainult teadmuste sisendamise asutiseks, vaid peaaegjalikult kasvatuslikuks, noortsugu elule ettevalmistajaks, siis on selge, et *ülemäärane* ja ühekülgne huvi poole püüdmine ainete käsitlemisel peab ära jääma, ja tema asemele peab astuma mitte õpilaste lõbu ja mugavuse printsip, milline huviga seotud, vaid raskustega võitlemise ja sihikindla töötamise põhimõte.

Elu on võitlus, kus valitsevad raudsed, halastamatud seadused; selle võitluse pinevus on ilmasündmuste mõjul väga kõrgele kruvitud kogu Euroopas ja iseäranis meil, kus peame väikse rahvana riiklist iseseisvust alal hoidma ja tema eest võitlema; selle tõttu eluvõitlus nõuab meilt erilisi pingutusi meie kitsastes oludes. Järelikult, tahes

igatepidi ja igal alal väikest arvu asendada kõrge väärtusega, peame meie, resp., meie kool, kui kasvatusasutis, hoolt kandma mitte selle eest, et võrsu- vaid kodanikke hellitada *huvitavate* ja lõbusate etendustega, mis õpetajad neile vastava tasu eest korraldavad, vaid, vastupidi, juba aegsasti, maast-madalast arendama ja treenerima kindlat iseloomu ja raugematut tahtejõudu, sundides kasvandikke tegemist tegema ja töötama mitte üksnes huvitava alal, vaid koguni vastikul, sest elu, eluvõitlus ei hooli meie huvidest ja mugavusest, vaid just rõhuval enamusel juhtumest sunnib meid tegutsema aladel, mis on pigemini vastikud kui huvitavad ja veetlevad.

Sellest ei tule järeldada, et huvi peaks üldse õppetööst kaduma. Ta võib ja peab aset leidma seal, kus ta on täiesti kohane, aga kaduma peab liiale viidud tendents õpilaste töö kergendamise sihis. Piirid selles ja teises suunas peab ära määrama õpetajate pedagoogiline takt: selles asjas täpsaid, üksikasjalisi näpunäiteid anda oleks eksimine pedagoogilise tegevuse loova ja rippumatu vaimu vastu.

Diogenes.

Kirjanduse arvustusi.

A. Ploompuu.

Lauseõpetus koolidele.

Kolmas trükk. 1928.

Kuna Ploompuu „Lauseõpetus“ võib sattuda niimõnegi õpetaja kätte, siis olgu ka esitatud mõningaid märkeid ta kohta.

Puudub lauseõpetuse definitsioon, mille võiks anda umbes järgmiselt: „lauseõpetus õpetab ühendama sõnu selgesti arusaadavaiks lauseiks, liigitama lauseid mõtte ja väljendusviisi järgi, ühendama lauseid õigeks ja ladusaks kõneks.“

Lause ise olgu „kõne osa, mis lausub-väljendab sõnadega tervikliku mõtte“.

Lauseliige olgu „sõna või sõnarühm lauses“.

Lhk. 5 märgitagu käsklauseis „õeldis käskivas kõneviisis“, soovlauseis „õeldis tingivas kõneviisis“. See oleks eritlemise aluseks.

L. 5 alt 1. r. asetatagu koma: „Tulge kokku, külalapsed!“ Sest *üte* lahutatakse ju komaga.

L. 6 defineeritagu alus ilmekamalt: „sõna või sõnarühm, mis nimetab lauses tegevuse või oleku kandja — tegevuse tegija või olekus olija —, on üks pealiige — alus“. Sest näit. lauses „kaeras oli käinud karu“ on ju jutt kaertest, lauses „kasulik on õppida“ on jutt ka kasulikkusest. Järelikult pole küllaldane defineerida alust: „kellest-millest on jutt“.

L. 6 alt 2. r. lisatagu, et aluseks on ka abisõna, sõnarühm ja kogu lause (vrd. l. 8 märkus all ja ll. 40—42).

L. 7 alt 21.—22. r. ärgu toonitagu nii üldiselt: „eitav kõne tarvitab osalust“. Näit. eitavais lauseis „*tuled* ei põle veel, *peremees* ei jõudnud koju õigeks ajaks“ on täisalused. Samuti: „*Luuletus* ei hakka pähe“. — „*Luuletus* ei avalda mõju.“ Ainult olemasolu eitamisel on enamasti üldiselt osalus, kui „ei ole = ei eksiteeri“. Näit. „*Tuld* ei ole“. — „*Peremeest* ei olegi“. — „*Luuletust* ei antudki õppida“. Jne.

L. 8 ülalt 1. r. lisatagu: Pöördsõna kindla, „tingiva ja käskiva“ kõneviisi... „Kõnejagu“ asemel tarvitatagu igalpool „sõnalik“.

L. 8 alt 1. r. kirjutatagu „hurra“ asemel „hurraa“.

L. 9 defineeritagu öeldis ilmekamalt: „sõna või sõnarühm, mis nimetab (ütleb) lauses tegevuse tegemise või olekus olemise, on teine pealiige — öeldis.“ Võrreldagu l. 9 ülalt 2. r. „ütleb midagi alusest“ ja ülalt 9. r. „kuna alus puudub“, siis selgub öeldise definiitsiooni — „ütleb midagi alusest“ — puudulikkus.

L. 9 ülalt 10. r. pandagu küsimärk: „kuhu lähed?“

L. 9 ülalt 11.—12. r. parandatagu „seljast“ — „seljast“.

L. 9 ülalt 20. r. ärgu toonitagu öeldis-pöördsõna „isikulist“ tegumoodi, sest l. 13 on juba öeldis-pöördsõna „umbisikulisest“ tegumoes.

L. 9 ülalt 26. r. asetatagu komad: „Tunnista, tuul! Helise, huul!“ Vaja eraldada *üte* komaga.

L. 9 ülalt 30. r. pandagu hüüumärk: „Ära hõiska enne õhtut!“ Käsklause nõuab hüüumärki l. 6!

Käesolevas artiklis aga siiski ei ole tarvitatud igalpool hüüumärki *umbisikulisest* tegumoe käskiva kõneviisi järgi.

Lihtöeldisest öeldagu: „nimetab tegevuse tegemise pöördsõna kindlas, tingivas, käskivas või kaudses kõneviisis“. Mis tehakse? — küsimus mõlemas tegumoes, neljas kõneviisis ja igas isikus (pöördes).

L. 10 ülalt 2. r. jällegi ärgu toonitagu „isikulist“ tegumoodi. See ei kergenda õppimist ega vasta ka tõe. Näit. „Enne *oldi* usinamad õppima. Hääst kirjandusest *ollakse* vaimustatud“. — „*Oldi*“ ja „*ollakse*“ on ju umbisikulisest tegumoes. Kuigi uuemad lau-

seõpetused ei esita niisuguseid lauseid, kuigi uuem sõnaõpetus ei anna aset vormile „ollakse vaimustatud“, — esinevad nad kõnes siiski. Neid peab arvestama.

Liitöeldisest öeldagu: „nimetab olekus olemise pöördsõna „olema“ muuteis ühes selgitava täitesõnaga, kusjuures „olema“-muude võib puududagi“. — On kes, mis, missugune, mitmes, jne...?

Pole niiväga vaja toonitada, et („olema“-muude on „köide“ ja) selgitav täitesõna — „öeldistäide“.

Ploompudel küll pole öeldud midagi „köitest“, kuid äkki ilmub ta l. 30 ülalt 2. r. nagu mõni tuttav. See „köide“ vist tähendab grammatiliste oskussõnade „side-koopula“-t (251).

Muidugi kui juba tarvitatakse sõna „öeldistäide“, siis „olema“-muude ei või olla enam „köide“ (side-koopula), vaid päris „öeldis“, millel ju on „täide“ (öeldistäide).

Muidu aga liitöeldise nimigi nõuab, et öeldiseks on sõnarühm, mis võib vaid lüheneda üheks sõnaks köite (side-koopula) puudumisel või öeldise puududes ainult öeldistäite esinemisel. Viimasel puhul — öeldistäite esinemisel — *öeldis* oleks *mööldav*. Esimesel puhul oleks ainult köite kadu liitöeldisest.

L. 10 ja 23—24 olgu tervitatud „määröeldis“ üldise mõtte, kuid mitte nimetuse poolest. See on samm edasi Kettunen'ist ja ta järglasist, Ometi olgu ka „määröeldis“ ainult „liitöeldis“ nagu eelminegi rühm. Teine nimi ei kergenda õppimist ega edenda arusaamist: on kasutu ja lisab liigse reegli. Tas leidub samutigi „köide-side-koopula-öeldis“ ja „öeldis[täide]“. Kui üks — „köide-side-koopula“, siis teine — „öeldis“. Kui üks — „öeldis“, siis teine — „öeldistäide“.

L. 11 ülalt 5. r. parandatagu: „*Olek-sid* ilmad ilusad!“ Korrektses kirja-keeles nõutagu tingivas kõneviisis isiku (pöörde)-lõppe!

„Pöörde“ asemel tarvitatagu palju ilmekamat „isik!“ Nagu Ploompudegi teeb. „Pööre“ on ebaõnnestunud sünnitis, olgugi sanktsioneeritud grammatilisis oskussõnus. „Isik“ on nii arusaadav ja meelespeetav: ma-me, sa-te, ta-nad on kõik isikud (olukorradki mõnikord nagu isikud). Abstraktsete ja

ilmetute „esimene pööre“ jne. asemel olgu konkreetseid ja ilmekad „ma-isik, meisik, sa-isik, te-isik, ta-isik, nad-isik“!

L. 11 lõikes g mainitagu ka niisuguseid lauseid nagu — „Kas kõik on magamas? Talv on tulemas. Olime karja hoidmas.“ Jne.

L. 12 täisaluse ja öeldise ühildumise puhul nimetatagu ka erandeid nagu — „Vanad eestlased olid jõukas ja vaimurikas rahvas. Maailmariigid on inimeste „kätetöö“.“ Jne.

L. 13 selgub, et põhi- ja umbarv on tehtud aluse „arvsõnaliseks täiteks“. Nii siis moodustatakse uus mõiste „alusetäitest“. Teise trüki järgi nagu Kettunen'ilgi oli arvsõna aluseks. Ei saa öelda, et see uus moodus kergendaks õppimist ja arusaamist. Aluseks olgu siin sõnarühm: tihedas seoses kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõna (vast mõõduja aine (eseme?) - sõna). „Kümme poissi läks (läksid) trepist üles.“ Aluseks on lahutamatu sõnarühm „kümme poissi“. Jne. Tegevuse kandjaks pole „kümme“ üksi ega ka „poissi“ üksi. Tegevuse tegijaks on lahutamatult „kümme poissi“. Lahutamatusel viitab ju öeldisegi võimalik kahesugune muude. Mis tehakse (tegid)? Läks (läksid). Kes läks (läksid)? Kümme poissi. — „Sajandik kilo on 1 g.“ Aluseks on sõnarühm „sajandik kilo“ lahutamatult. Kui aga tingimata veel eritlemiseks lahutada, siis kvantiteedi-sõna olgu juba täiend! Üksinda aluseks olles kvantiteedi-sõna saab asesõnalise mõiste. Järelikult seotud rühmas kvaliteedi-sõna on tähtsam.

Ikka ja ikka jälle topitakse nimi-sõnu umbarvudeks: „koorem palke“ (l. 13 alt 12. r.; aga l. 11 ülalt 1. r. „koorem“ on nimisõna), „kimbu raamatuid“ (l. 18 ülalt 7. r.), „peotäie maasikaid“ (l. 18 ülalt 8. r.), „peenratäie kaalikataimi“ (l. 25 alt 22. r.), „toobi õunu“ (l. 25 alt 21. r.; aga l. 11 ülalt 2. r. „toop“ on nimisõna). Jäetagu nad nimisõnadeks, mis nad on!

„Koorem palke“ kohta öeldagu sama, mis „kümme poissi“-gi kohta! Kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõna on mõlemad lahutamatu sõnarühmana aluseks (või muuks nagu muudel lehekülgedel)! Nähtavasti lähtudes rühmast „koorem

palke“, kus nimisõna „koorem“ üksindagi nagu sobiks aluseks, Kettunen tunnistabki rühmas „kümme poissi“ aluseks „kümme“.

Nimetuse „kindel arv“ asemel tarvitagu järjekindlasti „põhiarv“!

L. 13 alt 2. r. parandatagu „käidakse“ — „käiakse“-ks!

L. 15 ülalt 9. r. kustutatagu „ikka“! Vrd. „Laps magas hääd und.“ — „Kes kõik nõmmed kõnnib, see kõik marjad maitseb.“ — „Nutab pisaraid nii valusaid.“ — „Astusin sammud saledad“ (Eesti Rahvalaulud. I. 304). — „Kõnni kõva nõmmemaad (E. R. I. 274)!“ — „Sina paistad palju maad (E. R. I. 276).“ — „Kuu mina nutsin venna kuube, päevad nutsin venna pärga, eluaja — vennakest (280).“ — „Tüki silda ma silisin, tüki valda ma valasin“ (=jooksin. J. T.) (280). — „Sõitsin mina tüki maad (288).“ — „Läksin ära tüki teed (259).“ — „Kõndisin ära tüki teed (264).“ — „Sõitsin soo ja lampsin laane (241).“ — Jne. — Sihitis — sihitu pöörsõna tegevuse tegemise alune! Või arvatakse esitatud näited puha määrusiks?!

Sihitis defineeritagu: „sõna või sõnarühm, mis nimetab lauses pöörsõna tegevuse tegemise aluse — eseme või olukorra (või da-tegevusnime) —, on sihitis.“

L. 15 ülalt 14.—15. r. parandatagu „tehtakse“ ja „nähtakse“ — „tehakse“ ja „nähakse“-ks!

L. 17 ülalt 1. r. parandatagu „Hans“ — „Hanss“. Olgugi Juhan Liival „Hans“, kuid keeleõpetuses näitena olgu „Hanss“ kirjakeeli!

L. 17 ülalt 7. r. pandagu tähele lauses „tervetele pole arsti tarvis“, et Ploompuu arvates „arsti“ on osasihitis, aga mitte alus. Nähtavasti Ploompuu instinktiivselt peab siin öeldise „pole tarvis“ umbisikuliseks. Kuid siis peaksime ehk pidama umbisikulisiks ka lauseid nagu — „arsti ei ole tarvis tervetele; tervist tarvis kõikidele; isandaid pole vaja; jne.“ Leitakse aga viimaseis lauseis olevat ka alused, peab pidama esimeseski lauses „arsti“ aluseks. Sel puhul oleksid „arsti, tervist, isandaid“ olekus olijaiks ning seega aluseiks.

Huvitav on jälgida, kuidas Ploom-puu toonitab just tegija isiku puudumist, kui ta kinnitab aluse puudumist öeldise umbisikulise tegumoe puhul l. 13: „Viideti aega ilmaasjata.“ „Aega“ pole mitte alus. Kes olid ajaviitjad? Jt. Niisugune vaatlusviis on ju harjunud kombeks grammatikuil, ja tema alusel ongi hakatud tarvitama „passiivi“ ehk „tehtaviku“ asemel „umbisikuline tegumood.“ On hoopis unustatud olekus olija. Ometi see olekus olija ilmub silmapaistvalt alusena, kui toonitatakse, et da-tegevusnimeline olukord (olukord kui isik!) on aluseks lauseis nagu l. 7 — III., 8—g, 15 ülalt 20.—25. r. Lauses „ilmaasjata on aega viita“ peetakse „viita“ olekus olijaks olukorraks — aluseks. Ollakse mõjutatud lausest „ilmaasjata on ajaviitmine“ ja arvatakse „ajaviitmisele“ ekvivalentseks „aega viita“. Kui aga rõhutada aina tegija-isiku puudumist umbisikulise öeldise puhul, siis peaksime vahest eitama ka da-tegevusnimelise aluseliigi, arvates lausetüübi „ilmaasjata on aega viita“ umbisikuliseks aluseta — tegijaisikuta — lauseks, pidades tas da-tegevusnime sihitiseks. Ei nõua me tegijaisikut viimases lausetüübis, rahuldudes olekus-olija-olukorraga, vast võiksim eelmiseski lausetüübis tehtavikulise öeldisega leida olekus-olija, keda-mida võiksim pidada aluseks. Lauses „viideti aega ilmaasjata“ oleks olekus olijaks „aega“. Just „aega“ viidetaksegi. — „Meid austatakse.“ Olekus olijaks: meid. — „Meil tantsitakse“ oleks aluseta lause, sest puudub tegevuse tegija või olekus olija. — „Meil tantsiti polkat“ oleks alusega lause, kus olekus olijaks on „polkat.“ — „Lõpetati polka, võeti käsile tuljak.“ — „Ahju köetakse.“ Olekus olijaks — aluseks — „ahju“. — Kütan ahju.“ Tegevuse tegijaks — aluseks — mõeldav „mina“, tegevuse tegemise aluseks — sihitiseks — „ahju“. — „Ahi köeti palavaks.“ Olekus olijaks — aluseks — „ahi“. — „Küta ahi palavaks!“ Tegevuse tegijaks — aluseks — mõeldav „sina“, tegevuse tegemise aluseks — sihitiseks — „ahi“. — „Ahi on köetud. Ahju on köetud.“ Kõigil grammatikuil „ahi ja ahju“ on olekus olijaks — aluseks. Ei pea me kahes viimases lau-

ses „ahi ega ahju“ tegevuse tegemise aluseks sihitiseks, vaid olekus olijaks *aluseks*, pole vast vaja pidada „ahi ega ahju“ sihitiseks, vaid aluseks ka eelmises lauseis „ahi köeti, ahju köetakse.“ Nii kaotaksime lõplikult oma umbisikulise nimetuse ja pöörduksime *tehtaviku* poole, lähenedes selleski lääne-euroopa keeltele.

L. 18 ülal pandagu tähele märkus. Siin nimetatakse põhi- ja umbarv *sihitiseks*, kuna arvuga ühenduses olev *kvaliteedi-sõna* aga — „arvu täitesõnaks.“ Just vastand sellele, mis l. 13 toonitatakse arvsõnast aluse puhul, kus kvaliteedi-sõna on aluseks, aga kvantiteedi-sõna — „arvsõnaliseks täiteks.“ Parem ärgu tehtagu siin mingisugust vahet, vaid peetagu kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõna lahutamatu sihitiseks sõnarühmana nagu alusegi puhul. „Kimbu“ ja „peotäie“ kohta tuletatagu meelde eelöeldut, et nad pole umbarvud, vaid nimisõnad (kvantiteedi-sõnad, mõõdu-sõnad).

Huvitav on võrrelda l. 18 antud lausetega „ta pani *kimbu raamatuid* lauale; leidsime *peotäie maasikaid*“, kus „kimbu“ ja „peotäie“ nimetatakse sihitiseks, — teisi lauseid l. 21 — 9) „jooksime *penikoorma* maad; õde kodus *küünra* kangast; löikasime *sülla* puid“, kus „penikoorma“, „küünra“ ja „sülla“ (samuti kvantiteedi-sõnad) nimetatakse juba mõõdumääruksiks.

Kui niisuguseis lauseis tahetakse just lahutada kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõnu lause eriliikmeiks, siis tehtagu seda juba järjekindlasti, aga mitte kaksipidi!

Arvatakse lauses „õde kodus *küünra* kangast“ — „küünra“ — mõõdumääruks, siis tehtagu samuti ka „kimbu“-ga lauses „ta pani *kimbu* raamatuid lauale.“

Kuid vaadatagu edasi veel l. 25 — e) märkus. See märkus on küll nii segaselt redigeeritud, et väga raske aru saada: „Arvsõnaline täiend on kindla arvuna peasõna ees ainsuse osastavas käändes, umbarvuna aga mitmuse osastavas. Näit... „Vanaema istutas *sada kaalikataime*; vanaema istutas *peenrätäie kaalikataimi*. Poiss ostis *kümme õuna*; poiss ostis *toobi õunu*...“ Nii-

palju peaks vist siit aru saama, et *arvsõna* on nüüd juba *täiendiks*, kuigi tast toonitatakse seda, mida ei leidu näiteis — nagu oleks ta osastavas käändes (milles on ju kvaliteedi-sõna).

Nüüd võrdleme lauseid:

„Ta pani *kimbu raamatuid* lauale.“

„Õde kodus *küünra* kangast.“

„Poiss ostis *toobi õunu*.“

„Kimbu“ on sihitis. „Küünra“ on mõõdumäärus. „Toobi“ on täiend.

Täiuslik korralagedus!

Kõik nad on nimisõnalised kvantiteedi-sõnad, asjatult tembeldatud umbarvudeks. Kõik nad on lahutamatul ühendatud nimisõnaliste kvaliteedi-sõnadega. Nüüd peab valima ühe kolmest: kas nad on sihitised sõnarühmana lahutamatul (*kimbu raamatuid, küünra kangast, toobi õunu*), või on kvantiteedi-sõna sihitisele *mõõdumääruseks* (*kimbu raamatuid, küünra kangast, toobi õunu*), või on kvantiteedi-sõna sihitisele *täiendiks* (*kimbu raamatuid, küünra kangast, toobi õunu*). Neljanda võimaluse, kus kvantiteedi-sõna on sihitis ja kvaliteedi-sõna — „arvu täitesõnaks“, — me juba eitasime eelpool.

Lihtsam ja otstarbekohasem oleks vist valida esimene võimalus: tunnistada ühendatud kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõna lahutamatul sihitiseks sõnarühmana.

Siin peavad keeleõpetajad saavutama kindla kokkuleppe!

Mis öeldud nimisõnalisest kvantiteedi-sõnast, tuleb panna maksma ka põhi- ja umbarvulise kvantiteedi-sõna kohta!

Kui aga just tahetakse veel vahet teha — siis vastuvõetavam võimalus on *täiend!* Arvsõna ja kvantiteedi-sõna on täiend.

L. 18 lisatagu pöördõnalisile sihitisele veel tud-kesksõnast tuletatud tu(du)-teokäändsõnad nagu: Ravitseti *haavatuid*. Mälestatakse *kadunud*. Kor-ratakse *õpitud*. Jne. (Kui tehtavik umbisikulisena võetakse ja aluse olemasolu eitatakse tehtaviku puhul, nagu Ploom-puu seda toonitab l. 19—18. Artiklis eelesitatud ettepaneku järgi võiks eelantud lauseis pidada tu-teokäändsõna olekus olijaks alusekski. Siis tuleks esitada laused teisiti: Arstid ravitsesid

haavatuid. Meie mälestame *kadunud*. Korrake *õpitud!* Jne.).

Lisatagu ka see, et sihitiseks on abisõnagi nagu: „Pulmalised hüüdsid hõis-sa!“ Jne.

L. 18 alt 9. r. parandatagu „kestava“ — „kestva“-ks.

L. 19 alt 16. r. parandatagu „osastavad“ — „osastavat“-iks.

L. 20 lisatagu kohamäärusile veel vastus küsimusele „kuni?“ Näit. Jookse *märgini* ja tagasi! Jne. Toodagu ka näiteid kaassõnadega nagu: *Värava juures* kasvas kask. *Läks kodu poole*. *Sõitis merd mööda*. *Reisis maad kaudu*. (Vrd. sihitist: *Sõidab merd*. *Reisib maad ja mered*). Jne. Näit. asesõnadega: *Tule meile!* Jne. Näit. abisõnadega: *Mine sinna!* Jne.

Ajamäärusile lisatagu vastused küsimusile „mis ajast mis ajani? mis ajaks?“ Näit. *Töötas hommikust õhtuni*. *Tule lõunaks* minu juurde! Jne.

Viisimäärusile (l. 21): *Töötab mehemoodi*. *Käige paaris!* *Tulge kokku!* *Ütle eestikeeli!* *Kaerul* püütakse, *piitsaga* sõidetakse. *Töötas väsimusen*. *Teeb täpipäält*. Ei eksi karvaväärtki. Jne.

Olukorramäärusile (l. 21): Nägu tõmbus *naerule*. Jne.

Mõõdumääruste (l. 21) puhul tuletatagu meelde öeldut kvantiteedi- ja kvaliteedi-sõna seosest!.. „*Kolm korda* kastis lille päevas.“ Jne.

Vast lubatagu ka ühendada viisimääruseks: aine-, suhte-, olukorra-, mõõdu-, kaasolu- ja võrdlusmäärus. Vähendaksime liikide kirjavuse! Jääks veel küllaltki: koha-, aja-, põhjuse-, ots-tarbe-, viisi-, tegevuse- ja sihtmäärus!

Pandagu tähele l. 11—12 ja 25—26, kuidas erineb öeldistäide täiendist. „*Tema oli valget verd*“ (l. 11 öeldistäitena lahus). „*Arvatakse, et valgetverd* inimene kannatab rohkem külma kui *mustaverd*“ (l. 25. täiendina koos). „*Kübar on uut moodi* (l. 12 öeldistäitena lahus). „*Madis* ostis *uutmoodi kübara*“ (l. 25. täiendina koos). „*See hobune on suurt seltsi*“ (l. 12 öeldistäitena lahus). „*Üks suurtsugu* mees las-kis oma tõlla ees sõita“ (l. 26 täiendina koos).

Küsitav, kas maksab seda reeglit üldse läbi viia, kuna tegemist on ainult lauseliikmeiga, aga mõte ei teisendu. Parem vahest lubatagu lahuskirjutamine mõlemal juhul, ka täiendit —. Jääks nii üks reegel vähemaks.

Ka määruste puhul tuleb küsida, kas just nõuda kooskirjutamist nagu eelpool näiteis: „mehemoodi, eestikeeli, täpikäält, karvaväärtki.“ Kui seda nõuda järjekindlasti, siis peaks ju kirjutama ka: „kodupoole, merdmööda, maadkaidu,“ mis aga artikli näiteis lahus esitatud, et saaks võrrelda, kumb viis parem. Pikist lohisevaist liitsõnust hoidumiseks tuleks vast lubada lahuskirjutamistki, sest kooskirjutamisel mõte ei muutu.

L. 26 lisatagu pöördsonalisile täiendele: Tal on paha komme *hüüda vahete*. Tuli tahtmine *laulda*. Ta on meister *voolima*. Jne.

L. 26 ülalt 14.—15. r. öeldagu „malõpuline teonimetuse ilmaütlev“ asemel „ma-tegevusnime ilmaütlev.“ Samuti ka mujal.

Igalpool „pääsõna“ asemel olgu „põhisõna“.

L. 29 „oppositsioon“ asemel „appositsioon“.

Märgitagu eriti appositioniks pärisnimed: kirjanik *Ansomardi*; metsavaht *Tõmm*; sulane *Hanss*; jne.

See on vastand Kettunen'i eritelule (Lauseliikmed, l. 72—74): *luuletaja* Juhan Liiv; *kooliõpetaja* Tamm; *rätsep* Rebane; *kuningas* Taavet; *kaupmees* Saar; *preili* Anna; *vend* Oskar; *härira* (herra) professor Luiga; *õpilane* Tiira; *tüdruk* Kai; *kaebaja* Kuk; jne. Appositioniks üldnimed.

Kumb tendents pääseb võidule?

Vist viimane! (Olgugi Kettunen'il l. 71 „sõber, härira (herra) Saarem, kuid l. 72 juba „Aadu, mu sõber!“).

L. 29 ülalt 10. r. „kõigile“ asemel „kõigele“.

L. 29 ülalt 20. r. „Hans“ asemel „Hanss“ (kirjakeeli!).

L. 29 ülalt 27. r. „...koduheel!“ (hüüumärk käsklause lõpul!); „...lind, ...“ (ühte eraldatud komaga!).

L. 30 lause *täiendused* nimetatagu lause *laiendeiks*.

L. 31 koondlausete puhul märgitagu, et sama sõna kordamine ei tekita koond-

lauset: „küll ta venis, venis pikkamisi; leinajad nutsid, nutsid...“ Jne.

L. 30 ülalt 9. r. „...tark?“ (küsimärk mõistatuse järel!).

L. 33 ülalt 6. r. „peaksed“ asemel „peakesed“ (kirjakeeli!).

L. 33 ülalt 18. r. „...õues?“ (küsimärk mõistatuse järel!).

Üldse igalpool mõistatuse järel olgu küsimärk. Ei hakka neid enam siin esitama. Ära tüütab!

L. 33 II. Märkus. Lisatagu, et sa-geli ka eriliiki määruste vahel pole koma: „õhtul hilja õues.“ Jne.

Koondlause liikmete ühildumise puhul märgitagu meelde-tuletamiseks: Öde vennaga *läksid*. Öde *läks* vennaga.

L. 36 „Põhja ja Balti meri“ puhul võrreldagu: „Õe ja venna *pääd* on valged!“ Vast venepäraselt mitmus oleks ikkagi parem. Kui üldnimi on lahus. Kui üldnimi viimse pärisnimega koos, siis muidugi: Põhja- ja Baltimeri; õe- ja vennapää(?) on valged. Ah, venepärasust ei tuleks lugeda siin veaks!

L. 36 § 33 „Sagetasti“ asemel „Sagedasti“.

L. 37 § 34 rinnastatud lausete puhul parandatagu järjekindlasti „rindlause“ — „lauserind“. Sugugi mitte „rindlause“, vaid just „lauserind“ (=lausete rinnastus=lausete rind=lauserind, kus laused jäävad erilauseiks ega ühendu üheks lauseks nagu „koondlause“, mitte „lausekoondes“!).

L. 39 alt 6. r. „väiksel“ asemel „väikesel“ (kirjakeeli!).

L. 40 § 35 kokkupõimitud lausete puhul märgitagu „põimlause“ asemel järjekindlasti „lausepõim“! Koguni ei sünni „põimlause“, vaid just lausete põiming — „lausepõim“, kus laused jäävad erilauseiks (nagu lauserinnaski). „Põimlause“ on suggereeritud „koondlausest“. Kuid viimases on üks lause, aga mitte mitu!

Mitmelpool käsklausete järele pandagu hüüumärk! (Nagu mõistatuste järele küsimärk).

L. 6 ülalt 6.—7. r. „Näit. „Mis sa teed!“ (hüüd.) „Mis sa teed?“ (küsi.) „Kõlbab küll!“...“

L. 6 ülalt 14.—15. r. „Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt käib Lääne-

mere rannale?" (M. Veske) „Üksikuid sõnu...“

Nii kogu raamatus. Lõpetatakse lause. Asetatakse kirjavahemärk. Siis alles märgitakse sulgudes autor või muud, millele järgneb otsekohe uus lause küll suure algustähega, kuid lahutamata mingisuguse kirjavahemärgiga.

Niisugused autori ja muu nimetused kuuluvad kõik eelmisele lausele ega või olla lahutatud tast kirjavahemärgiga! Lauselõpu kirjavahemärk peab asetatama viimse klambri järele. Järeli-

kult: „Mis sa teed (hüüd.)!“ — „Mis sa teed (küs.)?“ — „Kõlbab küll!...“ „Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt käib Läänemere rannale (M. Veske)“ — „Üksikuid sõnu...“ — Jne.

Üldse jätab arvustatav lauseõpetus mulje ülimast lohakusest.

Lõpuks lauseõpetuses sooviksin leida veel lühikese kokkuvõtte kirjavahemärkide tarvitamisest nii umbes paaril lehel, nagu see leidub näit. Looritsa grammatikas.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Üleilmaline Kasvatusliikude Ühingute Liit. (World Federation of Education Association)

M. Vellema.

Eesti Õpetajate Liit on juba 10 aastat oma kooli sisemist elu korraldanud, seda arendanud ja juhtinud; oleks aeg astuda selle või teise õpetajate rahvusvahelise liidu liikmeks: on ju kõigi maade kõikide õpetajate püüded ühised: 1) kasvatada inimest vääriliseks inimkonna liikmeks ja 2) kindlustada üldist rahu rahvaste koostöö kaudu.

Rahvusvahelise õpet. liidu liikmena Eesti Õ. Liit saaks astuda tihedamasse kontakti teiste maade õpetajate organisatsioonidega, kellel suuremad pedagoogilised kogemused ja kellelt saaks mitmesuguseid kasulikke näpunäiteid.

Liitu astumise vajadust on rõhutatud juba varemalt õpetajate üldkongressil ja Õ. Liidu asemikkudekogu koosolekuil.

Viimase asemikkudekogu koosoleku päevakorras oligi rahvusvahelisse õpet. liitu astumise küsimus, kuid asemikkudekogu lükkas küsimuse otsustamise edasi järgmiseks koosolekuks ja avaldas soovi, et dir. N. Kann ja nende ridade kirjutaja tutvustaksid Eesti õpetajaid olemasolevate rahvusvaheliste õpetajate liitudega. Dir. N. Kann andis lühikese ülevaatliku pildi kõikidest rahvusvahelistest õpetajate liitudest ja

peatas pikemalt tühel suuremal internatsionaalsel liidul: „Õpetajate Liitude Rahvusvaheline Föderatsioon“ (Fédération internationale des associations d'instituteurs), mille liikmeks ta soovib ka E. Õ. L. astuda. (vt. „Kasvatus“ nr. 10., 1928.)

Mina omalt poolt tahan tutvustada õpetajaskonda teise suurema õpetajate rahvusvahelise organisatsiooniga: „*Üleilmalise Kasvatusliikude Ühingute Liidu*“ (World Federation of Education Association, lühendatult — W. F. E. A.) See liit on sõna tõsisel mõttes üleilmaline, sest siia kuuluvad suur hulk kasvatuslikke ühinguid üle kogu maailma, kuna dir. N. Kannu poolt soovitatud liit on ulatuselt palju kitsam: selle liikmeiks on ainult Euroopa õpetajad, kuna teiste maade omad puuduvad pea täiesti. Üleilmaline Kasvatusliikude Ühingute Liit, — lühidalt Ü. K. Ü. L. — on asutatud 1923. a. Am. Ühendriikide kasvatajate algatusel; ta peab üldkongressi iga 2 aasta tagant vaheldamisi Euroopas ja Ameerikas. Esimene seesugune kongress peeti Edinburgis 20.—27. juulini 1925. a., millest dr. O. Kalda soovitusel osa võtsin E. V. Haridusministeeriumi esindajana; sel kong-

ressil oli üle 1500 saadiku ja oli esindatud 50 mitmesugust maad. Teine kongress peeti augustis 1927. Torontos, Kanada ruttuenedenevas linnas; siin oli osavõtjaid üle 6000, kes esindasid üle 3.000.000 õpetaja ja haridustegelase. Järgmine kongress peetakse Genfis, mis töötab kujuneda suurejoonelisemaks kongressiks, sest üksi Ameerikast on kavatsenud sinna sõita üle 5000 õpetaja. Ü. K. Ü. L-il on 3 sektsiooni: üks Euroopas, üks Ameerikas ja üks Aasias; need sektsioonid peavad omi koosolekuid vahemisi aastail.

Et saada kujukas ja täielik pilt Ü. K. Ü. L. sihtidest, püüetest ja konstruktsioonist, esitan siin selle liidu põhikirja (kokkuvõetult) ja 1925. a. Edinburgis vastu võetud resolutsioonid, millest selgesti peegeldub liidu üleilmaliste kongresside tööviljakus ja ka need tähtsad küsimused, mida liit kongressidel harutab.

Ü. K. Ü. L. põhikiri, mis vastu võetud San-Franziskos 1923. a. ja täiendatud Edinburgis 1925. a.

Sissejuhatus.

Kuna kasvatus eesmärgid on üldised, peaks leidma mõned sündsad ja mõjuvad abinõud, et viia ligemasse ühendusse mitmesugused organisatsioonid, mis tegelevad kasvatusega üle kogu ilma, ja tuua 5.000.000 õpetajat viljakamasse ja sümpaatlikumasse (sõbralikumasse) vaherkorda üksteisega, seepärast olgu otsustatud:

Et see kongress moodustaks jääva kasvatus-ühingute liidu ja et põhikiri võetaks vastu järgmisena:

Punkt 1.

Nimi. Selle organisatsiooni nimeks olgu: Üleilmaline Kasvatusliikude Ühingute Liit.

Punkt 2.

Eesmärgid. Selle liidu eesmärgiks peab olema rahvusvahelise koostöö kindlustamine kasvatusliikudes ettevõtetes, kasvatusse puutuvate teadmuste levitamise edendamine kõigis nende vormides rahvuste ja rahvaste keskel, rahvusvahelise heatahtluse kultiveerimine ja rahuhuvide äratamine kogu ilmas.

Punkt 3.

Liikmed. Selle liidu liikmeks on õigus astuda järgmistel organisatsioonidel:

Täieõiguslikud liikmed (hääleõiguslikud). a) Iga üldrahvuslik (nation wide) kasvatajate organisatsioon ehk ühing, mille liikmed on otseses ühenduses kasvatusse ja milline tunnistatakse seesuguseks täidesaatva organi (direktorite büroo) poolt. b) Iga mingi maa kasvatajate ühing, millel puudub praegu üldrahvuslik organisatsioon ja kes pöördub liikmeks vastuvõtu palvega nimetatud liidu täidesaatva organi (direktorite büroo) poole ja kelle palve kiidetakse heaks täidesaatva ülemuse poolt.

Hääleõiguseta liikmed (mitte täisliikmed). Üksikud instituudid või ühingud, mille peafunktsioon on kasvatus, kuid mis ei kuulu ei *a* ega *b* alla, võidakse vastu võtta hääleõiguseta liikmeiks direktorite büroo heakskiitmisel. Nende saadikuil on õigus võtta osa läbirääkimistest avalikul koosolekul, kuid neil ei ole hääletamise õigust delegaatide koosolekul.

Punkt 4. Organisatsioon.

§ 1. Liidul on direktorite büroo, mis koosneb 15 liikmest, keda valitakse delegaatide koosolekul, kuid mitte rohkem, kui 2 samalt maalt. Direktorid valitakse 4-ks aastaks. Direkt. büroo on liidu täidesaatev organ.

§ 2. Direkt. büroo valib: 1) Liidu presidendi kas eneste seast või väljastpoolt ja 2) 3 abipresidenti eneste keskelt iga sektsiooni jaoks ühe (vt. p. 6). President on direktorite büroo juhataja.

§ 3. Direktorite büroo valib palgalise sekretär-laekuri.

Punkt 5.

Peakorter. Ü. K. Ü. L. peakorter asub sellel maal, kust on valitud president, seni kui pole määratud kindla asukohaga peakorter.

Punkt 6.

Koosolekud. Liidu üldkoosolekuid peetakse iga 2 aasta tagant, kuid sektsioonide, — üks Euroopas, üks Ameerikas ja üks Aasias, — koosolekuid peetakse igal vahemisel aastal.

Punkt 7.

Maksud. Liidu liikmed maksavad liikmemaksu aastas üks sent oma liikmelt (A. Ü. rahas), oletades et ühegi liidu liikmemaks ei lange alla \$ 25 ja ei tõuse üle \$ 1000. Hääleõiguseta liikmed maksavad \$ 10—100.

Punkt 8.

Muudatused. Põhikirja muudetakse siis, kui selle poolt on $\frac{2}{3}$ hääli delegaatide koosolekul ja kui sellest (muudatuse vajadusest) on teatatud sekretärlaekurile 3 kuud enne üldkongressi.

Lisa-seadus.

Saadikuid delegaatide koosolekule määratakse järgmiselt: üks delegaat igast organisatsioonist, kes on liidu täisliige ja üks lisadelegaat igalt 2000 organisatsiooni liikmelt; ühe organisatsiooni maksimaalne delegaatide arv on 50.

*

Nagu liidu põhikirjast näha, on ta nii poliitiliselt kui ka usuliselt täiesti erapooletu ja seepärast igale vastuvõetav usulisele ja poliitilisele ilmavaatele vaatamata, mille tõttu on liitu astunud hiinlased, jaapanlased, indud ja teised rahvad.

Põhikirja punkt 2 püstitab väga tähtsad eesmärgid, mis peaksid olema ühised kõigi rahvaste õpetajaile: rahvusvahelise heatahtluse kultiveerimine ja rahuhuvide äratamine kogu ilmas. Arvan, et ka Eesti õpetajad võtavad omaks need humaansed eesmärgid ja jõudumööda püüavad selgitada neid kõrgeid aateid oma õpilastele. Üldine rahu võib teostuda ainult siis, kui kõik maailma rahvused, nii suured kui ka väiksed, nii valged ja kollased kui ka pruunid ja mustad on jõudnud veendumusele, et inimessoo kõige kallim vara on üleilmaline rahu. Ü. K. Ü. L. võib oma liikmete kaudu palju kaasa mõjuda heatahtluse ja rahuaate levingule rahvaste seas, sest on ju noorsugu see põld, kus õpetajad töötavad ja eks noorsoo kätes ole maailma saatust, — kuna neile kuulub tulevik.

Kuidas lähendada rahvaid üksteisele ja kuidas tuleks käsitleda rahuküsimust, sellele leiame vastused neist resolutsioonidest, mis ühelhäälel vastu võeti Edin-

burgis pärast vastavate referaatide aru-kuulamist ja läbirääkimisi.

*Resolutsioonid.**A. Haridus enne kooli.*

1. Silmas pidades kasvatuse äärmiselt suurt tähtsust esimestes lapseaastates, tuleb hoolt kanda igas hariduslikus süsteemis hariduse tüübi eest, mis vastaks selle perioodi nõuetele.

Niisugune haridus kas kodus või erilistes gruppides peaks sisaldama soovitatavate kehaliste ja vaimliste harjumuste ja iseloomu (karakter) formeerimise niisuguses ümbruses, mis võimaldaks vabadust, tervist ja elurõõmu.

2. Et säärase haridus enne kooli oleks isikute juhtida, kes niihästi vaimlistel kui ka kehalistel aladel eriliselt selleks otstarbeks on ette valmistatud, ja kui see sünnib erilistes gruppides, siis peaks olema lähedases ühenduses vanematega.

Säärase hariduse edendamiseks peaks olema tarvitada riiklikke ja kogukondlikke summasid ja peaks igapidi õhutatama uurimusi sellel põllul.

B. Alghool.

3. Ü. K. Ü. L. usub kindlasti heatahtluse päeva (Goodwill Day) kui tegurisse, mis loob ja kasvatab rahvusvahelist arusaamist maailma laste vahel ja soovitab, et liidu liikmed kindlustavad, kus tarvilik või soovitav, rahvusliku või riikliku heakskiitmise omavalitsuse või haridusejuhtide poolt säärase päeva pidamiseks, ja edasi, et astutaks samme igal maal kava valmistamiseks, mis oleks õpetajaile teednäitavaks juhiks.

Märkus: Ü. K. Ü. L. paneb ette viienda resolutsiooni suhtes, et liidu liikmed ja teised seltsid annaksid teada liidule kõige kohasema daatumi selleks päevaks ja et nende andmete põhjal Ü. K. Ü. L. oleks õigus valida seda päeva.

4. Ü. K. Ü. L. usub, et maadetaadust, ajalugu ja kodanikuteadust peaks õpetatama mitte ainult rahvuslikult vaatekohalt, vaid ka uueaegselt sotsioloogiliselt ja rahvusvaheliselt vaatekohalt.

5. Ü. K. Ü. L. õhutab liikumisi ja komiteid, mis organiseerivad rahvusva-

helist kokkupuutumist koolilaste seas kirjavahetuse, koolitööde vahetuse ja kohases vanaduses õpilaste vahetuse kaudu maade vahel. Et saavutada odavamalt vahetust, Ü. K. Ü. Liit teeb kõik, et läbi viia postitariifide alandamist.

6. Kogu maailma algkoolidele peaks valmistatama kooliraamatuid, mis kirjeldaksid laste elu kõigil mail ja esitaksid lühidalt ja lihtsalt parimat, mis iga rahvas on saavutanud.

7. Silmas pidades seda asjaolu, et on äärmiselt tähtis, et kõigi maade õpetajad ise omaksid rahvusvahelise orientatsiooni (outlook), Ü. K. Ü. Liit soovib eriliste kursuste õhutamist õpetajaid ettevalmistavaks asutisiks, ülikoolis ja eriti soovib oma liikmeile reisimise ja õpetajate vahetuse edendamist.

8. Et Ü. K. Ü. L. õhutaks koostöötamist liidu liikmetega niisuguste õpetamise abinõude edendamiseks, nagu üldine biograafia, näitlik õpetus ja eriti filmide tarvitamine, kui need kasvatava ja teadusliku iseloomuga, kirjanduslugu ja keele õppimine eriti modern-alal, esteetika ja kodanikuteadus, millel on suur mõju rahvusvahelise orientatsiooni arendamises.

9. Et Ü. K. Ü. L. määraks kindlaks ideaalid, mis tuleksid saavutada ajaloo ja ajaloo õpetamises. Niisugune kindlaksmääramine peaks rõhutama erapooletu rahvusvahelise läbikäimise tarvidust.

Otsekohene puuduste tunnistamine peaks ühes käima tähelepanu juhtimisega teenetele, mis igal maal on tehtud inimessoo hüveks. Minnes oma rahva ajaloolt maailma ajaloole, peaks juhitama eriliselt tähelepanu edusammudele konfliktilt lepitusele.

D. Kõrgem haridus (ülikoolid).

10. Et Ü. K. Ü. L. hindaks ja edendaks järelepärimisi ülikoolidelt nende ajaloo, nende praeguse arenemise ja võimaluste kohta ja harutaks üleilmalise rahvusvahelise ülikooli asutamise küsimust.

11. Et Ü. K. Ü. L. uuriks mitmesuguste teadus- ja uurimispõldudevahelist sugulust ja nende suurenevat lähene-mist (ühekssaamist), püüaks täielikule ja selgemale õppeainete korralda-

misele ja püüaks maksma panna suuremat ühinemist teaduslikus terminoloogias.

12. Et Ü. K. Ü. L. õhutaks universaalse raamatukogude büroo asutamist ja uuriks bibliograafia meetodeid ja nende võimalikku edenemist. See büroo võiks lõppeks ühenduda maailma või rahvusvahelise ülikooliga.

13. Ü. K. Ü. L. tunnistab tarvilikuks edaspidises tegevuses silmas pidades prantsuse ülik. ja koolide natsionaalbürood (N. O.) eriti selles osas, mis näeb ette teadlaste, nii professorite kui ka üliõpilaste vahetust, ainult, et seda tuleb saavutada, kergemal, mõjuvama ja ökonoomsemal kujul.

E. Rahvusvahelised suhted.

14. Ü. K. Ü. L. konverents arvab, et õpetajate ülesanne on aidata oma õpilasi aru saada, et maailm on üksus, et natsioonid ja rahvad on üksteisest ripuvad majanduslikult ja muul viisil, ja et tõsine rahvuslikkus ei ole mõeldav ilma tõsise rahvusvahelikkuseta.

15. Et Ü. K. Ü. L. töötaks koos, kus aga võimalik, rahvusvaheliste organisatsioonidega, mis püüavad seesuguste eesmärkide poole.

G. Iseloomu kasvatus.

16. Ü. K. Ü. L. rõhutab oma usku iseloomu kasvatuses tähtsusesse ja annab selle aine vastavaile komiteele edaspidiseks järelekaalumiseks kõigis liidu kongressi sektsioones.

H. Tervise kasvatus.

17. Ü. K. Ü. L. annab vastavale komiteele Tervise Kasvatuse kongressi üksikasjalised soovitusused ühes instruksioonidega jätkata koostööd liidu liikmetega niipalju, kui need leiavad heakskiitmist kompetentsete autoriteetide poolt. Ü. K. Ü. L. kinnitab oma arvamust esitatud plaani tähtsuse kohta ja avaldab oma usku, et tervise kasvatus on kogu kasvatuses põhiline alus.

J. Õpetajate ettevalmistamine.

18. Et Ü. K. Ü. L. koguks ja võrdleks teateid õpetajate ettevalmistamise süsteemide kohta mail, mis olid saadikute kaudu esindatud 1925. a. kongressil ja et niisugused teated tehtaks kät-

tesaadavaks kõigile, kes soovivad erilist tähelepanu juhtida sammudele, mida tarvitatakse, et kindlustada sellesse ametisse astujate kõlbulikkust.

Pooldan täiel määral hr. dir. Kannu väiteid õpetajate rahvusvahelisse liitu astumise vajaduse suhtes, kuid siiski arvan, et tuleb astuda Üleilmalisse Kasvatusliikude Ühingute Liitu järgmistel põhjustel:

*

1) Nimetatud liit ei ole mitte ainult Euroopa õpetajatevaheline, vaid sõna tõsisel mõttes rahvusvaheline: sellesse kuulub üle 50 rahvuse.

2) On ju igale selge, et Eesti õpetajaid ei huvita mitte ainult Euroopa, vaid ka kogu maailma kasvatuslikud küsimused ja nende lahendamised.

3) Kongressidel on trükitud aruanded iga maa hariduse kohta, millega saadikud võivad tutvuda.

Ka E. Ö. Liit Ü. K. Ü. L. liikmena võiks esineda kongressidel lühikese trükitud aruandega, mis tutvustaks teiste maade õpetajaid Eesti õpetajaskonnaga ja tema tegevusega.

4) Ü. K. Ü. Liidu peaküsimused on rahuaate levitamine rahvaste seas, uute sihtide otsimine ja rajamine kasvatusalal, millel määratu suur tähtsus inimes-

konna parema tuleviku suhtes, s. t. küsimused, mis äärmise tähtsusega ka Eesti õpetajaskonnale.

6) Ü. K. Ü. Liitu kuuluvad mitte ainult õpetajad, vaid ka lastekasvatuse põllul töötajad ja kooli ning kasvatuse vastu huvi tundvad isikud, ja seepärast võib tema tegevus olla laiaulatuslikum, kui puht-professionaalsel liidul.

Nagu eespool tähendatud, peetakse järgmine kongress Genfis 25. juul.—4. aug. 1929. a. Kongressi esialgne kava sisaldab järgmisi väljapaistvamaid küsimusi: lastevanemate ja õpetajate organiseerimine; tervislik kasvatus; rahvusvaheline koostööamine; raskesti kasvatatavad lapsed; maaelu ja maa-kool; väikelaste kasvatus, ajakirjandus ja „avalik arvamine“ j. n. e.

Eesti Õpet. Liit peaks sinna saatma vähemalt 2 esindajat, kes informeeriksid liitu kongressi töist. Oleks hea, kui selleks ajaks otsustataks lõplikult õpet. rahvusvahelisse liitu astumise küsimus, et siis E. Ö. Liidu delegaadid saaksid esineda hääleõigusliikude liikmetena. Selleks ajaks tuleks koostada ka lühike aruanne prantsuse ja inglise keeles Eesti kooli-reformi kohta, mis tuleks kongressil saadikute vahel jagamisele.

Õpetajaskond karskustööd süvendamas.

Õpetajate I karskuspäev Tallinnas 28.—30. dets. 1928. a.

Ettevalmistused.

Aastate kestes on selgunud, et alkoholismivastane võitlus nõuab kõikide seltskonnakihtide ja mõtlejate peade ühist organiseeritud ja kooskõlastatud teotsemist. Kui seni arvati, et Karskusliit, kui täieväertusliku karskustöö ainuõige korraldaja, alkoholismi küsimuse meil suudab lahendada ja sellepärast kõik toetusrahadki usaldati ainuüksi tema kätte, siis viimsel ajal näeme, et see usk on lõõnud kõikuma. Sellest on vähe, et käputäis veendunud karsklasi teotseb isoleeritud rühmana, seejuures ennast isegi ülejõu pingutades, kuna laiad seltskonnaringid etendavad pealtvaataja ja arvustaja osa. Arusaamine kõikide seltskonnakihtide karskustööle rakendamise tarbest hakkab meil Eestiski viimasel ajal juurdu-

ma. Nii harigusliit on võtnud karskustöö oma programmi, riigikogus on tekkimas karsklaste rühm ja möödunud aasta kevadel organiseeritud õpetajaskond asus aktiivsele alkoholismivastasele võitlusele Eesti Õpetajate Liidu näol. E. Ö. Liidu juurde moodustati 15-liikmeline karskuskasvatustoimkond eesotsas liidu tegelaste E. Martinsoni, J. Kentsu, H. Roosi, J. Elango' ja teistega. Toimkonna esimesi ülesandeid oli üleriigilise õpetajate karskuspäeva kokkukutsumine ja selleks tarviliste ettevalmistuste tegemine. Selle ülesandega toimkond sai poole aasta jooksul enam-vähem rahuldavalt hakkama, nõnda et 1928. a. lõpul jõuluvahel ajal karskustööst huvitatud õpetajad ja kasvatus-tegelased võisid kokku tulla ühisele nõupidamisele.

Avamine.

Osavõtjaid hakkab juba varakult kogunema. Neid tuleb kaugelt ja lähedalt, igast kodumaa nurgast. Isegi mõned talumehed on saabunud.

Kell 10.20 min. E. O. Liidu k-toimkonna juhataja dir. H. Roos astub kõnetooli ja avab karskuspäeva järgmiste sissejuhatavate sõnadega:

„Väga lugupeetud härra haridusministri abi, minu daamid ja härrad: Nii kaua, kui on püsinud inimesse, nii kaua on inimene võidelnud oma vaenlaste vastu enda kaitseks. Esimeseks juhteks ja tõekehjõuks on olnud inimese instinkt. Meie aga teame, et instinkt on sagedasti ära öelnud meie praeguses eluvõitluses. Niisamuti ei ole instinkt suutnud täita mõiki neid nõudeid inimese kaitseks, mis tema vaenlased on nõudnud oma vastu võitlemiseks.

Kui meie täna siia kokku oleme tulnud karskusküsimusi harutama, siis teame, et alkohol on ka üks inimesse suuremaid vaenlasi ja selle vaenlase vastu on samuti esimesest momendist võitlust peetud. Alguses see oli instinktiivne võitlus, pärastpoole see kujunes aga mõistusepäraseks ja mõistuse poolt juhitaavaks.

Organiseeritud võitlus alkoholismi vastu Eestis ulatub tagasi aastat 40, ja selleks, et tänast päeva moodustada, on õieti tarvis olnud terve inimesiga, terve meheesse jõudmine, et meie, õpetajad, võiksime kokku tulla mõtteid vahetama, milleks kokku tuldi 40 aastat tagasi, kui asutati esimene karskusselts Eestis. Et see koosnes üksikuist inimesist, mida võiks võrrelda individuaalse avaldusega, siis võiks öelda, et tänane kokkutulek õieti tahaks olla esimeseks mõistuse avalduseks, võitlusviiside loomiseks, mis peab ulatuma kaugemale tänapäevast. On tuntud lõöksõna „Kelle käes on kool, selle käes on rahva tulevik ja kelle käes on kasvatus, see valitseb tuleviku üle“. Kui organiseeritud õpetajaskond on teinud omaks asjaks võitluse alkoholismi vastu, siis peab ütleva, et see õieti on meie alkoholismivastases võitluses teatud suursündmus tänase päeva näol fikseeritud selles mõttes, et õpetajaskond on teinud oma ülesandeks selgitada alkoholi küsimusi ja

teritada mõistust, karastada jõudu võitlemiseks alkoholi pahe vastu.

Sel ajal, kui Eesti õpetajaskond oma esimesel karskuspäeval kokku tuleb, on juba palju eeltöid tehtud organiseeritud rühmituste poolt, noorsoo poolt ja samal ajal, kui siia kokku tuleme, samal ajal harutavad neid samu küsimusi meie noored Paide V koosviibimisel, kongressil. Meie noorsugu on alati tulnud võtnud eluküsimuste harutamise puhul. Üheks elu- ja surmaküsimuseks on karskusküsimus, ja meie teame väga hästi, et noored toetavad meid selles mõttes ja noored lähevad eesvõitlejana tulle. Meie aga tahame sirutada neile oma avitava käe ja teha ühiselt seda tööd, mis on meie ühine asi. Seda enam on see sündmus iseloomustav, et ühteaegu noored südamaal Paides, ja vanad õpetajad, kasvatajad pealinnas harutavad karskusküsimusi, et luua ühist, ilusat, alkoholivaba kultuuri ja kasvatada tugevat, tervet, eluvõimsat sugupõlve, mis on meie mõlema ühine asi.

Asja heaks kordaminekuks oleme kokku tulnud ja selle asja kordaminekuks avan Eesti Õpetajate Liidu karskuskasvatustoimkonna nimel Eesti õpetajate esimese karskuspäeva“.

Konstrueerimine.

Karskuspäeva juhatajaks valitakse õpetajad E. Martinson, H. Roos ja J. Söödor.

Sekretariaadi liikmeiks valitakse õpetajad P. Kochtitsky, A. Ploompuu, A. Rööp, J. Tõlp, pr. E. Juudas, pr. S. Žukova ja prl. L. Raud, neist esimene peasekretäriks.

Päevakord võetakse vastu peale väheste ümberpaigutuste järgmisel kujul:

I päev, reedel 28. detsembril.

Üldküsimused.

Kell 10.00—10.30 1. Avamine ja konstrueerimine.

Kell 10.30—11.00. 2. Karskusaate tähtsus Eesti kaasaegse ühiskondlik-kultuurilise elu seisukohalt. Ref. E. Martinson.

Kell 11.00—11.30. 3. Karskuskasvatustöö filosoofilised alused. Ref. F. V. Mikkelsaar.

Kell 11.30—12.00. 4. Karskuskasvatustöö asend alkoholismivastase võitluse abinõude hulgas. Ref. *mag. V. Ernits.*

Kell 12.00—14.00. 5. Läbirääkimisi.

Kell 14.00—17.00. Lõunavaheaeg.

Kell 17.00—17.45. 6. Karskuskasvatustöö seniseid saavutisi Eestis. Ref. *J. Elango.*

Kell 17.45—18.30. 7. Missuguseid seadusandlikke reforme kooli ja hoolekande alal oleks karskuskasvatustöö seisukohalt tarvis? Ref. *J. Söödor.*

Kell 18.30—20.00. 8. Läbirääkimisi. Tutvumisõhtu teelauas.

II päev, laupäeval 29. detsembril.

Karskusõpetuse küsimusi.

Kell 9.00—9.30. 9. Karskusõpetuse praegune seisukord välismail. Ref. *P. Kochtitsky.*

Kell 9.30—10.15. 10. Karskusõpetuse võimalusi alg- ja keskkoolis ühenduses teiste ainetega ja iseseisvalt. Ref. *mag. H. Roos.*

Kell 10.15—11.15. 11. Näitlik karskustund. *Mag. H. Roos.*

Kell 11.15—13.00. 12. Läbirääkimisi ja diskussioon teemale: Kas karskuspühade puhul antavad juhulised karskustunnid suudavad täita oma otsarvet? Algatab *J. Tõlp.*

Kell 13.00—16.00. Lõunavaheaeg.

Lootusringide küsimusi.

Kell 16.00—16.15. 13. Laste karskusorganisatsioonid välismail. Ref. *P. Kochtitsky.*

Kell 16.15—17.00. 14. Kas ja milks on lootusringe tarvis. Ref. *J. Depman.*

Kell 17.00—17.30. 15. Õpetaja osa lootusringis. Ref. *P. Kochtitsky.*

Kell 17.30—18.30. 16. Töökorraldus lootusringis. Ref. *J. Elango.*

Kell 18.30—19.00. 17. Läbirääkimisi.

III päev, pühapäeval 30. detsembril.

Noorsoo karskusliikumise küsimusi.

Kell 9.00—10.00. 18. Noorsoo isetegeva osavõtu tähtsus, võimalused ja piirid karskuskasvatustöös. Ref. *mag. Al. Elango.*

Kell 10.00—11.00. 19. Diskussioon teemale: Kas ja miks võtavad õpetajad karskusringide tööst liiga loiult osa. Algatab *A. Ploompuu.*

Kell 11.00—13.00. 20. Läbirääkimisi.

Kell 13.00—13.30. 21. Resolutsioonid.

Kell 13.30—14.00. 22. Valimised ja töö lõpetamine.

Noorsoo viiendale karskuskongressile Paides saadetakse järgmine tervitustelegramm:

„Soojemaid tervitusi noorsoo viiendale karskuskongressile saadab ja innustatud raugemata võitlustahet meie rahva kurjema vaenlase vastu soovib

Õpetajate esimene karskuspäev“.

Referaadid.

Esimesena ref. *E. Martinson* võtab harutusele teema „*karskusaate tähtsus Eesti kaasaegse ühiskondlik-kultuurilise elu seisukohalt*“. Referent näitab kujukalt elavates arvudes ja näidetes alkoholismi hävitustööd inimühiskonnas ja jõuab otsusele, et alkoholism pole ainult individuaalne pahe, mis üksikuid indiviide hävitab, vaid eeskätt ühiskondlik õnnetus ja sotsiaalne pahe, mis õonestab kultuuri aluseid ja ruineerib kogu ühiskondlikku elu. Sellise pahe kõrvaldamisel kõneleja peab õpetajaskonna, eriti selle organiseeritud kutseteadiiku osa, osavõtu äärmiselt tähtsaks. (Kõne on avaldatud käesolevas „Kasvatuse“ numbris lhk. 1.).

Teisena haridusministri abi *F. V. Mikkelsaar* kõneleb teemast „*karskuskasvatustöö filosoofilised alused*“. Referent leiab, et karskuskasvatustöö on tihedalt seotud eetika-küsimustega, sellepärast tuleb karskustööd võtta kõige laiemais piires. Tuleb hoolt kanda, et noortest kasvaksid vabad isikud mitte ainult alkoholist, vaid igasugustest pahedest, mis on ebakarsked: noori tuleb kasvatada eetilisel kõrgeväärtuslikeks isikuks. Õpetajal tuleb kultiveerida elureformi mõtet. Nagu sofistide ajal Sokrates tuli uue eetikaga, nõnda peab meilgi igas külas oma Sokrates olema kohaliku õpetaja näol. (Kõne on avaldatud käesolevas „Kasvatuse“ numbris lhk. 4.).

Kolmandana kõneleb dots. V. Ernits „karskuskasvatustöö asendist alkoholismivastase võitluse abinõude hulgas“. Referent väidab, et alkoholismivastases võitluses on üleilmaline front, kus peetakse sõda alkoholiga. Üksikud frondi osad peavad olema hästi kokkukõlastatud. Eestis on karskustööd jaotatud otsekoheseks ja kaudseks. Esimese all on mõeldud karskuspropagandat ja teise all kõike, mis ei kuulu propaganda mõiste alla. Mõlemad suunad on loonud oma vahele ühendava silla.

Karskustöö tähtsamad tegurid on seadusandlus ja kasvatustöö. Viimasele tuleb siiski esikoht anda. Karskuseadusandlus peab kasvama välja rahva kasvatusel, muidu ta on surnult sündinud. Soome keeluseadus on mitmekümneaastase kasvatustöö vilj, Ameerikas isegi 100-aastase ettevalmistuse tulemus. Seega tuleb karskuskasvatustöö tunnistada primäärseks nähtuseks. Kasvatuse kaudu pääsevad ellu ka kaudsed abinõud, nagu rahvamajad, muusikakoolid jne. Karskuskasvatus peab algama juba kodus. On tarvilik elamuste äratamine, tahte juhtimine, eeskujud, tegu, seletus. Kool jätkab kodus alatud tööd. Ta peab olema teenäitaja karskusellu ja juhtima noored karskusorganisatsiooni.

Lõppeks referent tervitab karskuspäeva Üleilmalise Alkoholivastase Liidu ja Eesti Karskusliidu poolt.

Läbirääkimised.

Ettekantud referaatide kohta avatakse ühiselt läbirääkimised.

L. Raudkepp: Liiga palju oleme kuulnud teaduslikke seletusi alkoholi kahjust. Oleks huvitav kuulda, kuidas ülikooli valitsus, kui autoriteetne asutis, vaataks sellele. Mis ülikool arvab üliõpilasist ja nende koondisist?

Mul oli juhus esineda riigikogu eelarvekomisjonis ülikooli rektorile selle küsimusega. Ta võis ainult niipalju öelda, et ajajooksul vaated peavad muutuma. Nähtavasti ülikooli valitsus ei astu siin mingisuguseid samme omalt poolt ja ollakse arvamusel, et see ei ole ülikooli valitsuse asi. Kas tõesti ülikool, olles tähtis teaduse asutis, ei suuda astuda tegelikke samme, et piirata

alkoholi tarvitamist? Tahaksin avaldada soovi, et juhatuse võtaks kaalumisele, et järgmiseks kongressiks kutsutaks Tartu ülikooli esindaja, — meie tahaksime kuulda, mis ütleb teaduse tempel karskuse kohta. Kas suudame jagu saada akadeemilisest noorsoost või jääb noorsugu praegusele madalale tasapinnale.

Ka naisel on karskusküsimuste alal suur tähtsus. Naine igatahes tunneb kõige sügavamalt alkoholismi tagajärgi, ja kas Eesti naist ei saaks rohkem õhutada, et ta tegelikult astuks osa võtma võitlusest alkoholismi vastu. Seda võimalust tuleks kasutada ja asuda organiseerimisele.

Mis puutub härra Mikkelsaare ettekandesse, siis võiks niipalju tähendada, et filosoofilise külje hulka kuulub igatahes mõiste lõbudest, samuti ka tahte kasvatamine. Meie ei saa karskustööd asetada mõistuslikule alusele. See oleks ühekülgne. On ju väga palju ette kantud karskuse alal andmeid, toodud ette kõiksuguseid selgitavaid andmeid, kuid see kõik tundub ühekülgne. See on intellektuaalne töö. Kui näeme, et lugupeetud karskustegelane tuleb suure materjali virnaga, siis loob see kohe teatud meeoleu, mis ei ole kasulik karskustöötele.

Õige oli härra Mikkelsaare see mõte, et kuluvad ära elu reformid. Meie suudame paremat luua tunnete ja harjumuste kaudu. Meil tuleb luua väärtusi, tuleb arendada laste autunnet.

Mina, kui kristlane, sooviksin, et üksteisest arusaamine valitseks meie hulgas. Tuleb leida tugesid igalt poolt, kas näiteks monistideltki. Monistide moraaliõpetusele võiks kahel käel alla kirjutada, ja kui kristlane seda ei tee, siis sellepärast, et monistid eitavad jumalat ja usku. (V. Ernits: Monism on ka usk.)

Igatahes, meie ühine ülesanne olgu tervendada inimestõugu. Mõned teevad seda tööd südamega, teised — mõistusega.

Mis puutub referent Ernitsa poolt ettetoodud väidetes, siis peab tähendama, et kõiki ei saa meil nii teha kui välismaal. Kui tahetakse tingimata nõuda keeluseadust, kuigi härra Ernits

ei esinenud sellega, siis võiks öelda, et see ei ole realpoliitiline.

Pea tähendama sellele, kui mulle püüti ette heita, et mina olevat härra Ernitsa kaaslane, — mina ei ole ühegi karskusseltsi liige. Pean seda eitama. Mina olen vaba inimene.

Igatahes peaksime tegutsema realpoliitikuina, mitte teatud šablooni järgi, nagu see on viidud läbi Soomes või Ameerikas. Pean tähendama, et usuline moment on ka väga tähtis. Soome on ususõbraline ja sellepärast ongi seal suudetud keeluseadus läbi viia.

Võtaksin kokku avaldatud mõtted järgmisesse lөөklauseisse:

1) Ühinemist on tarvis ühise frondi loomiseks.

2) Üldine distsiplineerimine koolis eetilisel, esteetilisel ja usulisel alusel.

3) Meil peab olema realpoliitiline võitlusviis, mis on kohandatud Eesti oludele.

Lõppeks, kuna täna on esimene karskuspäev ja lugupeetud referendid tervitasid seda päeva, toon kristliku rahvaerakonna nimel tervitusi ja soovin head jõudu ja edu, et meie oma rahva elu tervendamisel jõuaksime ühisel jõul edasi. Ülesanne on hea ja väga tähtis.

E. Martinson: Võib olla, et ma eksin, kuid mulle näis, et refer. V. Ernits tähendas, nagu tahaks õpetajaskond karskusliikumist rajada rohkem kaudsele teele ja otsekohest tööd eitada. Pean tähendama, et mina seda küll ei rõhutanud. Küll tähendasin aga seda, et joomakomme ei ole individuaalne pahe. Alkoholismi vastu võitlemine on seotud kõikide sotsiaalsete vahekordadega ja ta ei tohi olla üksikute aatemeelsete alaks, vaid peab olema kogu sotsiaalelu korraldavate asutiste üldine asi. Muidugi, ma ei tule eitama, et aatemeelsed tegelased kõrvale sellest liikumisest peaksid jääma. Nõuaksin rohkem. See küsimus peab saama terve rahva küsimuseks ja tuleb hakata selles küsimuses tõsiselt tegutsema. Üht kui teist teed tuleb tarvitada. Ei poolda üksi kaudseid abinõusid. Ka otsene kasvatav sõna on tarvilik. On tarvilik, et meil ei hakkaks tekkima asja eesot-sas seisjate vahel mingisugused lahkar-

vamused, kuna ülesanne on suur ja tähtis. Tervitan ühise sihi poole püüdmist, mida avaldas kristliku rahvaerakonna liider härra Raudkepp, ja olgu tervitatud iga sellel alal töötaja! On kindel, et ühesugused abinõud ei anna tagajärgi, vaid võimalikult igakülgne töö sellel alal.

Härra Raudkepp heidab ülikoolile ette, miks ta karskustööst ei ole osa võtnud ja miks ei ole kutsutud ülikooli esindust kongressile. Kutsed saadeti prof. Kõpule, Eisenile ja Põllule. Küll mingisugused põhjused võisid olla, et nad kongressile ei saanud tulla.

V. Ernits: Mis üldisesse karskesse olekusse puutub, karskusesse üldises mõttes, siis on see küll väga tarvilik, kuid Ameerika karskusliikumises tarvitatakse niisugust sõjalist võtet, et koondatakse terve front ainult ühe vaenlase, nimelt alkoholi, vastu. Kui minnakse lahingusse, siis jäetakse teised küsimused kõrvale. Näiteks, nikotiin, tema on ka mürk, kuid nõrgem, kui seda on alkohol. Tema tarvitamise vastu peaks välja astuma, kuid sel ajal, kui alkoholismi vastu võitleme, peame nikotiini kõrvale jätma, olgugi, et tema tarvitamist sugugi ei kiida. Vaadake, niisugust sõjalist võtet peaks tarvitatama ka meil karskusliikumises.

Siis härra Raudkepp tähendas, et miks ülikool ei võta osa. Peab tähendama, et ülikool on intensiivselt töötanud ja temal on suured teened maailma teadusliku kirjanduse alal. (L. Raudkepp: Ma mõtlesin administratsiooni.)

Mis puutub sellesse, et härra Raudkepp hea meelega näeb, et ta pole karskusseltsi liige ja temal olevat sellega vabad käed, siis ei ole mina, et ma karskusseltsi kuulun, sugugi halvem ja olen samutigi vaba. Tuletaksin meelde temale Kant'i moraali põhimõtteid, mille järgi härra Raudkepi eeskuju Kant'i mõttes ei ole õige.

Ka selle peale tahaksin tähendada, nagu siin varem tähendati, et Soomes olevat keeluseadus läbi läinud sellepärast, et seal usuline alus tugev olnud. Soomes oli sotsialistlik moment domineeriv. Soomes püsib keeluseadus sotsialistide õlul. Meil kirik on olnud loid

selle tegevuse vastu ja kirik peaks seda ülesannet tõsisemalt võtma, temal oleks siin eriti palju teha.

H. Mikelsaar: Tahaksin hoiatada sõjameeste taktikat tarvitamast, mida härra Ernits ette tõi, karskuskasvatustöös. Tuleb ühisele frondile ühiselt minna. Isiksuse kujundamine, see on teatud terviku kujundamine.

Sellega läbirääkimised lõpevad ja juhataja kuulutab lõunavaheaja.

Teine istung.

Karskuspäeva teine istung algab *J. Elango* ülevaatega „*karskuskasvatustöö senistest saavutistest*“. Kõneleja ütleb, et on liiga raske ülesanne ühele karskusaate sõbrale kõnelda karskuskasvatustöö saavutisist ja tagajärgedest ajajärgul, mil alkohol sammub meie kodumaal takistamata võiduteed. Meie näeme, kuidas igapäev avatakse uusi joogikohti, kuidas ajakirjandus alkoholi reklaami kõikjale külvab, kuidas rahvajuh-tide südametunnistus näib uinuvat, kuidas ametlik karskusliikumine ainult visiseb ja kiratseb julgustava ja kaasakiskuva võitlemise asemel, sellepärast mitte saavutisist ei saavat kõneleja jutustada, vaid lubab ülevaate anda karskuskasvatustöö senisest arenemiskäigust.

Kõige pealt kõneleja maalib kuulajate silmi ette skeemi, näidates kuidas karskuskasvatustöö avaldused ja võimalused rühmituvad ning asub siis üksikuid alasisi valgustama.

Õpetajaskonna osavõtt karskuskasvatustööst on kõneleja arvates kõike-määrav. Eesti õpetajaskond ei ole kunagi olnud karskusevaenuline. Selle liikumise algpäevist peale ta on kandva elemendina võtnud osa karskusseltside tööst ja ettevõtteist. Iseseisvuse ajal koolides antud karskustundide arv ulatub kümneisse tuhandesse. Viimseil aastail on lisaks vanema põlve esindajale tulnud seminaridest palju noori energilisi ja hästi ettevalmistatud õpetajaid. Oma kongressidel, päevil, koosolekuil ja kursusil õpetajad on korduvalt karskusküsimust harutanud. On olnud ametis sellekohaseid tööjõude, soetatud kirjandust ja õppevahendeid

ja kasutatud ajakirjandust karskuskasvatustöö ülesandeiks.

Eesti õpetajaskonna karskuskmeel-suse iseloomustamiseks kõneleja jutustab järgmise loo: Paari aasta eest olin Lõuna-Eestis ühel õpetajatepäeval kõnelemas. Päeva lõpul korraldati osavõtjatele suure teatrimaja alkoholiga einelaua ruumides ühine teelaud; muidugi ei olnud teelaul alkoholilisi jooke, kuid sinna tупpa, kus õpetajad teelaus istusid, paistis kõrtsi lett ühes meelita-vate pudelitega. Kuid sellest ahvatlusest hoolimata ei läinud ükski õpetaja õlut ostma, nii et kõrtsimees viimati õnnetumalt käsi laotas ja hädaldas: ma ei saa aru, mis inimesed need on, ainult laulavad ega joo midagi! Ja nii on sündinud Eestis alati õpetajate koosolekuil ja olenguil. Kõneleja ütleb, et õpetajaskond on tema teades ainus ametkond, kes järjekindlalt oma koosviibimisel väldib joovastavaid jooke.

Koduse kasvatuse tähtsust valgustab juba esimene meieni ulatunud eestikeelne karskussisuline trükiteos E. Hupeli poolt tõlgitud Dr. P. E. Wilde „Lühhiike õppetuse“, ilmunud Põltsamaal 1766. a., sisaldades asjalikke näpunäiteid perekondlikuks karskustöök. Hiljem on seda alati toonitatud. Eriti paistab silma Leeni Ploompuu kirjutus „Hoidke perekonna kodukollet alkoholi eest!“, Dr. H. Kopli artikkel „Kas võib lastele alkoholi anda!“ j. t. 1921. ja 1922. a. pidas kodukasvatusküsimusist rea loenguid ja õhutus kõnesid Eestis Soome kodukasvatustöök juht Vilho Reima. Viimseil aastail Naiste Karskusliit on oma emadepäevade abil seda tööala viljelnud.

Karskusõpetuse alal tuleb märkida kolm arenemisastet: 1) Karskusõpetus ühenduses teiste õppeainetega, kuid viimaste kavast fikseerimata kujul; 2) karskusõpetus ühenduses teiste õppeainetega legaliseeritud kujul; 3) karskusõpetus eriõppeainena.

Esimest korda Eestis puudutab karskusõpetuse küsimust R. Peerna 1901. a. Eesti karskusseltside aastaraamatu V artiklis „Karskus rahvakoolis“, näidates kuidas iga õppeaine juures võib karskusküsimust käsitleda. Samale seisukohale asuvad hiljem Helmi

Põld-Einberg, E. Mikvitz, L. Ploompuu ja P. Põld, viimane õige põhjalikus brošüüris. Ka V kongress Tallinnas 1906. aastal asub samale seisukohale. Ning algkooli suhtes see seisukoht on kestnud kõige viimase ajani, vastates esimesele astmele.

Iseseisvuse ajal peetud kongressid lähevad nõudmistes juba kaugemale. Nõutakse kõige pealt karskusõpetust seminari. See teostubki. Samuti iga õppeaine kavas legaliseeritud kujul. Keskkooli praegumaksvates ajutistes õppekavades, samuti algkooli värsketes kavades ongi see teostunud, vastates ülalmärgitud arenemise teisele astmele. Iseseisva ja fikseeritud tunnimääraga karskusõpetuse asetamine alg- ja keskkooli lõppklassidesse on kahjuks tänini jäänud ainult kongresside sooviavaldusteks.

Laste karskusseltside mõte pole jäänud Eestis võõraks, kuigi ta teostus alles iseseisvuse esimesil aastail, sest veneaegsed seadused ei võimaldanud laste karskusseltside asutamist. Kuid esialgu ei ole ses liikumises tarvilist hoogu ja tuld olnud, sest põhimõtted ja alused olid segased. Puudus süsteem. Töö juhtijad olid enamalt jaolt algajad kogemusita noored. Tuli läbi teha pikk otsimis- ja katsetamisaeg. Alles viimseil aastail näeme pööret paremuse poole. Õpetajate osavõtt sellest tööst suureneb, tiheneb lootusringide võrk, paistab silma süvenemine, tööle kohanemine ja üldine huvi tõus. Eriti kindlustab seisukorda uus algkooli õppekava, mis teeb teotsemise lootusringis õpetajaile obligatoorseks.

Palju Eestis käesoleval ajal lootusringe töötab, seda ei saa puuduliku statistika pärast täpsalt öelda. Igatahes kõigub nende arv 4—500 vahel.

Noorsoo karskusliikumine on kogu Eestis karskustöös tänapäev kõige jõulisemaks ja hoogsamaks nähtuseks. Seal avaldub nooruslik idealism ja hoog omas loomulikus värskuses. Osalt tuleb see ehk ka sellest, et Eesti noorsoo karskusliikumine pole piirdunud ainult alkoholi-küsimusega, vaid olles elavas koostöös teiste noorsoo organisatsioonidega, on kujunenud laiajooneliseks elureformi-liikumiseks. Selle liikumise

juhiks on Noorsoo Karskusliit (asut. 6. apr. 1923. a.) koondades ligi 100 noorsooringi umbes 10.000 liikmega.

Väljaspool kooli külanoorsoos on karskusmõtet edendanud Ü. E. N. Ühendus ja viimsel ajal ka Eesti Haridusliit, kuna üliõpilaste keskel töötab Üliõpilas-karskusühendus.

Mis puutub *noorte karskustöösse*, siis tuleb selle all mõelda seda osa karskustööd, mis noored teevad endist nooremate ja täiskasvanute keskel. Nii noored on korraldanud karskuskirjanduse müüki, võtnud osa avalikest korjandusist jne. Üldiselt on noorsugu palju karskem kui vanem põlv, ja võib arvata, kui praegused noored astuvad suuremal hulgal ellu, siis pööre tuleb ka karskuse suhtes.

Karskusmeelse seadusandluse alal pole rõõmustavat midagi nimetada. Alkohooliste jookide müügi seadus (R. T. nr. 50. — 1927. a.) on rajatud põhimõttele, kuidas saaks aga rohkem alkoholi läbi müüa. Sellepärast ei sisalda ta kitsendusi alkoholi levikuks, vaid ümberpöörduvalt — kitsendab karskustööd.

Varalised abinõud riikliku toetuse näol on kuni viimse ajani antud Eesti Karskusliidu kätte, kes nendega omale liikumata varandusi soetanud ja mõnikord õige süsteemita ja ebaotstarbekohaselt summasid kulutanud. Proportsioonid summade jaotamisel üksikute karskustöö erialade vahel on sageli jätunud paljugi soovida.

Praegu seisame alkoholivastase võitlusega Eestis uue ajajärgu künnisel. Pioneeride ennastohverdav töö on kandnud siiski vilja. Kõlblusõpetuse ja eriti lootusringide töö tunnustamine ja asetamine kooli õppekavva on selle ilmseks tõenduseks. Ja Õpetajate Liidu astumine karskuskasvatustöö juhtimise etteotsa tagab edaspidise edu.

Seadusandlus.

Järgneb J. Söödori kõne: *Missuguseid seadusandlike reforme kooli ja hoolekande alal oleks karskuskasvatustöö seisukohalt tarvis? Kõneleja esitab järgmised seisukohad ja põhimõtted:*

Meie praeguse ühiskondliku elu korralduse juures kasvav noorsugu ja ka täisealine põlv puutub paratamatult

kokku alkoholiga ja sellega kaasaskäivate pahedega, missugune asjaolu soodustab alkoholismi levimist.

Seadusandlike ja valitsusasutiste tegevuse sihiks peaks olema luua niisugune ühiskondliku elu korraldus, mis ei soodustaks kasvava põlve kaldumist alkoholi tarvitamisele ega looks alkoholisöbralist ilmavaadet ja harjumusi.

Kodu, kool ja ühiskond peavad hoidma noorsugu langemast alkoholi mõju alla.

Tulevad luua erilised noorsoo hoolekande kohtud, mille ülesandeks oleks noorsoo kaitse kõlblust ähvardavate hädaohtude eest kodus, teenistuskohdades jne. ning nende hädaohtude kõrvaldamiseks otsuste tegemine.

Kuni püsib alkoholi hädaoht, tuleb koolil selle vastu võidelda energiliselt. Karskusõpetus tuleb võtta kooli õppeainena ja muretseda tarvilised õppevahendid ja kirjandus. Õpetajad peavad olema karsked. Kooliruumides tulevad keelata igasugused lõbustused, pidud ja kogumised alkoholiga, kapakaljaga jne.

Meie noorsugu kaotab praegu liiga vara igasugused sidemed kooliga, sattudes veel enne tarvilise küpsuseni jõudmist halbade mõjude alla väljaspool kooli, sellenärast tuleb hoolitseda, et viidaks ellu 6-kl. algkooli ja täienduskooli summus. Koolikohustus tuleb pikendada kuni 18. eluaastani kordamiskooli näol vähemalt 35 koolipäevaga aastas, et oleks võimalik alal hoida ja arendada kooli kasvatuslikku mõju kuni küpsema eani.

Tuleb hoolitseda, et kõrgemate koolide õpilased ei oleks halvaks eeskujuks teistele.

Ühiskondlik elu peab olema korraldatud seadusandlikult ja valitsusasutiste määrustega nii, et kasvav põlv (ka täisealised) ei puutuks paratamatult kokku alkoholiga ega suitsetamisega. Tuleb kaitsta noori alkoholi ja suitsetamise eest, nagu iga teise kurja kallatunemise eest.

Tuleb keelata alkoholi müük raudteedel, koolide, kohtute ja kõigi teiste ametiasutiste ning tööstusettevõtete läheduses.

Alkoholi müügi aega ja joogikohtade arvu tuleb piirata.

Tuleb seadusandlikult keelata alko-

holiliste jookide müük igasugustel selt-sidel jne., missuguste hea eesmärk on sagedasti praegu ainult tegelikult kar-detavaks abinõuks alkoholismi levitami-sel (tuletõrje, jahimeeste jne. seltsid).

Tuleb panna maksma alkoholi rek-laami, muusika ja lõbustuste keeld.

Kaitseväge teenistuse aeg ja osavõt-mine teistest riigikaitse organisatsioon-idest peab kaasa aitama karske ilma-vaate ja sellekohaste harjumuste oman-damisele.

Mitte ainult kasvatusasutised, vaid ka kõik teised ametiasutised ja selts-kondlikud organisatsioonid peaksid kok-ku kõlastama oma tegevuse karskuskas-vatuse nõuetega.

Läbirääkimised.

D. Uiga: Valitsusasutised ei meelita kedagi jooma, nagu väitis referent. Hoolekande kohtud võivad anda ka negatiivseid tulemusi, sest nad võimalda-vad vanemal oma laste kasvatamisest vabaneda. Õpetajad olgu karsked! — see on ainult soov. Missugused on reaalsed tagajärjed? Missugune asutus seda nõuab? Koolikohustuste pikendamine ei hoiu noori karskeks, sest keskkoolis hakkavad õpilased ka jooma. Ülikoo-lilt tuleb rohkem kasvatuslikku mõju nõuda. Alkoholimüügi luba tuleks anda just seltsidele ja keelda üksikul isikul müümine. Karskeile kodanikele tuleks anda eesõigusi ja soodustusi.

E. Juudas kaitseb hoolekande koh-tute tarvidust ja toob vastavaid näiteid.

J. Topman peab samuti hoolekande kohtuid tarvilikuks ja arvab, et seda ei ole kunagi, et vanemad sellenärast hal-vale teele lähevad, et lastest vabaneda.

J. Söödor: Noorsoo hoolekande koh-tute asi pole uus; on vaja senised koh-tud paremini korraldada. Koolikohus-tuse laiendamine on selleks tarvilik, et noored kauemini kasvatusliku mõju all oleksid, sest kasvatusliku mõju puudu-mine soodustab alkoholi kütüsi langemist.

Selllega lõpevad läbirääkimised. Öht-ut korraldati Rauatänava koolimajas koosoleku saalis

t e e õ h t u,

millest võttis osa üle 60 inimese. Öhtu möödus lõbusas vestluses ühislaulude ja vastastikuste kõnede, soololaulude ja et-tekanete saatel. (Järgneb).

Meie algkooli õpetajate valimisest.

Valimiskord vajab muutmist.

E. Hansen.

1.

Senine algkooli-õpetajate valimiskord ja -viis on — mananud esile küllalt ebasoovitavaid nähteid ja tõestanud oma ebaotstarbekohasust, et võtta nimetatud küsimus lähemale vaatlusele, või vähemalt fikseerida tema tähtsaimaid väärmomente ning ümberkorraldamise vajalikkust.

Seni on n. n. „avalik arvamine“ olnud võrdlemisi tagasihoidlik käesoleva küsimuse käsitlemises ja arvustamises, välja arvatud tähelepanu juhtimine ajalehis mõningaile otseselle väärnähtusile, kuid mis kaugeltki pole ainsaks puuduseks, vaid millega ühenduses kogu valimissüsteemi ja viimase põhitoe — seaduse reviderimise vajadus. Kuna kavatsusel avalikkude algkoolide seaduse muutmine, siis mõningad märked nimetatud küsimuse kohta poleks liigsed.

Jälgides õpetajate valimise läbiviimist viimasel ajal, selgub, et ajalehis ilmunud väärnähtuste kirjeldused, mis aset leidnud mõnedel valimistel, pole tagasitõrjutavad vaid täiesti õigustatud. Sedasama võib öelda etteheidetest senise valimiskorra puuduste üle. Õpetaja-kandidaat olla, — see pole käesoleval silmapilgul kuigi õnnelik seisukord. Seda tunnevad eriti noored õpet.-kandidaadid, kelle suust võib kuulda otse kujuteldamatuid seikluslugusid valimisreisidelt. See pole aga mitte lõbus aja viitejutt vaid kurbtõsine kajastus valitsevast olukorrast. Kuigi ametlikult „ei teata“, kas meil on õpetajate üleproduktioon, siiski on kindel, et õpetajate reservi olemasolus pole kahtlust ning see kasvab aasta-aastalt. Varem või hiljem tuleb mõelda õpetajate ettevalmistamiskorra ümbermoodustamisele (ja esijoones seminaride osalise sulgemisele). Vahemärkema: käesoleval aastal jäi näiteks Rakvere seminari lõpetajaist umbes 40% kohata, suurem % sai kohale asetäitjaina. Peale selle otsib rida varemalt kooli lõpetanud asjatult kohta. Pole kahjuks and-

meid teiste seminaride ja ped. kursuste lõpetajate kohta. Kuid juba sellestki on küllalt veende äratamiseks: reserv kasvab. Õpetajate reservi (suuremal kujul) tuleb aga pidada eriti ebasoovitavaks just senise valimiskorra juures.

Pedagoogiline kutseala ei tohi ega või muutuda kirjuks tööbörssiks. Paremm kasvatada vähe häid ja teadlikke õpetajaid kui palju keskpäraseid või alla selle. Tähtis pole kvantiteet vaid kvaliteet, nagu kõikjal. Kuid kas reserv võimaldab ja soodustab seda?...

Käesoleva kirjutise ülesanne pole peatuda õpetajate kutsehariduse läbiviimise küsimusel, kuigi see ala pälvib kestvate tähelepanu.

Senise õpetajate valimise korralduse muutmise küsimus on viimasel ajal mitmel pool kõnealla kerkinud (Harjumaal õp.-päev sept. 1. a. j. m.). Selle küsimuse lähema harutlemise vajalikkust võiks põhjendada lühidalt:

1. Seaduse täitmisel, millele senine valimiskord põhjeneb, on kerkinud rida arusaamatusi ja kõrvalekaldumisi.

2. Kuna ühenduses valimiste läbiviimisega on avaldunud rida väärnähtusi, siis on selgunud, et valimiste läbiviimine pole usaldatud „õigeisse kätesse.“

3. Käesolev valimisviis peale muu on liiga koormav valitavate suhtes.

Muidugi on veel rida üksikuid põhjusi, mille loendamine aga asjatu, ning mida tuleks ühendada eelpool tooduga.

2.

Ühes eelmises „Kasvatuse“ numbris õigusteadlane Arn. Susi juhtis tähelepanu mõnele ebakohale õpetajate valimisel, nähteile, mis pole seadusega kooskõlas. Peatun lühidalt veel nähtusil, mis kajastavad arusaamatust ja kõrvalekaldumist seaduslikust korraast.

Avalikkude algkoolide seaduse § 59 lausub: „Valimine peab olema avalik (1); sellest tuleb teada anda hiljemalt 2 nädalat enne valimist (2) ajalehes, kus koolide kohta käivad ametlikud

teated ilmuvad, ja vähemalt kahes teises lehes (3).

Ad 1. Valimine peab olema avalik. Mõiste „avalik“ võib olla aga iseendest „relatiivne“. Näiteks juhtumine käesoleva aasta õp. valimistelt: valimine kuulutatakse ajalehis, antakse teada dokumentide saatmise tähtaeg. Kõik on korras, puudub ainult *valimis-päeva* väljakuulutamine. Selliseid valimisi on meil rohkelt. Valimiste seaduslikkuse järgi valvab valimisi registreeriv asutis. V. maavalitsuse haridusosakond toimis sääraseil analoogilisel juhtumel „salomonlikult“: ta tühistas valimised, mis nii läbi viidud, kui *protest nende kohta antud* (näit. M. valla valimine), kuna teisel kinnitas, kus valimine samasuguselt toimus, kuid protest puudus, (näit. P. valla valim.).

Kus on siin seadusetäitmise „õilsemal“ kujul ja kus möödahiilimine, seda nähtavasti ei teata kooliringk. juhtiva isorganeiski. § 59. teine lõige nõuab valimiste väljakuulutamist 2 nädalat enne valimist. Ka siin patustatakse rohkesti.

Valimiste kinnitamisel on käidud sageli eelpool nimetatud viisil: protesti puhul tühistatakse valimine, selle puudumisel kinnitatakse (On's vaja seaduse täitmise nõudmise juures alati protesti?!).

Õrnem osa paragrahvis on aga viimane lõige. See on „seadus“, mis täitmist ei leia ja mille täitmise järgi pole ka valvatud.

Valimise teadaanne peab ilmuma ajalehes, kus ilmuvad koolide kohta käivad ametlikud teadaanded. Sel puhul võiks juttu olla meil „Riigi Teatajast“ või kohalikust „Maavalitsuse Teatajast“. Seda nõuet pole aga peaaegu sugugi täidetud. Sedasama võib öelda nim. § lõpposa kohta, mis näeb ette, et teadaanne peab ilmuma veel kahes ajalehes. Harilikult kuulutatakse ühes päevalehes. Sageli aga mõnes kõrvalises ajalehes, mõnelpool ainult kohalikus ajalehes „sahas“! Kuigi vast vallaisadel sageli „oma kandidaat“ kindel, tuleks seadusest kinni pidada (imelikul viisil ei loobuta selgi juhul traditsioonilisest: „isiklik ilmumine soovitav“!).

Kuidas mõnikord selline „valimine“ lõpeb, selleks näide: N. alevivalitsus

kuulutas õpetaja valimise välja kahes väheleotavas päevalehes. Kuigi alev võrdlemisi „heal positsioonil“, oli kandideerijaid vaid kolm (samal ajal mõnes metsanurgas oli neid mitukümend). Neistki valitav ütles ära (!) ja nii tuli uus valimine välja kuulutada.

Seadusest kõrvale kaldumine ilmneb ka sama seaduse § 8. täitmisel, milles nähtud ette õpetaja-kandidaadi hariduslik tsens ja sellekohane valik.

Edasi puudutame „segast“ küsimust, mille täitmine kuulub maavalitsuse haridusosakonna ülesannete hulka. Haridusosakondade, kui õpetajaid registreerivate asutiste ülesanded on haminii määruses kindlasti ette nähtud. Muu hulgas: tuleb jätta ette pandud kandidaadid registreerimata, kui on selgunud mõni ebaseadusepärane valimisel (§ 6 ja § 8).

Paraku ei täideta seda nõuet küllalt korralikult, nagu ju eelpool nägime.

Õpetajate ametisse astumise ja lahkumise kohta loeme av. algk. seaduse §§ 61, 63:

„Õpetaja kohalt lahkumine sünnib loomulikult kooliaasta lõpul s. o. 31 juulil, millest lahkuja peab teatama kooli ülevalpidajale hiljemalt 1. juulil... (§ 61).

Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arvates ta on registreeritud ametisse. Kui õpetaja on sügisel tegelikult õppetöö algusest ametis, siis loetakse tema teenistuse algus 1. augustist.“ (§ 63).

Seadus lausub, et teenistusest lahkumine sünnib 31. juulil. Tavaliselt on see nii, kuid alati mitte. Suur % õpetajaid lahkuvad igal aastal ajutiselt teenistusest, — peamiselt kaitseväge teenistusse astumisega. Enamasti lahkujate asemele ei valita uut õpetajat, vaid lastakse määrata. Uus õpetaja määratakse harilikult alates 1. oktoobrist.

Tekib küsimus: on see kord seadusega kooskõlas?

§ 61 esimene lõige ütleb, et õpetaja lahkumine sünnib loomulikult 31. juulil (minu kursiiv, EH). Järelikult uus õpetaja peaks ametisse astuma 1. aug. Seal juures on nimetatud: „loomulikult.“ On ju võimalikud erandid. § 63 esimene osa nähtavasti näeb ka seda

juhtu ette: „õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arvates ta on registreeritud ametisse.“

Arvestades seda, on kujunenud loomulikuks ka palgamaksmine end. õpetajale kuni 1. okt. Nii on talitatud seni näiteks Virumaal.

Sama § teine lõige aga räägib eelmisele vastu: „*Kui õpetaja on sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist.*“ (Minu kursiiv, EH).

Koolitöö algab maal oktoobris. 1. okt. kohale määratud õpetaja on ametis tegeliku õppetöö algusest arvates. Järelikut tuleb teenistuse algus arvata 1. augustist ja loomulikult ka palk arvates nimetatud ajast tasuda.

Nende ridade kirjutaja on kuulnud mitmesuguseid arvamusid selle küsimuse tõlgitsemise kohta. Kindlat seisukohta aga pole ka haridusosakonnal mitte. Nii olevat sealpool öeldud: käime traditsiooniliselt, kuni keegi protestib ja riigikohus seejärgi seaduse tõlgitseb.

Kuid see on pimesi tegutsemine.

3.

Selgusetus ja arusaamatus valitseb meil hoolekogu ja volikogu vahekorras õpetajate valimisel. Hoolekogu, asutisena, kes seisab koolile ja kooli huvidele lähemal, peaks loomulikult omama kaaluva sõna kaasa rääkimiseks. Avalikkude algkoolide seadus näeb ette hoolekogu ülesandena: „Õpetajate kandidaatide ettepanemine valivale asutisele“ (§ 85, p. 5). Järgneb märkus: „Mõjuvaid põhjustel võib valiv asutus hoolekogu poolt ettepanud kandidaadid jätta ka valimise alla võtmata, kui ka õpetajad valida omalt poolt ülesseatud kandidaatide hulgast.“

Meil on omavalitsusis kujunenud ebanormaalne nähtus: koostöö asemel vastutötamine. Hoolekogud ja volikogud töötavad üksteisele risti vastu. See on omane meie omavalitsuste maksva „kildkonna politika“ harrastamisele. Loomulikult võimatu on sellise vägikalkvedamise juures midagi positiivset loota.

Eelpool toodud märkus ongi sel puhul osutunud päästerõngaks ja volikogu oma kandidaatide läbisurumise õigus-

tajaks. Raske on ju kindlaks teha ka „mõjuvate põhjuste“ olemasolu või nende puudumist. Registreerivad asutised reageerivad noile nähtusile väga mitmeti.

„Pärlina“ omataoliste hulgast võiks näitena tuua R. linna algkooli õpetaja valimisloot:

Linna algkool vajas mees-muusikaõpetajat. Kuulutati valimine välja. Hoolekogu esitas volikogule meeskandidaadid. Kuid volikogu jättis need kõrvale ja valis naise! See kurioosumina tunduv valimine kinnitati.

Oleks vaja registreerivail asutisil kindel põhimõte valimiste kinnitamisel.

V. vallas Virumaal tühistati koolijuhataja valimine, sest valitav polnud hoolekogu kandidaat ja peale selle polnud ta kaitseväeteenistusest valimise ajal veel vabanenud.

M. valla P. algkooli juhatajaks valiti samuti kandidaat, kes valimise aegu teenis kaitseväes. Valimine leidis kinnitamist.

Hoolekogu ja volikogu tülid pole haruldased. Alles hiljuti võis ajalehis lugeda protsessist Jõeletmes volikogu ja hoolekogu (õpetaja) vahel. Niisugused suhted ei saa kuidagi kujuneda kasuks koolile (kuid ka mitte omavalitsusile).

4.

Ei saa mööduda üldtuntud väärnähtusist, mis pole ühenduses otsekohe seaduse §§ väänamisega, vaid tingitud just omavalitsuste (volikogude) ebasolliidseist võtetest, madalast ülesannete arusaamisest ning ebasoovitavaist isiklikest motiivest. Mõtlen siinjuures ajakirjanduses vilksatunud kirjutisile n. n. õpetajate kohtade „ostmis-müümisele“ (alkäemaks, liigid jne.).

Näiteks:

„Hiljuti olid V. vallas õpetajate valimised, kus keegi härra, kes soovis omalt seniselt erialalt pedagoogilisele tegevusele üle minna, olevat oma sihtide saavutamiseks kulutanud 15.000 senti. See härra saigi valimistel 15 häält, kuna kauemat aega samas vallas töötanud õpetaja ka 15 häälega pidi leppima. Ümberhääletamisel sai viimane ühe hääle rohkem kui võistleja ja valiti edasi oma kohale.“

Hiljemini püüdis läbikukkunud kandidaat hääletajailt raha tagasi saada, kuid mehed öelnud: „Oleme korralikult hääletanud, raha tagasi ei anna.“ („Rahva Sõnast“).

„Eesti Maaomavalitsuste Liidu“ üks hiljutine number, harutades nim. väärnähtuste küsimust, kirjutab:

„Mitte kandidaadi praktika aastad ja haridus, mitte asjatundja attestatsioon, mitte kand. seltskondline tegevus ega hea nimi ei määra igal pool valitavat ära, vaid mõnel pool ka antud suutäis viina ja lubatav peatäis, teiselpool kand. poliitiline meelsus. Need on asjad, millest isegi 30 aastat tagasi vähe kuulda oli.“

Edasi kirjutise autor jõuab tulemusele, et selline tegutsemine võib saada kahjulikuks ja hävitavaks omavalitsuse ja kooli vahekorrale ning sunnib tõsisemalt harutlemisele võtma omavalitsuse õiguste kärpimise küsimuse alal, kus omavalitsus ei seisa oma ülesannete kõrgusel.

„...Sellest nähtusest tehakse suur trump terve omavalitsuse ja kooli vahekorra küsimuse edaspidiseks korraldamiseks, demokraatlike hävitamiseks.“

Ja miks ka mitte, kui volikogud oma teguviisiga näitavad, et nad oma ülesannete kõrgusel ei seisa.“

Seda arvamust tuleb pooldada.

On siis tõesti õpetaja-kasvataja elukutse alaväärtuslikkuim, mille juures ei hinnata võimeid ja isikut vaid selle „truualandlikkust“ ja liigu tegemise kandepinda? Kas tõesti kodanikud soovivad sel teel saada oma laste kasvatajaid-juhtijaid?

Kes on selles nähtuses süüdi? Kas õpetajad?

Eelpool nimetatud „Maaomavalitsuse“ kirjutise autor leiab et „täismees ju endale kohta viinaga kerjama ei lähe.“ Pooldan seda arvamust, ega taha hakata kellegi advokaadiks, kuid soovitakse asja siiski lähemalt vaadelda. Siis selgub mõnigi pehmemdav asjaolu selliste õpetajate kasuks. Kõigepealt tuleb tähelepanu juhtida nähtusele, et õpetajate valimiste alahindamine ja nende muutmine *vallalaatadeks*, nagu õp.-kandidaadid ise nimetavad, on kujunenud volikogude „ülesannete *arusamimisest*“. Volikogud ise on kutsunud välja ebaausad võtted õpetajate-kandi-

daatide poolt, kuna nad on näidanud, et sageli „ausal“ teel edu pole.

Peale selle tuleb arvestada nähtust, et õpetajate reserv kasvab ja ühtlasi omavaheline võistlus suureneb. Ning kas see ei vii lõppeks — ebaausate võteteni. Kordan siinjuures aga veel: hukkamõistetav on selline võte *õpetajate poolt*.

Jättes kõrvale rea nähtusi, mis üht või teist viisi ühenduses eelpooltooduga, tuleks aga juhtida tähelepanu veel ühele asjaolule, väärnähtusele: suhtumine kandidaadi poliitilisele meelsusele. Nähtus, et kandidaadi isiklikus poliitilises (ja parteilises) meelsuses armetul viisil soritakse, on mõnel pool muutunud harilikumaks asjaks. Naeruväärt, kuid ühtlasi kurb on, et mõnigi kandidaat poliitilise poolehoidu enamuse kindlustamiseks mõne ajalehe *demonstratiivselt taskust välja rippuma asetab ja... manöövri hiilgavalt võidab!*

(Selline juhus pole võimatu!)

Lõppeks olgu nimetatud tuntud „isiklikke ilmumisi“, milliste nõudmiste juurde kangekaelselt suurem osa volikogusid on jäänud, ning mille tõttu valimise hooaeg on kujunenud miniatüürseks „rahvaste rändamiseks“. Nende ridade kirjutaja oli koos ühe õp.-kandidaadiga — aastase praktikaga —, kes mõõdunud suvel sõitudeks „isiklikkude ilmumiste“ puhul oli kulutanud 6000 senti, seejuures kasutades oma jalgratast näiteks nii pikaks sõiduks nagu Tartust Rakverre j. m.).

Arvesse võttes eelpool nimetatud (ja nimetatud) puudusi, peame tunnistama, et õpet. valimine vallavolikogude kaudu pole küllalt otstarbekohane, sest 1) volikogude koosseis täiel määral ei tööta kompetentset otsustamist valimisel (ped. seisukohast eriti); 2) volikogudes valitseb sageli n. ö. „kilplapolitika“ (eelpool nim. väärnähtusega ühenduses), mille tagajärjel õpetajate valimine ei seisa ülesande kõrgusel.

5.

Jõuame paratamatult tulemusele, et õpetajate valimiskord ja -viis vajab ümberkorraldamist.

See vajadusetundmine pole kahtlemata uus (ja võib olla on juba selles

suhtes mõnel pool jõutud tegelikkude sammudeni*).

Jääb küsida: kuidas õpetajate valimist korraldada.

A. Tohv, kirjutises (referaadis) „kohaliku koolivalitsuse areng ja tuleviku väljavaated“ (vt. „Kasvatus“ nr. 6 l. a.) riivates muu hulgas õpetajate valimise küsimust, leiab: „...kergeb üles algkooli-õpetajate *valimise õiguse küsimus* maal, andes selle kas koolivalitsuse kätte, nagu see on linnades, või jälle koolihoolekogude kätte; igatahes oleks otstarbekohasem seda teha keskkoolide eeskujul, koolivalitsus valib hoolekogu kandidaate, millega kindlustatud oleks kohalikule rahvale sõna kaasa rääkida kooli suhtes (lhk. 313)“.

Et õpetajaskond varem tegelikke samme pole astunud valimissüsteemi muutmise küsimuse lahendamisel, ei kajasta muud kui ilmset „kannatlikkust.“

Viimane Harjumaa Õpetajate Liidu aastakoosolek (13. IX. k. a.), harutades nimetatud küsimust, võttis vastu resolutsiooni:

„Õpetajate valimise asjus otsustab kongress, et see tuleks vallavolikogudelt anda kollegiaalse asutise kätte maakonnas, millest tingimata peaks võtma osa vastava kooli pedagoogika-nõukogu esindaja.“ (Vt. „Kasvatus“ nr. 7, l. a. lhk. 378). Mõlemad soovivaaldused, mis siin toodud, sisaldavad mõtte, et valimine tuleks anda kollegiaalse asutise kätte, mis koosneks kohaliku koolivalitsuse ja kooli hoolekogu (pedagoogika-nõukogu) esindajaist.

*) Uus av. algk. seaduse kava (?).

Seniseist kogemustist ja olukorrast lähtudes, tundub kõige pealt vajalikuna, et:

1. Uues valimiskorras oleks mõjuvam sõna kaasa rääkimiseks koolihoolekogul ja pedagoogika-nõukogul.

2. Valimine teostuks maavalitsuste juures. Sellega oleks ära hoitud õpetajate kandidaatide vaevaline „rändamine“.

3. Ühes sellega valimiste kinnitamiskord tuleks lihtsustada.

Kuidas uut korraldust läbi viia, on jällegi uus küsimus. Nimetaksin paar isiklikku märget arvamuseks, kuidas võiks korraldada valimist:

1. Valimine võiks olla maavalitsuste juures, kooliringkondade kaupa. (Mitte terve maakond korraga).

2. Valiva organi moodustaksid:

a) koolivalitsuse esindajad: hariusosakonna esindajad ja kohalik kooliringkonna koolinõunik;

b) kohaliku kooli esindajad: hoolekogu ja pedagoogika-nõukogu esindajad.

3. Valimised kinnitaks haridusnõukogu (Lihtsustamise mõttes võiks ka see ära jääda).

Õpetaja-kandidaatidest parema ülevaate saamiseks võiks olla nõutav selgekohase ankeetlehe täitmine.

* * *

*

Käesolev kirjutis pole tahtnud olla mingiks kavu esitavaks artiklik, kuidas õpetajate valimist korraldada, kuid ainult tähelepanu juhtijaks senise valimiskorra puudusile, mis vajab paratamatult ümberkorraldamist.

Ja seda lähemal ajal.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

„Päevalehe“ m. a. 338. numbris ilmunud N. K. kirjutises Eesti Õpetajate Liidu juhatuse koosoleku kohta oli muu seas tähendatud:

„Juhatuse koosoleku lõpul avaldati soovi, et parempoolsed poliitilised ringkonnad seaksid kandidaadiks riigikogu valimistel N. Kanni, kui see nõus on üles seadma oma kandidatuuri, ja pahempoolsed parteid seaksid

üles E. Martinsoni kandidatuuri. Keskrühmadest ei räägitud midagi, sest et neil on igal ühel olemas oma kooliasjanduse tundjad — pastorid. Õpetajate Liidu ringkondades arvatakse, et tulevases riigikogus tulevad arutusele tähtsad seaduseprojektid, nagu õpetajate teenistusseadus ja teised. Seepärast oleks soovitatav, et kõik poliitilised parteid saadaksid riigikokku asjatundjaid ka kooliasjanduse alal.“

Selle kirjutise kohta saadeti „Päeva-

lehele“ E. Ö. Liidu abiesimehe A. Jansonini ja sekretäri J. Elango allkirjaga järgmine õiendus (mis ilmus lehe 340. numbris):

„Teie lugupeetud lehe 338. numbris 11. det. k. a. avaldatud kirjutise „Eesti Õpetajate Liidu juhatuse koosolekut peeti...“ puhul teatame, et kandidaatide ülesseadmise küsimus uue riigikogu valimiste puhul ei olnud Liidu juhatuse koosoleku päevakorras, ega tehtud selles küsimuses ka mingisuguseid otsuseid. Küll aga vahetasid selle küsimuse üle mõtteid hiljem pärast juhatuse koosolekut üksikud liitu kuuluvad õpetajad erajutuajamises.“

Kuigi õiendus ilmus „Päevalehes“ kohe teisel päeval, leiab keegi N. N. siiski võimalikuks päev pärast ülaloodud õienduse ilmumist „Päevalehes“ „Vaba Maa“ 291. numbris ilmunud kirjutises „Kas õpetajate uus kurss?“ teravalt hukka mõista Eesti Õpetajate Liidu juhatuse tegevust:

„E. Ö. L. on otsustanud nüüd osa võtta aktiivselt tegelikust poliitikast ja tahab nüüdsest peale õpetajaid juhtida kas kogumeeste või sotsialistide poole. Teiseks on E. Ö. L. otsustanud erakondadele hakata soovitava kandidaate, küsimata sellest, kas nimetatud rühmad ise ka loevad just neid isikuid paremateks kooliasjatundjateks. Eesti Õpetajate Liit on kutseühingute koondis, mis peaks enese eemal hoidma aktiivsest poliitikast.“

Kirjutise lõpul on tähendatud:

„Kas ei ole liiga kergelt võetud, et õpetajate kaks äravalitut Riigikogus suudavad 98-le kõik küsimused, mis puudutavad kooli ja õpetajaid, selgeks teha ja augud pähe rääkida. Küsida võib, miks ei ole nad seda siis teinud, kui neil selleks võimalused minevikus olid.“

Kõik see süüdistus on täiesti asjata, sest mingit sellesarnast otsust E. Ö. L. pole teinud.

Järgmisel päeval saatsin „Vaba Maale“ vastava õienduse, mis ilmus seal alles paari nädala pärast (28. XII.). Õiendus konstateeris kolme tõsiasja: 1) et Õpetajate Liidu juhatuse pole otsustanud seada üles N. Kannu ja E. Martinsoni kandidatuuri, 2) et Õpetajate Liidu juhatuse ei asu seisukohal, et meie kooli huvide kaitsmisest peaks kõrvaldatama keskerakonnad ja 3) et koosolekul, millest jutt N. Kannu kirjutises, E. Martinson on tähendanud, et ta ei pea soovitavaks tema kandidatuuri

ülesseadmist. Viimases punktis tähendatud õiendus 28. XII. ei ilmunud, vaid alles 6. I. 29.

„Vaba Maa“ kirjutisele vastas N. K. „Päevalehe“ 354. numbris; see vastus omakorda kutsus välja N. N. vastuse „Vaba Maa“ 5. numbris s. a. Mõlemad kirjutised on liiga tühised selleks, et neist kõnelda.

„Postimehe“ m. a. 338. numbris ilmunud kirjutises „Mida juhib siis härra minister?“ tungib M. uue haridusministri kallale:

„Aga igale on selge, et kui härra Rei ei leidnud isikut, kes ühesuguse eduga oleks võinud nii haridus- kui ka töö-hoolekandeministeeriumi juhtida, siis vähemalt sarnane mees oleks leitud, kes haridusasjas rohkem kompetent oleks olnud.“

Edasi M. ei ole sellega rahul, et „uus minister nähtavasti väga palju omist lootustest õpetajate kutseühingu s. o. õpetajate liidu peale paneb. See võib ju olla, et ta sealt omale suurt abi loodab ja seda ka saab, kuid milleks siis veel ministeerium ja minister tarvilik on? Parem juba siis anda asjade ajamine terveni õpetajate liidu kätte, nõnda et minister ise saaks täielikult anduda töö-hoolekande asjadele.“

Lõppeks ei olda nõus sellega, et üliõpilaste laenust kavatsetakse toetust anda kehvemaile üliõpilastele kohe ülikooli astumisel.

„Üliõpilased vajavad kahtlemata odavat laenu, kuid seda saab anda ikka alles neile, kes näidata suutnud, et nad on õppimise võimalised ja kes ülikoolis on ka juba midagi teinud.“

Mis puutub Õpetajate Liidu abiandmisesse uuele haridusministrile, siis peab tähendama, et kõik meie haridusministrid — üks vähem, teine rohkem — on kontaktis töötanud Õpetajate Liiduga, nii et sellepärast ei tarvitseks „Postimehel“ mõnitama hakata uut haridusministrit. Mis aga puutub uue haridusministri võimeisse haridusministeeriumi juhtimisel, siis on ju vara sellest veel kõnelda. Suurtes ilmariikides, näit. Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Saksamaal, Austrias ja paljudes teistes riikides on olnud hulk ministreid ja kõrgemaidki riigijuhte, ja seda mitte ainult kaugemas minevikus, kes pole saanud mingisugust haridust,

kui selle all mõista ainult koolis saadud haridust, ja just nende hulgast leiamegi õige palju silmapaistvaid riigitegelasi, millega, ma mõistagi, ei taha väita, et kooliharidus pole tähtis, vaid rõhutan ainult seda, et paberilipakas endast ei tee veel meest oma ametile kõlvuliseks. Meil Eestis ju põetakse „paberihai-gust“.

„Rahva Sõna“ m. a. 291. numbris ilmunud kirjutises „Sõjaline õppus koolides pole seaduspäraselt korraldatud“ juhitakse tähelepanu asjaolule, et sõjalise kasvatuse ja õppuse teostamise ja kontrollimise määrused ei ole kooskõlas avalikkude koolide ja eraõppeasutiste seadustega ja seaduslikkude normidega koolide järelevalve kohta.

„Määrused asetavad sõjalise õppuse ja kasvatuse koolis täiesti eriseisukorda võrreldes teiste õppeainetega, milleks ei ole aga seaduslikku alust, kuna kaitseväeteenistuse seadus ei muuda koolide kohta maksvaid seadusi, mispärast sõjalise õppuse alal tuleb koolides toimida ühistel alustel teiste õppeainetega.

Kaitseväeteenistuse seadus ütleb küll, et määrused sõjalise kasvatuse ja õpetuse andmise ja kontrollimise kohta töötavad välja sõjaminister kokkuleppel haridusministriga ja kinnitab vabariigi valitsus, kuid kõik need

määrused peavad olema kooskõlas maksvate koolide seadustega.

Määrustes on aga öeldud, et „sõjalist õpetust teostavad erilised sõjalise õpetuse instruktorigid. Viimaste puudumisel võib sõjalise õpetuse teostamine pandud olla sõjaministeeriumi nõusolekul õppeasutiste õpetajate peale“.

„Määruste järgi töötab sõjalise kasvatuse ja õpetuse juhtnöörid ja kavad välja kindralstaap ja kinnitab sõjaminister kokkuleppel haridusministriga. Seaduste järgi määratakse aga õppe- ja tunnikavad kindlaks haridusministeeriumi poolt. Samuti on haridusministeeriumi ülesanne ka juhtnööride andmine nende teostamiseks. (Minu kursiiv siin ja allpool. E. M.).

Määruste järgi teostab sõjalise kasvatuse ja õppuse kontrollimist sõjalise õppuse tundidel ja päevadel sõjaministeerium oma esindaja kaudu. Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse ja haridusministeeriumi korralduse seaduste järgi kuulub aga õpetuseandmise ülevälve ning õppe- ja kasvatustöö järelevalve ja instrueerimine haridusministeeriumile ning temale alluvaile ametnikkudele.

Neid asjaolusid arvesse võttes on haridusminister pööranud kohtumistri kaudu valitsuse poole ettepanekuga — sõjaministrile ülesandeks teha välja töötada uued määrused kooskõlas maksvate seadustega.“

Välismaalt.

Jooni Euroopa õpetajate organisatsioonidest.

Inglismaa ja Wales.

Õpetajate Rahvusliit (National Union of Teachers) on iseseisev kutseorganisatsioon, mis mingis suhtes ei ole ühenduses poliitiliste ega töölisühingutega. Õpetajad ei ole riigi tsiviilametnikud. Kohalikkudeks haridusvalitsusteks Inglismaal ja Wales'is on provintsi-, alevi- ja linna-ringkonnakoogud, kusjuures hariduskomiteed annavad nõu neile. Hariduskomiteedes on rohkem kui 500 õpetajat liikmeteks. Palgad on määratud kindlaks rahvuslepinguga kohalikkude haridusvalitsuste ja õpetajate vahel. Õpetajate Rahvusliidu 127.000 liikmest on enamus algkooli õpetajad, kuna kesk-, tööstus-, spetsiaalkoolide jne. õpetajad modustavad vähemuse. On ka väik-

seid osaiühinguid. Mõned liidu liikmed töötavad kooles, kus usuõpetus on interkonfessionaalne, teised — kus sektuaalne. Riik tunnustab mõlemaid, ja liit on olnud ikka tagasihoidlik eelistamise väljendusel. Õpetajad on vabad väljaspool kooli poliitiliseks tegutsemiseks. Riik, kohalikud haridusvalitsused ja õpetajad panevad kokku summa, millest määratakse pensione.

Liit töötab kõigi koolitüüpide pedagoogilise edu pärast. Ta püüab parandada õpetajate seisukorda. Liit on kohustatud ajama rahvusvahelist rahupoliitikat, mis eesmärgiks ta on ühinenud „Õpetajate Ühingute Rahvusvahelise Föderatsiooniga“ ja „Üleilmalise Föderatsiooniga“.

Saksamaa.

Deutscher Lehrerverein koostub peamiselt algkooli õpetajaist, kuid on ka õpetajaid kesk-

kutsekoolidest ja kõrgemaist õppeasutisist, kuigi kõik need sektsioonid on modustanud iseisvaid ühinguid. Kuigi Deutscher Lehrerverein'is on interkonfessionaalseis, evangeelseis ja katoliiklikes kooles töötavaid mees- ja naisõpetajaid, siiski on väikseid ühinguid, mis baseeruvad sektuaalkoondisel. D. L. V.-i 160.000 liikmest umbes 30.000 on pensionäre, ametita noori õpetajaid ja Austrias, Danzigis jne. tegutsevaid õpetajaid.

D. L. V. peab lähedat ühendust riigiametnikkude ühinguga, kuhu kuuluvad ministereeri, postkontori, raudtee jne. ametnikud. Õpetajatele palkade maksamisel moodustub neist grupp (jaotatud alajaoskondadeks vastavalt kvalifikatsioonile) riigiametnikkude skaalas. 1927. a. Reichstag revideeris terve skaala, kusjuures ta tekitas õpetajate seas pahameele.

Provintsiühingud on rippumatud D. L. R.-ist. Baieri ja Preisi ei ole alati heas vahekorras, ja kuna D. L. V. katab terve Saksamaa, siis tema juhid peavad toimima targu. Pidades kinni Weimari konstitutsiooni piirest, nad vaidlesid vastu valitsuse ettepanekule asutada rahva kulul väikseid sektuaalseid ja ateistlikke kooles „nõukogu“ koolide asemele („Council“ schools). D. L. V. on erapooletu politikas ja usus, toetades rahvusvahelist rahu ning kokkulepet ja saksa rahva tööstuslikku ja kultuurilist arengut.

Prantsusmaa.

Syndicat National des Institutrices et Instituteurs de France et des Colonies. Liikmeid umbes 78.000. Sündikaat on võetud vastu Töölise Peaföderatsiooni (General Federation of Workers) liikmeks, ja seega ka Amsterdamis Rahvusvahelisse Föderatsiooni. Rahvusvaheline professionaalsekretariaat kohtus möödunud aasta aprillil Viinis sündikaadiga ja nõudis viimaselt Õpetajate Föderatsioonist väljaastumist sel põhjusel, et föderatsiooni liikmeskond ei ole leplik Amsterdamis organisatsiooni liikmeskonnaga. Prantslased keeldusid põhjusel, et Õp. Föd. tegutseb pedagoogilisel alal, pooldades rahu ega puuduta poliitilisi küsimusi. See on õpetlik näide suurest lahkelist, mis on Amsterdamis ja Õp. Üh. Rahv. Föd.-i vahel. Ei või kahelda, et prantslased pooldavad väga Õpetajate Föderatsiooni. Tema büroo asub Pariisis. Büroo vilunud jõududest on prantslased, peasekretär M. Dumas ja laekur M. Lapiere. Palgaolud sünnitavad prantsuse õpetajates pahameelt lähe-

dase ühenduse tagajärjel ametnikkude ühinguga. Sündikaat pooldab väga kasvatuslikku edu, rahu, leppimist ja ilmlikku kooli.

Holland.

Bond van Nederlandsche Onderwijzers, milles liikmeid umbes 6.500, on õpetajate kutseühing. Nad nõuavad, et mitte koolijuhatajad vaid staap-komitee esimehega juhatab kooles.

Nederlandsche Onderwijzers Genootschap'is on umbes 5.000 liiget, neist enamasti kõik koolijuhatajad. See ühing on erapooletu politikas; ei võta osa Amsterdamis organisatsioonest. Otsustades ajakirjade Het Schoolblad'i ja De Bode järgi, näeme, et Genootschap ja Bond erinevad teineteisest väga palju.

Nederlandsche Indisch Onderwijzers Genootschap'is on umbes 1.500 õpetajat-liiget, kes teenivad hollandi asumais.

Bulgaaria.

Bulgarski Outchitel'sky Sains (Bulgaaria Õpet. Liit). Liikmeid umbes 12.000. Sest ajast, kui Bulgaaria saavutas rahvusvabaduse, liit on olnud ikka avalikult poliitiline (resolutsioonid sise- ja välispoliitika kohta võetakse kõne alla nende konverentsidel), kuid õpetajad kahtlesid, et kommunistlikkude printsipiide kaitsmisel võib järgneda ametistvõllandamise riisiko. Koolides on üldiselt interkonfessionaalne usuõpetus, mille õpetajad kiidavad heaks.

Poola.

Zwiazek Polskiego Nauczycielstwa Szkol Powszechnych (Poola Kooliõpetajate Rahvusliit). Liikmeid umbes 38.000. Suurist raskusist on vähemuskoollide küsimus. Õpetajad võivad saada kohaliku haridusvalitsuse liikmeteks inspektori määramisel.

Zwiazek Zawodowy Nauczycielstwa Szkol Strednich (Keskkooliõpetajate Liit). Liikmeid 7.000.

Tšehhoslovakkia.

Svaz Ucitelstva Ceskoslovenkeho (Tšehhoslovakkia Õpetajate Föderatsioon). Liikmeid umbes 26.000. Toetab ilmlikke kooles. Praahas (oma 600-a. ülikooliga) ja külasarnases Rutheenias kooliolud erinevad tähelepandavalt. Palju raskusi on ühinemise suhtes.

Deutscher Lehrerbund im Tchechisch-Slowakischen Staate (Tšehhoslovakkia Saksa

Õpetajate Ühing). Liikmeid 13.000. Pooldab interkõfessionalset usuõpetust.

Läti.

Latvijas Skolotāju Savienību (Läti Õpetajate Liit). Liikmeid 3.000. Selles 2 milj. elan. noores vabariigis, kus räägitakse vähemalt 8-sal mitmesugusel keelel, haridussüsteem on väga komplektne. Usuõpetust õpetatakse vanemate nõudmisel. Väheseis Euroopa riikides on saavutatud niisugust tähelepandavat edu möödunud 10. a. jooksul. Riik maksab õpetajaile pensione, mis antakse 55 a. või pärast 25-aastast teenistust. Pension on ühesuurune nii mees- kui naisõpetajaile. Riik tunnustab õpetajate hiilgavat teenet, kinkides hooneid ühinguile.

Leedu.

Lietuvos Mokytojų Profesinė Sąjunga (Leedu Õpetajate ja Professorite Liit). Liikmeid 1.000. Liidu juhtnõõrid esitatakse ministriile heakskiitmiseks. Sotsialism ja ühendus töölistega on keelatud. Riik kontrollib kogu pedagoogilist tegevust ja toetab rahaliselt katoliku kooles.

Jugoslaavia.

S. U. Udruženje Jugoslovenskog Učiteljsva (Jugoslaavia Õpetajate Ühing). Liikmeid 13.000. Pärastsõda moodustatud riigis valitses kooliseaduste mitmekesisus. Mõnedes ringkondades nõuti kooliskäimist 8 a., teistes ainult 4 aastat. On tehtud palju edusamme, kuid ühinemine viibib poliitiliste raskuste pärast. Usuõpetuse küsimus ei ole määratud kindlaks, kuid üldiselt näib olevat opositsioon sektuaalsete koolide suhtes.

Šveits.

Société Pédagogique de la Suisse Romande. Liikmeid 3.500. Schweizerischer Lehrerverein (Šveitsi Saksa Õpetajate Ühing). Liikmeid 10.000. Tähelepandavad koolivahelised lahkkelid esinevad mitmesugustes kantonites, aga siiski on ususallivus. On üldine edu ja õpetajad kasutavad suurt vabadust.

Rootsi.

Sveriges Folksskollärarförbund (Rootsi Õpet. Liit). Liikmeid 4.200. Olgu nimetatud, et algkooliõpetaja sai haridusministriks ja tema erakonna valimiskaotusel hakkas uuesti kooliõpetajaks. See on kujukas näide vabadusest.

„Revolutsiooniliikumine“ senise koolikorralduse vastu Inglismaal.

Inglismaa kooli- ja hariduselust teatakse meil vähe ja kujutus sealsest koolist pole eriti selge. Koolireformi küsimusi käsitledes oleme kuulnud Inglise kooli uuenduspuudeist (daltoni-plaan jne.), leidnud võrdlemisi sisukat sellekohast ingliskeelset kirjandust jne.

Ometi oleks kujutus Inglise koolioludest — *eeskujulikuna*, praeguste vaadete kohaselt liialdatud.

Inglismaa on ju tuntud „vabameelsena“ kuningriigina, traditsioonide maana. Ei saa seal kõnelda erilisest kaugeleulatavama demokraatluse ja sellega kooskäivate progressiliste nähete võidukäigust. Konservatiivsust on ohtvalt, ning seda ka haridus- ja koolielus.

Inglismaal on säilunud teatud määral seisuste süsteem, püsinud seisuselised vahekorrad. See avaldub ka kooles. Proletariaadil ja aristokraatial on eri koolid, eri võimalused hariduse maitsemisel ja kasvatustöö ammutamisel.

Inglismaa õpetajaskonna enamik on hakanud viimasel ajal elevust avaldama koolikorralduse uuenduste läbiviimise nõudmises ja selle vajaduse rõhutamises.

Hiljuti Inglismaa õpetajaskonna juhtivad tegelased panid aluse pedagoogilisele ajakirjale (almanakile), mis tahab olla vastuseks seni ilmuvale õpetajaid mitterahuldanud ametlikule lehele „The New Prospect in Education“. Uue ajakirja nimi on: „The Hadow Report and after“ (Hadow programm ja ta järelused). See kümneistuhandis eksemplares levitatav ajakiri tahab olla kava- ja programmirikka kriitikaga ja reformettepanekutega sihi näitajaks *uuele teele* koolihariduses, koolikorralduses, suurimat tähelepanu pöördma korrapärasele noorsoo hariduskujundamisele ning isikukasvatamisele. Edasi, kanda, kõrgel hoida ja teostada püüda Inglise õpetajaskonna tarvilisemaid kavatsusi, teaduse arenemisteed, ja kogu kasvatust lähemale tuua kõigile sotsiaalsele kihtidele (ka vaesemate perekondade lastele); edasi, tähelepanu pöördma järelokoolialisele noorpõlvele; harutella koolikorraldussüsteemi otstarbekohasust ning muutmist jne.

Oma ülesannete kohta ajakiri lausub muu seas:

„Ajakiri hoidub eemale professionaalseist ja meetodiküsimusist, veel vähem võtab ta omaks jälgimise mõnele utopistlikule ideele; ta taotleb ja viljeleb sihte, millejuures toob

mitte ainult õpetajaskonda, vaid kogu avaliku arvamust lähemale oma kavatsusile, mis sihis osaliselt ka valitsus on teotsenud oma „reformkavadega“ kahes lendehes, kuid seejuures oli silmapaari vahele jäetud ja kõrvale tõugatud õpetajaskonna osavõtt, tema arvamine ja soovid.

Esimene number nimetatud ajakirjast sisaldab 11 peatükki ja 55 juhtlauset, mis sihitud valitsuse brošüüride vastu ja rõhutavad haridustöö ülesehitamise, reformimise, „vaimu värskendamise“ vajadust j.t. nõudmisi.

Ajakirja sihtjoonte ja põhimõtete karakteriseerimiseks olgu mõni teema ajakirjast: tagasiminekut inglise kasvatuses; uut ja endist uues kasvatusüsteemis; suuremad takistused ühisele, üldisele koolikujundamisele (läbiviimatu koolikohustus, liigne kõrgemate ja seisuskoolide isoleerimine, „kooliraha kohustus“ jne.); uue loodava koolisüsteemi eeskirjadesse matmise vastu j. p. m.

Kindlalt ja vaimukalt ajakiri lükkab ümber seni kaljukindlalt juurdunud arvamuse, et elementaarkool (rahvakool) edaspidi muuks pole, kui andetute ja kängujäänute kogumisaik(!).

Kirjanik ja tuntud õpetajate juht Frank Roscoe ütleb: „See „revolutsioon“ meie kooli olemuses lõhub kõige pealt iganenud mõiste avalikust rahvakoolist, millega tahetakse töötava klassi piiratud haridusstaadiumi ja sihti tähendada. Kasvatuse ja õpetamisjuhtimise piirkonnad ei või meie ajal enam olla sotsiaalsete „karjateede“ kaudu teravalt eraldatud. Kasvatusteed, haridusvõimalused peavad olema kõigile ühised, olgu see lihtne grammatika kool (grammar school) või aristokraatide koolid kusagil Enton'is või Harrow'is...“

Järgnev haridusaste (secondary Education) ei või ja ei tohi enam olla kesk- ja kõrgemate rahvaklasside eesõiguseks, vaid peab tehtama laiemas mõttes kõigile kättesaadavaks ja võimalikuks!“

*

Uuendusvool aga leiab veel suurt vastu- seisu ajakirjanduses, parlamendis ja õpetajaskonnaski. Ja raske on arvatavasti senist kirjut ja segatud Inglise kooli (seisuse-, era-, konfessionaal-, religioöseid jne. -tüübid) reformi kaudu otsekohe kokku joota ja terve süsteem ümber korraldada.

Inglise kooli statistikat.

Ülevaatliku pildi Inglismaa koolielust annab Inglise haridusministeeriumi kogukas 32,6.

(233 lhk.) brošüür: „Report of the Board of Education and the Statistics of Public Education for the Year 1926/27.“, milles on avaldatud hilisem läbitöötatud statistiline materjal.

Olgu toodud mõningad andmed nimetatud statistika põhjal.

Kõigepealt on märgatav Inglismaa koolielus kirikukoolide ja kogukonna- (interkonfessionaal-) koolide vahekorra muutmist; ja seda kiriku „hoolealuste“ kahjuks. Nii oli:

	Kogukonna-		Kiriku-	
	koole	õpil.	koole	õpil.
1903. a. —	5975	3 065.169	14.238	3.722.317
1919. a. —	8621	4.329.252	12.302	2.736.913
1927. a. —	9170	3.659.580	11.553	1.975.832

Kõigile püüetele vaatamata kirikukoolide õpil. arv on kahanenud võrdlemisi kiirelt. Kui kirikukoolide õpil. arv oli kogu õpil. arvust 1903. a. 54,8%, siis oli see 1919. a. — 33,7% ja 1927. a. — 33,1%. Koolide arv ei ole siiski niivõrt järsult vähenenud. See näitab asjaolu, et kirikukoolid on mõnes suhtes eesõigitatud, ja nimelt kirikukoolid töötavad sageli väikeste klassikomplektidega s. o. vähese õpil. arvuga ühes klassis, kuna teiste koolide juures sel puhul sageli klasse koondatakse.

Inglise ametlik kirik — anglikaani kirik — valitseb 9927 kooli, 1.526.375 õpilasega; katoliku kirikul on 1143 kooli, 365.589 õpilasega, Vesleiaanidel on 135 kooli, juutidel 12 ja teistel kokku 336 kooli.

20.763 algkooli — Public Elementary Schools — annavad ruumi 7.056.250 õpilasele, õpib neis aga ainult 5.635.412 õpilast. On ka üheks sündimiste vähenemise märgiks. Laste päevakodusid — nursery schools — (3—5 aastasele) on kõigest 27(!). Seda vähest arvu loetakse konservatiivse elemendi „teeneks“.

Elementaarkoolide juures on veel eelkoolid, kus õpitakse „three Rs“ (lugemine, kirjutamine, arvutamine). Nii leidub „kooles“ — 31.298 kolme- kuni nelja-aastast last, 132.127 4—5-aastast last, 576.247 5—6-aastast last. Tähelepanndav on, et neis vanuseis lapsi leidub ka algkooles.

Õppejõude (normaalarvu tundidega) on 162.242, neist 40.086 meest (= 24,7%) ja 122.156 naist (= 75,3%).

Leidub rohkelt kutseta õpetajaid, kel vajalik kutseharidus puudub (uncertificated teachers). Neid on 21% kogu õpetajate arvust.

Iga tuhande õpilase kohta tuleb õpetajaid

Riikliku toetusega töötavaid kõrgemaid kooli (state-aided secondary schools) oli 1926/27. õ.-a. 1319, kus õppis 193.289 mees- ja 175.204 naisõpil. Nimetatud koolidest administratiivne korraldustöö ja osaline ülalpidamine kuulub: 668 kooli omavalitsustele, 77 katoliku-usulistele asutistele, 473 olid n. n. stiftikoolid jne. Koolidest on 487 meesõpilaste koolid, 467 naisõpilastele ja 365 segakooli.

68 kõrgemat kooli ei võta õppemaksu üldse. Keskmise õppemaks koolis on 20.000 senti, mõnes koolis aga kuni 35.000 senti.

Umbes 16-aastasi kõrgema kooli lõpetajaid võetakse ülikooli esimesele katsele (eksamile). See on raskeim eksami vorm, ja kes selle sooritab, sellele on Alma Materi ukسد lahti. Sageli pole see aga nii.

Kes aga veel „kõrgemasse kooli“ jääb ja osa võtab n. n. „an advanced courses“ — kursusest, ja 18-aastaselt (aastad ette nähtud?) teise katse hästi läbi teeb, see võib saada ülikooli, jättes vahele ühe aasta kursuse. 1926. a. — 1927. a. oli eksaminante I-astme katsel 43.752 ja II-astme katsel 6.676. Katse tuli I-astmel teha 29 aines, kusjuures esiplaanil inglise ja prantsuse keel, matemaatika, maateadus, ajalugu; teise astme katse oli 20 aines, kusjuures ladina keele eksami sooritas vaid 22,7% ja kreeka keele katse 10,8% katsealuseist.

Keskmiselt on läbikukkujaid eksameil harilikult $\frac{1}{3}$ kandidaatidest. Londoni ülikool on karmim, kuid seejuures lugupeetum ja tähtsaim kõrgem õppeasutis.

Suurem osa Inglise 32.000-st üliõpilasest (kestvad ja kindlad õpilased) on tulnud kalleist eesõigustatud klasside õppeasutisist, suurem osast erakoolist, eriti n. n. Public Schools (koolist) Etonist, Harroust j. m., mis kannavad oma nimetust (public school — rahvakool) ebaõigelt, kuna seal õppimine on võimalik vaid aristokraatial ja kodanikkude kõrgemal kihil. Riigi-, omavalitsuse ja eratoetuste kaudu võimaldub ka andekail allpool olevaist kihtidest õppida ülikoolis. „Ülikoolid aga, nagu on seda Oxford ja Cambridge, on enamasti kohaks, kus hästi sündinud tööpõlgajaid kasvatatakse konservatiivse mõtteviisiga „gentlemanideks“.

Nii leiab Saksa õp. häälekandja „Deutsche Allgemeine Zeitung“ ja lisab jurde, et seda muidugi Inglise statistika raamat ei lausu, vaid seda võib välja lugeda ja öelda Inglismaa koolielu lähemal tähelepanemisel.

Norra.

Õpetajate ettevalmistusküsimus päevakorral.

„Akadeemiline haridus rahvakooliõpetajatele,“ see on küsimus, mis peale osalist teostamist Saksamaal, on tähelepanu leidnud paljudes teistes kultuurmais; ometi arvamused selle kohta on väga erinevad ja õpetajate akadeemilise ettevalmistuse nõuet võetakse veel tagasihoidlikult ja kartlikult.

Märkimisväärne suurem nõupidamine selle küsimuse üle peeti hiljuti Oslos. Kongressi kokkukutsujaks oli Norra Naisõpetajate Liidu juhataja Anna Sathne, kes, osa võttes Berliini pedagoogilisest kongressist, tutvus õpetajate ettevalmistusküsimuse käsitlemisega Saksamaal.

Koos olid õpetajad kõigist õppeasutisist, alates rahvakoolist kuni ülikoolini. Referendiks oli palutud koolimees professor Vilhelm Bjerknæs. Oma elamuste ja tähelepanekute põhjal, mis Bjerknæs Saksamaal omandanud, on ta muutunud õpetajate kõrgema-hariduslise ettevalmistuse tuliseks pooldajaks. Oma kõnes avaldas ta muu hulgas alljärgnevaid mõtteid:

Õpetajaskond on kooli hing. Kool kaht liiki õpetajatega, kahe rühmaga, kes teineteist ei mõista, on sama võimatu nagu elav organism kahe hingega. Ühtluskool (põhikool) ühtlase õpetajaskonnata pole mõeldav. Kõik õpetajad peavad saama seega ühise ettevalmistuse, alates rahvakooli esimese klassiga ja lõpetades ülikooli viimase kursusega. Sel põhjusel tuleks rahvakooli-õpetajate ettevalmistus viia läbi kaheaastase õpinguga kas ülikoolis või õpetajate kõrgemas koolis (instituudis) Trondheimis. Senised seminarid tuleb niipea kui võimalik likvideerida.&

Osa osavõtjaid pooldas referendi mõtteid, kuid juhtis tähelepanu neile raskusile, mis kergivad kavatsuse praktilisel läbiviimisel. Norras on umbes 16.000 rahvakooli õppejõudu. Aastane vajadus on 650. On kahtlane, kas ülikool suudab seda läbi viia. Ka Norra Õpetajate Liidu esimees õpetaja Kirkhusmo pidas üldist õpetajate akadeemilise ettevalmistuse läbiviimist varaseks.

Osa prohvektor Bjerknæsi nõudeid on osaliselt teostatud, kuna kõrgemate koolide õpilased võivad omandada aastase seminaris õppimisega õpetajakutse. See aga ei rahulda. Kaheaastane ettevalmistus oleks seejuures tingimata vajalik.

Vajalikum on aga veel seminari kolmeaastast kursust pikendada ühe aasta võrra.

Senist olukorda arvestades õpetajate akadeemilise hariduse teostamine on Norras nähtavasti veel tulevikuküsimus.

Rootsi.

Uued parlamendivalimised Rootsis ei toonud just eriti meelitavat Rootsi õpetajaskonnale.

Koolijuht peadirektor dr. Bergqwist, saades 68-sa aastaseks, läks 1. jaanuarist 1929. a. pensionile. Kõige hilisema ajani alg- ja kõrgemate koolide valitsused olid eraldatud, sellepärast oli vaja head juhti mõlema „tiiva“ kooskõlas juhtimiseks. Dr. Bergqwist oli üks neid haruldasi teoisikuid, kes suutis töötada ühise ja üldise kooli heaks käekäiguks. Kui akadeemik, lähedane kõrgemale koolile, ta oli suurim sõber ka rahvakoolile. Tema tegevusajajärgul viiakse läbi rida olulisi koolielu uuendusi (üldine koolireform, 6-a. põhikooli jne.). Ta tegi sageli reise välismaile, eriti Sakamaale, tutvudes sealsete eeskujulikumate koolioludega. Ta oli heas lugupidamises välismaade koolitegelaste hulgas.

Ju ammu kõneldi õpetajateperes tema järeltulijaist. Ühena kandidaadina nimetati Värner Rydèn'i, endine kolleeg ja hiljem haridusminister. Teda tunni peamiselt koolisõbraliku tegelasena. Tulid valimised ja töid parempoolse valitsuse. Sel puhul polnud Värner Rydèn'ist kui kõrgemast haridusjuhust enam juttu. Valiti dr. theol. Otto Holmdahl. Ta on 47-me aastane, oli Lundi ülikooli kirikuajaloo dotsent, hiljem õpetajateseminaridirektor Stokholmis. Siis andus ta politikale. Ühena konservatiivpartei juhina ta valiti parlamenti. Koolimehena ta pole silmapaistev, (oli põhikoolisüsteemi vastu võitleja).

Õpetajaskonna lootused ja ootused on saanud esialgse pettumuse; aeg näitab, kuis areneb rahvakooli edaspidine areng ja käekäik.

Täiendusklassid Saksamaa rahvakoolide juures.

Täiendusklassid rahvakoolide juures, mis mitmes suuremas linnas (Hamburgis, Bremenis, Leipzigin, Breslaus, Dresdenis) töötamas, avatakse käesoleva aasta aprillis ka Berliini rahvakoolide juurde. Lisanduvad senisele rahvakooli kursusele seega 9. ja 10. õppeaasta vabatahtlikuna kursusena. Õpetus täiendusklassides, mis rõhutab eriti kutseküsimust, käsitleb õppeainena esijoones esimest võõrkeelt (inglise keel) ja teisi praktilisema tähtsusega

aineid nagu matemaatika, loodusõpetus ja eriti kunstilisi-tehnilisi alaseid. Praktilise intelligentsuse, tehnilise-kunstilise arusaamise ja valmisolu arendamine, haridustahte ja arusaamise kujundamine, see on üheks ülesandeks. Õppekava ja tunniplaan seatakse kokku eriti kasvatusteaduslikest seisukohast väljudes, läbitöötatud kujul. Õpetajaid nimetatud klassidele võetakse rahvakooli õpetajate hulgast.

Alul kavatakse avada üksikud klassid, katsekoolidena, et näha töö tagajärgi ja leida paremaid töökorralduse võimalusi.

Täiendusklasside liitmise vajadust rahvakoolide juurde, on Saksamaa õpetajaskonna poolt korduvalt rõhutatud.

Kahtlemata on sel töö rida positiivseid tagajärgi.

Läti.

Läti kooliseaduse järgi lapsed on koolikohuselised a. 8—14. Peale selle on veel eelkoolid, kuid need pole üldiselt nii levinud. Kuigi riik ja omavalitsus annavad õpilasele toetust riiete, raamatute ja õppeabinõude näol, ometi tundub % lapsi jääb koju vanemate kehva majandusliku olukorra pärast.

10.000 elaniku kohta on Lätis õpilasi 827. Väikesena ülevaatenähtuna olgu toodud alljärgnevat statistilised andmed (1926. a.).

	õpet.	õpil.
Põhikoolid	— 1.891	7.227 173.099
(eelkoolid ja lasteaedad)		
Kutse- ja tööstuskoolid	— 18	253 2.400
Keskoolid	— 121	2.290 22.071

Kokku 2.030 9.770 197.570

Lätis on elanikke ligi 2 miljonit (umbes 1.900.000). 1928. a. eelarves oli haridusalale nähtud ette kuludisid 17% kogu eelarve kuludest (17.721.947 lt.).

Erilist tähelepanu on pööratud põhikoolile ja sellega ühenduses ühtluskooli põhimõtete tegelikule arendamisele.

Sisemine kooliuuendustöö on alles lapsekingis; seda võib öelda üldiselt viimase aja pedagoogiliste uuenduste suhtes. Juba nelja aasta eest moodustusid mõned õpetajate rühmad, kes tahtsid pühenduda koolitöö uuenduste reaalsemale tutvumisele ja läbiviimisele katseile. See kõik aga ei andnud küllaldaselt tagajärgi, sellepärast otsustati asja teisiti korraldada. Nii asutati Läti Õpetajate Liidu poolt pedagoogiline büroo, kes kohustusina võttis

õppeainete, meetodite ja uue kooli põhimõteli sihte arendada.

A. 1927, kui kirjanik J. Rainis hamini juhtis, kutsuti ellu eriline koolireformkomisjon. Läti Õpet. Liit ja nim. komisjon koos töötades jõudsid tulemusile:

1) Üldõpetus tuleks koolidesse viia. Esijoones eelkoolis ja rahvakooli kahes algklassis.

2) Tuleks võtta revideerimisele (kõrvale heita) senine tunnikava ja ka tunnisüsteem. Üldõpetusega aga siiski alles siis alata, kui on vastav võimalus.

Ka sel väikesel liikumisel on kõva vastu seis, sellepärast on raske öelda, millal suudetakse asuda tagajärjerikkamale uuenduste läbiviimisele.

Koolireformkomisjoni ülesandeks on uue õppekava väljatöötamine, üldõpetuse käsitlusviisi arendamine, tutvustamine ja propageerimine jne.

Tähelepanu on leidnud ka õpetajate ettevalmistamise küsimus. Selle küsimuse paremaks lahendamiseks otsitakse teid ja sihte. Praegu töötavil õpetajail tuleb aga mõelda enesekasvatamisele ja eneseharimisele.

Tegeliku koolitöö juures katsetamisele, hospiteerumisele on juhitud samuti tähelepanu. Seejuures tähtsamaina küsimusina on kerkinud üles:

1) kooli programmi lühendamise;

2) probleemid ühenduses üldõpetusega, õppeainetega, laste juhtimisega, nende füüsilise ja psüühilise arenemisega, ühiskondl. kasvatusel jne. Eriti on andunud noile probleemidele õpetajad, kes koondunud „pedagoogilise büroo“ ümber.

— Poola.

Poolas laiendati 1928. a. sügisest rahvakoolikursust ühe aasta võrra. Nii on rahvakool seal nüüd kaheksaklassiline. Selle sammu juures on silmas peetud kasvatuslikke sihte õpilaste suhtes, kes koolile (rahvak. lõpetanud olles) selja pööravad ja tegelikku ellu lähivad. On vajalik neile peale teadusliku pagasi pakkuda praktilise elu vajalikke teadmisi, mis igapäevasesse ellu ja kutsetöö juurde asumisel ei lase nooruris ärgata tühjusetunnet ja arenemiseabitust. Kui modernne pedagoogika andub küsimusele, et lapse astumist kodust kooliellu nii kujundada, et see ei too kaasa mingit järsku muudatust ja segadust, siis tuleb meil viimsel ajal suunduda sinnapoole, et ka astumist koolist ellu kergendada praktiliste teadmiste ja võimiste rikastamise kaudu, et

laps seni omandatud teoreetilise maailmakuultuse ja praktilise elu kokkupuutes virrvarri, segadusse ei satuks ega end abituna tunneks.

Võimalik tasakaalus ja korrapärane üleminek koolist ellu, kooliteadmuste elule lähendamise ja praktilise kasutamise valmisolu kaudu, see on Poola rahvakooli VIII astme tähtsamaid ülesandeid. Selle astme tundide jaotus ja õppeainete kava on alljärgnev (t. näd. arv):

Joonistamine	3 t.	Masinakiri	1 t.
Kodumaa tundm.	2 t.	Stenograafia	1 t.
Tervishoid	2 t.	Poiste käit.	4 t.
Geom. ja aritm.	3 t.	Naiskäsit.	3 t.
Saksa keel	3 t.	Majap. (naisõpl.)	4 t.
Poola keel	4 t.	Laulmine	1 t.
Religioon	4 t.	Võiml. ja mäng	2 t.

Kokku meesõpl. 30 näd. t., naisõpl. 33 n. t. Klassis õppeainete käsitlemisel pole tegemist otsese ainesüsteemiga, vaid aineid püütakse võimalikult ühendada. Nii joonistamist käsitletakse geomeetria ja käsitöötundides, ajalugu, loodusõpetust ja maateadust ühise kodumaatundmise tunnis jne.

Erilist tähelepanu pühendatakse aineile: tervishoid, käsitöö, majapidamine, kirjandusliku maitse ja harrastamise arendamine j. m.

Hiljuti võeti Poola rahvakooli õppekavva õppeainena esperanto keel.

— Vene.

Saksa professori ülistus.

Saksa ajaloolane prof. dr. Veit Vallentin, kes hiljuti viibis lühemat aega Moskvas arhiivi uuringul, sai Volga-Saksa nõukogude vabariigilt kutse nimetatud „riiki“ külastada. Professor, kes kutse vastu võttis ja sääli viibis, jutustab Frankfurdi ajalohes muljeist, lausudes muu hulgas:

„Uus saksa ülikool*) Vene südames, see oli suur üllatus. Esimene ülikool sakslasil väljaspool kodumaad... Kohal, kus saksa rahval 10 a. eest rahvakooligi polnud, on nüüd kõrgem õppeasutis. Sellele asutisele on suurt tähelepanu pööratud. Volga saksa vabariik on esimene ja ainuke saksa elemendist tekkinud ja koosnev riigivorm — väljaspool kodumaad — (kommunistlik riigike...).

Nikolai II troonilt tõuge oli Volga sakslasile „päästeks“. Enamine valitsus andis sakslasile, nagu igale vähemusrahvale, kultuurautonoomia, millele järgnes politiline...“

*) Hochschule.

Kirjutis lõpeb lauseiga:

„Volga vabariigis elavad venelased ja sakslased rahulikult koos, vennalikus vaimus, mis üldiselt positiivsem nähe Venes... Kooliplikad Pokrovski saksa koolis ei tea, mis merre suubub Rein. Et aga Gerhard Hauptmann „Kangrud“ on kirjutanud, on neile tuntud...“

Ja lõppeks:

„Koloniseeritud maa, palju ruumi on seal, primitiivsed elamisvõimalused, aga sisemine jõud ja julgus, see haarab meid, nagu võimas voog, nagu suur Volga, mille kaldail saksa rahvas leidnud hea eluaseme.“

Tšehhoslovakkia.

Tšehhi konservatiivsema ajakirjanduse teatel asutavat lähemal ajal andmete hankimisele abiellunud naisõpetajate kohta. Kavatsatavat nimelt edaspidi: abielus naisõpetaja kandidaate kohtadele enam mitte registreerida, samuti tulevat paari lähema aasta jooksul kõik abiellunud naisõpetajad vallandada.

Kuigi nim. kavatsus ametlikult kinnitamata ja läbiviimine küsimusmärgi all, siiski näitab see, kuidas mujal mõned voolud koolipolitika arendamist soovivad näha.

Türgi.

Teadusliku ja hariduse tõusu tühe all.

Läinud aasta (1928.) lõpul läks rühm Türgi kunstnikke (arvult 35) Saksamaale end täiendama. Kolm Stambuli ülikooli keeleteaduse osak. dotsenti asusid Saksamaale, et kuulata sealseis ülikoolis keeleteaduse loenguid. Pärast õppimise lõpetamist nad kavatsesid pidada Türgi lütseumis loenguid saksa kirjandusest ja keelest, üldiselt keeleteadusest.

Jaanuari alul k. a. rühm Türgi erihaiuste arste sõitis Saksamaale tutvuma uusimate arstiteadl. saavutistega, et seda kodumaal kasutada.

Näib, et Türgi elab praegu tõsisemat hariduslikku tõusu ja selle püüdeid.

Prantsusmaa.

Pariisi „Soir“ kirjutab väljapaistval kohal Zürichi koolikomisjoni tänuhankust ja häid tagajärgi andvast ettevõttest õpilaste koduse elu parandamise sihis. Nimetatud komisjon saatis mõne aasta eest kõigile õpilaste vanemaile väikesed mälestuslehekese, millel tähelepanu juhitakse laste kodusele elule. Need lehekese olevat heaks abinõuks ja nõuand-

jaks vanemaile, ning on andnud seni häid tagajärgi. „Soir“ soovitab seda *tingimata* ka Pariisis korraldada. Ajaleht näeb vajalikuna saata õpilaste vanemaile maitsekad illustreeritud mälestuslehed, mis sisaldaksid rea lauseid (nõudeid) vanemaile.

„Soir“ soovitab järgmisi juhtlauseid võtta:

1. Öö tulekul lahkuvad lapsed uulitsailt. Nad viibivad siis kodu.

2. Laps, kes veel pole 10 a. vana, vajab magamiseks 12 tundi, ning 10 tundi vanuses 10—15. a.

3. Püüdke lapsi lähedalt siduda perekonnaeluga.

4. Ärge nõudke lastelt mingeid endakohaste tööde tegemist rahateenimise otstarbel. Sel viisil tõugatakse lapsed nende loomulikust arenemisest kõrvale.

5. Tuleb pöörda erilist tähelepanu seltskonnale, millises laps vaba aja veedab. Muusika- või tantsuõpetus pole nii tähtis kui võimalus seejuures lapsi üle koormata.

6. Õpilased ei tohi kuuluda ühegisse ühingusse.

7. Ärge viige õpilasi kunagi kinno.

See katse annab — nii leiab „Soir“ — kindlasti häid tagajärgi, nagu Zürichist võivat õppida. Ja Pariisis oleks see korraldus üpris tervitav.

Ka meie võiksime oma oludes ühineda nimetatud nõuetega (lahtised oleksid vast meie senise seisukoha järgi viimased nõuded). Kahtlemata oleks sellise kavatsuse läbiviimisel rohkesti positiivseid tagajärgi.

Bulgaria.

Haridusminister on teatanud, et koolides tuleb edaspidi enam tähelepanu pöörda õpikäikudele ajaloolistesse kohtadesse.

Neil õpikäikudel on (nagu ministeerium oma ringkirjas seletab) mitte ainult õpetlik väärtus, vaid nad on õpilaste suhtes mõjuandvamad ja tähtsamad kui kuiv ajalooõpetus klassis.

Hiina.

Eeskuju kaugeist idast.

Hiinas on ametlikult keelatud suitsetamine noorsoole kuni 18. a. vanaduseni.

Hiljem laiendati suitsetamiskeeld ka sõjaväele. Sõdureil kuni divisjonikindralini on „distsipliini alusel“ suitsetamine keelatud.

Üleilmalise Kasvatusliikude Ühingute Liidu konverents

Genfis 25. juuli — 4. aug. 1929.

Missugune on Üleilmaline Liit?

Üleilmaline Kasvatusliikude Ühingute Liit on üleilmaline kasvatusorganisatsioon. Ta ühendab maailma pedagoogilisi jõude kõigi maade esinduste kaudu. Ta ei taha seada eeskujuks kasvatust üheski 63-st suveräänsest riigist, vaid leida niisuguseid kasvatus-elemente, mis on universaalsed. Säärased elemente ta peab tarviliseks kõigi rahvaste heakäekäigu pärast. See on suur kooperatiivliikumine hea suunas, usus, et tulevik oleneb laste õpetamisest.

Organisatsiooni ajalugu.

Suure sõja lõpul tekkis üleilmaline soov leida mõni üldmotiiv, millel rahvad võiksid kohtuda. Kogu maailmas peeti tarviliseks mõne meetodi leidmist selleks, et eemaldada viha inimestest ja tuua selle asemele sõbralikkus, heatahtlikkus ning õiglus. Rahvad ei saanud kohtuda poliitilistel, ökonoomilistel ega usulistel aladel. Kus siis nad võiksid kohtuda?

Ühendriikide Rahvuslik Pedagoogiline Ühing uskus, et kasvatus olevat suuremaid loovaid jõude, mida peaks kasutama tsivilisatsiooni seisukorra edendamiseks. See organisatsioon andis näpunäiteid oma välisühendust pidavale komiteele kasvatusprogrammi valmistamiseks üleilmaliseks konverentsiks. See leidis paljude maade vaimustava poolehoidu. Konverents peeti juulis 1923. San-Franziskos. Osavõtjaid oli umbes 60 delegaati 60-st riigist. Paljud rahvad saatsid delegaate otse rahva kulul. Otsustati pidada konverentsi iga kahe aasta järele; esimene oli Edinburgh'is 1925., teine — Toronto's ja kolmas oleks 1929. a. Genfis.

Genfi konverents.

1929. a. konverentsi programm on planeeritud rahvusvahelisel skaalal, ja kasvatajad kõigist maist panevad tähele seda suure huviga. On loomulik, et niisuguse suure konverentsi tegevus jaotatakse sektsioonidesse. Peale sektsioonide koosolekute, kus on päevakorras aruandeid ja läbirääkimisi mitmesuguseist pedagoogilisist küsimusist, on täielikke eri-istungeid, kuhu kutsutakse kõnelema üleilmalisi kuulsusi rahvusvahelisest huvist.

On seatud kokku sektsioone, mis on järgmised:

Sektsioon 1. Vanem, õpetaja, kodu ja kool.

„ 2. Tervise-kasvatus.

- Sektsioon 3. Praktiline kasvatus, kui erinev kutsetööst.
- „ 4. Õpetajate ühinguid ja rahvusvahelisi kooli-administratsiooni väljavaateid.
- „ 5. Rahvusvaheline koostöö ja heatahtlus. (Üldine).
- „ 6. Rahvusvaheline koostöö ja heatahtlus. (Õpetajate ettevalmistus).
- „ 7. Rahvusvaheline koostöö ja heatahtlus. (Kuidas seda viia koolidesse — Rahvasteliidu programm).
- „ 8. Lapse kombelise ja kõlbla ülespidamise probleem.
- „ 9. Maaelu ja maaharidus.
- „ 10. Ennekooliaegne laps.
- „ 11. Kooli suhted ühiskonnaga.
- „ 12. Haridus, ajakirjandus ja avalik arvamine.
- „ 13. Raamatukogu kasust rahvusvaheliselt.
- „ 14. Koolist töölise juurde. (Rahvusvahelise Töölisameti programm — Program of the International Labor Office).

Lisaks on praktilisi näitusi suurema osa sektsioonide töö illustreerimiseks. Korraldatakse koosolekuõhtuid, kino-õhtuid kasvatusesest, šveitsi rahvuspeo-õhtuid ja võimalikult pidu, mille organiseerib M. Jaques-Dalcroze. Kavatakse külastada Rahvasteliidu sekretariaati ja Rahvusvahelist Töölisametit (Internat. Labor Office). Nende kahe koondise lähedane koostöö üldprogrammis on suure väärtusega kõigile konverentsi liikmeile.

Kes soovivad võtta osa konverentsist, peavad registreerima endid Rahvusvahelises Pedagoogilises Büroos (Internat. Bureau of Education) enne 1. juunit. Korterikomitee peab kontakti hotellidega, pansioonidega ja eraperekondadega. Ka Genfi linn hoolitseb, et igaüks saaks varjupaiga mugavaimal viisil. Antakse magadisuume neile, kes soovivad võtta osa väikseima kuluga.

Et konverents peetakse mandril, ja esindatud on peaaegu kõik anglo-saksi õpetajate ühingud, siis on tähtis Euroopa õpetajate ja kasvatajate, kui ka lõuna-Ameerika, idamaa ja Aafrika omade osavõtt võimalikult suurimal arvul, nii et maailma-esindav koondis võiks kohtuda Genfis ja luua rahvusvahelisi kontakte.

Uuemat Saksa pedagoogilises kirjanduses.

Kasvatusteaduslikust seisukohast väljudes tuleb kahtlemata hinnata teoseid, mis kõnelevad suurist inimesist, nende tööst ja elust, nende teovõimest, tahtejõust ja teisist omadusist. Niisuguse raamatuna võiks nimetada hiljuti ilmunud: *Klara Ebert-Stockinger* — „*Helden des Willens*“. (Kirjastus Strecker ja Schröder, Stuttgart. Hind 7,50 S. m.). See piltidega varustatud raamat pühendab erilist tähelepanu inimestele „suures formaadis“, nende tööle, teoenergiale, tahtejõule. Olgu muu hulgas nimetatud esinevate nimedena: Fichte, Schiller, Tolstoi, E. Abbe, Helen Keller, Gandhi, Carnegie, Booth.

Noorsoo küsimusi harutlevaid teoseid on viimasel ajal ilmunud terve rida. Nimetame neist mõned.

Else Frobenius: „*Mit uns zieht die neue Zeit*“. (Hind 3,90 S. m.). Ülevaade Saksa noorsooliikumisest. Põhjalik harutus ühtlasi noorsooliikumisest, piltidega illustreeritud. Soovitav raamat õpetajaile, kes tunnevad huvi nimetatud küsimuse vastu.

Croner, Else, „*Die Psyche der weiblichen Jugend*“ (1928, 4. trükk. 92 lhk. hind 2 S. m.).

Tiling, M. „*Psyche und Erziehung der weiblichen Jugend*“ (1928, 6. trükk. hind 2,55 S. m.).

Kaks raamatut, milliste autorid süvenenud uurimuste ja tähelepanekute põhjal, avaldavad tähelepanuväärt ja õpetlikke mõtteid.

Tumlirtz, Otto „*Die seelischen Unter-*

schiede zwischen den Geschlechtern in der Reifezeit und ihre Bedeutung für den gemeinsamen Unterricht.“ (1928, 182 lhk. h. 4.20 Sm.)

Raamatus, kus peale nimetatud autori leidub kirjutisi ka teistelt kasvatustegelastelt (10 peat.), käsitletakse nais- ja meesõpilaste koosõppetöö küsimust. Tumlirtz, kes väljub isiklikest katseist ja kogemustist, ei leia mingit takistust noorsoo-psühholoogilisest seisukohast mõlema soo koostöötamiseks, kuid märgib siiski seejuures mõningaid sügavale tungivaid erinevusi, mis õppetööd raskendavad.

Pedagoogilisi küsimusi moodse kooli seisukohalt käsitlevad teosed:

Kesseler, Kurt „*Pädagogisches Führertum und moderne Schule*“ (72 lhk. 2 Sm.).

Rude, Adolf Die neue Schule und ihre Unterrichtsweise“ (246 lhk. H. 4.40 Sm.).

Kühner, Georg „*Lebensschule und Kulturschule*“ (58 lhk. 1.80 Sm.).

Dr. Schilfarth, E. „*Die Psychologischen Grundlagen der heutigen Mädchenbildung*“ (380 lhk. 14. Sm.).

Prof. Dr. A. Stöszner „*Erziehungslehre*“ (174 lhk. 5 Sm.).

Erilist tähelepanu kasvatajate hulgas on leidnud raamat:

Wittels, Fritz „*Die Befreiung des Kindes*“ (254 lhk. Hind 5—7 Sm.).

Raamat, mis pühendatud J. J. Rousseaule, sisaldab võrdlemisi „revolutsioonilisi“ mõtteid. Raamat sisaldab 13 kasvatuses põhjanevaid küsimusi käsitlevat peatükki. Soovitatud kui eriti huvipakkuv teos pedagoogidele.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Gümnaasiumi-õpetajate esimene kongress.

Praegu E. Ö. Liidu kesk- ja kutsekooli toimikond valmistab ette gümnaasiumi-õpetajate esimest kongressi, mis tahetakse pidada 3.—5. apr. k. a. Tallinnas, Jaani 13., tüt. komertsgümnaasiumi ruumes.

Kongressi kavva on esialgu võetud järgmised küsimused:

3. aprillil.

1. Kongressi avamine, valimised ja töökava kiinnitamine.

2. Keskkooli kasvatustlike küsimusi ja nende lahendamise võimalusi. Ref. J. Lang ja J. Grüntal.

4. aprillil.

4. Keskkooli kuju ja kestvus. Ref. N. Kann ja N. Nurmiste.

5. Võõrkeelte küsimus. Ref. J. Estam, E. Jaanvärk ja prof. H. Mutschmann. Koosviibimine teelaus.

5. aprillil.

6. Keskkooliõpetajate organiseerimisküsimus. Ref. M. Välbe, F. Klement ja Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu esindaja.

7. Resolutsioonide vastuvõtmine.

8. Kongressi lõpetamine.

Kongressi täieõiguslikeks liikmeiks on gümnaasiumide ja seminaride õppejõud ja kutsutud külalised, kuna kongressi kuulajajaks võivad olla kõik kasvatustegelased ja õpetajad.

Osavõtt kongressist on maksuta. Kongressikaardi saamiseks tuleb gümnaasiumi-õppejõududel esitada kooli poolt antud tõendis õppejõuks olemise kohta, kutsutud külalistel aga kutse.

Raudteesõiduks loodetakse saada hinnalandus. Soovijaile korraldatakse ühiskorter.

Ühtlasi on kongressi hoones korraldatud põhjalikum kirjanduse näitus, kus võetakse vastu ka välismaade pedagoogiliste ja noorsoajakirjade tellimisi.

Läänemaa Õpetajate Liidu kümneaastase juubeli aktus

oli 3. jaanuaril Läänemaa Õpetajateseminari saalis. Peale päevakohaste kõnede ja tervituste kaunistasid aktust meeskoori laul, patsunakvarteti ettekanded, klaveri-, baritoni- ja metsasarvesoolod.

Läänemaa Õpetajate Liit asutati 3. jaanuaril 1919. aastal, kuna selleks kavatsus oli juba 1917. aasta aprillis. Kõige vanem ühing on Lihula Õpetajate Ühing, mis asutati juba 1917. a. kevadel kohe pärast revolutsiooni.

Kõige suuremaks takistuseks liidu tegevusele on olnud see, et Haapsalust, kui maakonna keskkohast, pole võidud saada liidule püsivat juhatust. Liidu kroonika näitab, et Haapsalu õpetajad „väsisid“ juba esimesel tegevusaastal liidu juhtimisest. Kauemat aega liidu juhatas asus Lihulas, kus teotseti väga produktiivselt. Nüüd asub liidu juhatas juba kolmandat aastat Kullamaa Sillal. Tegelaste puuduse tõttu on juhatas kolmeliikmeliseks kokku tõmmatud.

J. U.

Vene Õpetajate Keskliidu asemikudekogude koosolek

peeti 3. jaan. k. a. Tallinnas. Koosolekul viibis 12 asemikku. Otsustati Mustvee Vene Õp. Ühing liikmeks võtta, kinnitati aruanded ja eelarved, selgitati puudustkannatavate õpetajate toetamise võimalusi, õpetajate ettevalmistamist vene algkoolidele j. m., küsimusi ning toimetati valimisi.

Rohkem tähelepanu algkooli raamatukogudele.

Õpetajate Liidule on mitmelt poolt kurdetud, et koolide raamatukogud asuvad võimatu viletsas seisukorras. Vallad kas ei võta oma eelarveisse üldse krediite kooliraamatukogude jaoks või jätavad ettenähtud krediidid andmata, tarvitades neid muuks otstarbeks.

Selle kohta pöördus Õ. Liit märgukirjaga hamini poole, paludes selle ala korraldamiseks vastavate mõju avaldada.

Riigikoolivalitsus ongi nüüd saanud ringkirja kohalikele koolivalitsustele, paludes juhtida kooliraamatukogudele rohkem tähelepanu, nõudes valdadelt vastavate summade eelarvesse võtmist ja tehes koolinõunikkudele ülesandeks selle järele valvata, et need summad ka otstarbekohaselt tarvitatakse. Samuti tuleb selle eest hoolt kanda, et raamatukogud ka muidu oleksid korras.

Usuõpetuse tunde ei tohi arvata lisatundideks.

Seni tasuti õpetajaile usuõpetuse tundide eest kui lisatundide eest.

Nüüd on riigikohus Pärnu maavalitsuse protesti puhul andnud seletuse, et praegu maksva õppejõudude tasude seaduse järgi ei tule vahet teha õpetajate normaalarvu tundide kindlaksmääramisel usuõpetuse ja teiste õppeainete vahel, ja et usuõpetuse tunde võib lisatundideks arvata ainult ühistel alustel teiste tundidega.

Kümme aastat eesti seminari.

Möödunud aasta detsembris möödus aastakümne ajast, mil asuti õpetajate ettevalmistustööle eesti seminari kaudu, Vabariigi Valitsuse otsusega 10. dets. 1918. a. pandi alus Rakvere seminarile.

Oma kümneaastast juubelit seminar pühitses pidulikult 8.—10. dets. 1. a. Pidustused algasid viilistlaskogu üldkoosolekuga laup. 8. dets. õhtul. Viilistlasi oli koos umbes 50. Koosoleku avas vil. Viilip. Koosolekut juhatas rkl. Penno. Kõneles J. Rummo koolipoisi mälestustest vene seminaris, millist ettekannet täiendasid üksikute iseloomustavate piltidega veel Penno ja Kask. Õhtu lõppes vanade mälestuste uuendamise ja uute sõprussidemete sõlmimisega, mis kestis keskööni.

Pühapäeval 9. dets. korraldas sem. laiaeeskavalise kontserdi täiskilutud saalile. Kavas klaveripalasid, viiuliettekandeid, mees-, sega- ja naiskoori laule ja süfooniat orkestrit. Ettekanded õnnestusid hästi. Koore ja orkestrit juhatasid õpilased, kes täitsid oma osa hästi. Publiku lemmikuks oli viiuliõp. Üunapuu 11 a. poeg, kelle viimisteldud juhatusel orkester mängis „Orpheus põrgus“.

Esmaspäeval 10. dets. oli õpilaskond õppetööst vaba. Kell 11 hom. peeti aulast aktus

seminaripere, vilistlaste ja kutsutud külaliste osavõttel. Dir. V. Raam märkis oma ülevaates neid raskusi, mis tuli ületada eesti sem. loomispäevil. Rakvere sem. on tööpoolest juba 16 a. vana — asutatud 1912. a. vene õppeasutisena, kus valitses täielik slavistlik vaim ning kasarmudistsipliin. Eesti koolina seminar alustas tegevust alles 1919. a. sügisel. Kooliruumeks olid poegl. gümn. ähmased klassid ja Kunda-Malla mõisa härrastemaja (1920. a. kevadel). Oma hoonesse olid paigutatud tagavaraväelased ja nakkushaiged. Hiljem vabanesid jälle ajakohased ruumid.

10 a. jooksul on lahkunud koolist 7 lendu 193 lõpetajaga. Praegu on õppeasutises õpilasi 194, harjutuskoolis 149. Õpetajaid 25, lõppklassis õpil. 27. Direktoriks V. Raam.

Õpilasvanem Vassil tervitas külalisi ja vilistlasi seminaripere nimel, ühtlasi ära märkides olulisemaid momente õpilasitegevusest aastakümne jooksul.

Haridusmin. abi *Mikkelsaar* tõi noortele südamlikke tervitusi haridusministeeriumilt, kutsudes neid ikka kõrgel hoidma haridustempelit. Juubilarile soovisid veel isiklikult õnne koolinõunikud Linsi ja Meos, hrad Raudsepp — Viru Õp. Liidu ja Liiv Rakvere Õp. Ühingu nimel. Vilistlaskogult ütles sooje tervitusi vil. Viilip, Tartu Seminari õpilaskonnalt õpil. Seliohv. Tervitustelegramme olid saatnud kõik seminarid j. t.

Aktus lõppes sem. segakoori, orkestri ja harjutuskooli lastekoori ühissetekandega.

Soome noored eesti keelt õppimas.

Teatavasti on eesti keel Soome keskkoolides ja seminarides vabatahtlikuks õppeaineiks. Viimaste andmete järgi õpetatakse eesti keelt 14 koolis ning õppijate arv ulatub 400-ni. Paljud neist keeleõppijaist kavatsevad tulla eeloleval suvel Eestisse praktikale. Sel puhul tuleks küll hoolt kanda, et nad ei satuks saksikuisse perekonnisse, kus kõneldakse vigast eesti keelt ja vaadatakse halvaks panevalt eesti asjale. Oleks väga hea, kui õpetajad, kellel majapidamine seda võimaldab, võtaksid noori suuremal arvul endi juurde.

Jaan Tõnisson 60-aastane.

22. dets. m. a. pühitses meie tuntud seltskonna- ja politikategelane Jaan Tõnisson 60. sünnipäeva. Sel puhul saatis E. Õ. Liit talle järgmise telegrammi: „Eesti rahva parema osa kehastajale, rahvusliku iseolemise mõtte ja omapärase kultuuri julgemeelsele eesvõit-

lejale ja teostajale, meie rahva suurele pojale Jaan Tõnissonile tema kuuekümnendal sünnipäeval soovib õnne

Eesti Õpetajate Liit“.

Lauljate Liidu tegevusest.

Peale IX üldlaulupeo läbiviimise ei ole Lauljate Liidul lähemas töökavas ettenähtud suurejoonelisemaid kavatsusi. Suuremat rõhku osutab Lauljate Liit eelseisval tegevusaastal koorijuhtide ning kooride muusikalise tasapinna arendamisele. Koorijuhtide instrueerimiseks on Lauljate Liidu käsutuses 15 instruktorit kõigist suurematest linnadest, kes korraldavad oma ümbruskonna koorijuhtidele eeskujulikke kooriharjutusi. Selle töö ühtlustamiseks ning süstematiseerimiseks Lauljate Liit korraldas möödunud aasta 28. detsembril Tallinnas instruktorete koosoleku, kus harutati läbi kõik koorijuhtide instrueerimisse puutuvad küsimused üldjoontes.

Koorijuhtide instrueerimisega maakonna linnades tehakse algust juba lähemal ajal.

Muusikalehe sisu ning välimuse eest püüab Lauljate Liit käesoleval aastal veel enam hoolitseda, kui seda varem on suudetud ainelistel põhjustel teha. Sisu rahvapärastamisega on loota ka lugejate kasvu.

Kooriliteratuuri alal ilmub Lauljate Liidu väljaandel uusi, kergemaid ning viisirikkaid koorilaule „Rahvakooride“ nime all. „Rahvakoorid“ ilmuvad odavahinnaliste annete kaupa, nii et koorid võivad osta ja kasutada ainult neid andmeid, milles avaldatud laulud neile meeldivad, ilma et tarvitseks kallihinnaliste kogude alla raha kinni panna.

Pasunakooride instrueerimiseks Lauljate Liit kavatseb juba käesoleva aasta algusest peale ametisse panna instruktore, kuid raha puudusel pidi liit sellest kavatsusest loobuma. Loodetavasti õnnestub liidul selleks tarvilikku raha saada kultuurkapitali jagamisel eeloleval kevadel.

„Looduse“ romaanivõistlus.

Lähemas tulevikus möödub 300 aastat esimese eestikeelse raamatu ilmumisest. Sel puhul k. o.-ü. „Loodus“ korraldab algupäraste romaanide võistluse, mille sihiks oleks ületada senist eesti jutukirjanduse tasapinda.

Võistluse tähtsamad tingimused on järgmised:

Võistlusele saadetud töödest tulevad hindamiseks üksnes niisugused romaanid, mis pole

paljundamise teel seni avalikkusele veel tuttavaks saanud.

Läbivaatamisele tulevad ainult kirjutusmasinal kaheksandik-kaustas, lehekülje ühel poolel vähemalt ühe tähe kõrguse reavahega selgesti kirjutatud käsikirjad.

Sellel võistlusel ületavaks romaaniks tunnustatud teose eest maksab k. o.-ü. „Loodus“ 10.000 krooni, omandades õiguse 6000 eks. kirjastamiseks.

Tööde vastuvõtmise viimaseks tähtpäevaks on 1. mai 1931. a.

Haridusliidu teateid.

Näitejuhtide kursus.

E. Haridusliidu poolt oli korraldatud väikelavade näitejuhtide kursus Tallinnas 28. det. kuni 5. jaanuarini. Osa võtsid tervest kursusest üle 40 näitejuhi ja üksikute ainete kuulajaina kümmekond isikut. Lektoritena esinesid paremad jõud lavategevuse alal: H. Kompus, H. Gleser, P. Sepp, K. Otto, A. Tuurand ja V. Tohver. Peale teoreetiliste teadmuste näitetegevuse alal oli õige tugevasti rõhutatud praktiline näitejuhatus, kus juures

läbi töötati kaks näidendit — A. Adsoni „Toomapäev“ ja Ch. Dickensi „Kilk koldel.“ Järgmine näitejuhtide kursus on kavatsusel pidada Tartus lihavõttevaheajal.

Haridusnädalad Hiiumaa ja Saaremaal.

Hiiumaa haridusnädal peetakse 26. jaan. kuni 2. veebr. ja selle järele kohe Saaremaa haridusnädal kuni 10. veebruarini.

Nädalate ülesandeks on vabaharidustöö selgitamine ja vabaharidustööks praktilise nõu andmine. Sellega ühenduses viiakse läbi ka vabaharidustööks tarviliku organisatsioonide võrgu arendamine.

Rahvaulikooli kursuste korraldamine hoogsam eelmisist aastaist.

Lektoritevõrgu uuesti organiseerimisega, mille järele Haridusliidu lektorite arv peaaegu sajani tõusis, on tunda tõusu ka korraldatavate kursuste arvus. Jaanuari kuul on kursused käimas üle kahekümne eriküsimuse kohta. Lektorite nimestik ilmus Haridusliidu ajakirja „Vabaharidustöö“ läinud aasta novembri ja detsembri numbris.

Ametlikke teateid ja määrusi.

(Riigi Teataja 29. XII. 28. a. nr. 105.)

1. Kõigis koolides seisab õppetöö 25. veebruaril 1929. a.

2. Kevade- (ülestõusmis-) pühade puhul lõpeb õppetöö kõigis koolides laupäeval 23. märtsil kell 12 ja algab õppetöö peale pühi: maalasuvais algkoolides — kesknädalal 3. aprillil, teistes koolides — esmaspäeval 8. aprillil.

3. Suvistepühade puhul lõpeb õppetöö kõigis koolides reedel 17. mail peale viimast tundi ja algab kesknädalal 22. mail.

4. Suvise koolitöö vaheaja puhul lõpeb õppetöö maalasuvais algkoolides reedel 7. juunil kell 12, teistes koolides kesknädalal 12. juunil kell 12.

5. Kesk- ja kutsekoolides on kevadel 1. kuni 15. juunini õpilaste vastuvõtmine; maa- ja linnakoolivalitsused ja vähemusrahvuste kultuurvalitsused võivad korraldada õpilaste

vastuvõtmist ka algkoolides kevadel peale õppetöö lõppu.

6. Peale pp. 1—4 näidatud päevade seisab õppetöö kõigis koolides 20. veebruaril (palvapäev) ja 1. ja 9. mail (ristipäev). Pühade ja puhkepäevade seaduse alusel (R. T. 155/156 — 1922. a.).

7. Alevivolikogud võivad oma otsustega ühtlustada alevialgkoolide õppeaja linna algkoolide omaga, kui aga sellist otsust ei ole tehtud, töötavad alevialgkoolid maalasuvate algkoolide kohta käivate korralduste järgi (pp. 2—4.).

8. Koolides, mille õppetöö alguse ja lõpu kohta maksvad erikorraldused, tuleb käia erikorralduste järgi.

9. Sügisese õppetöö alguse ja eksamite tähtajad määratakse 1929/1930. kooliaasta kohta antava korraldusega.

Tallinnas, 18. detsembril 1928. a. nr. 24267.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. tel. 14-63.

Vastutav toimetaja Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Opetajate Liit.

Ilmus trükist

E. MARTINSONI

„Kirjandust koolile II”

Hind brošeeritult 75 senti, köidetult 1 kr.

Kooskõlas algkooli uute õppekavadega:

„Kirjandust koolile I” Haridusministeeriumi poolt
koolidele soovitatud.

Pealadu: K.k/ü. „Töökool“, Tallinna, Rataskaevu 22.

Tel. 32-14.

„Lootusringi Juht”

ilmub E. Õ. Liidu väljaandel karskuskasvatustöö häälekandjana 1928./29. õppeaastal 6 numbrit.

„LOOTUSRINGI JUHT”

tahab sisult panna pearõhku karskuskasvatustöö põhimõteteliste küsimuste selgitamisele ja pakkuda õpetajaile ja lootusringide tegelikkudele juhatajatele mitmesuguseid tegevusjuhiseid, kavu, näiteid, teateid ja materjale.

„LOOTUSRINGI JUHI”

kaastöölisteks on meie paremad koolikarskustöö tundjad ja sõbrad.

„LOOTUSRINGI JUHT”

maksab ainult 50 senti aastas, üksiknumber 10 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

Tellige kuukirja

EESTI KIRJANDUS

1929. aastal 23. aastakäik.

Ilmub 12 numbrit aastas á 4½—5 trükipoognat (72—80 lhk.) piltide ja ja lisadega, millest eriti nimetada

Arno Raag: Elisabeth Aspe.

Koidula kirjad omakseile 1873—1886.

Esti raamatute üldnimestik, alates 1924. a.

Viimane sisaldab kuudekaupa kõik Eestis ilmunud raamatud, brošüürid, ajalehed ja ajakirjad ning Venemaal ilmunud eestikeelsed raamatud. Eriliselt tähtis raamatukogudele.

Kuukirja toimkonda kuuluvad:

**Joh. Aavik, A. R. Cederberg, M. J. Eisen, O. Loorits,
Jul. Mark, J. Mägiste, E. Nurm, A. Saareste, F. Tuglas.**

Igas numbris pikemad kultuuriloolised kirjutised ja arvustused uuemate raamatute kohta. Viimastel aastatel on kaastööd teinud: Mag. Joh. Aavik, prof. V. Anderson, mag. A. Anni, Paul Ariste, prof. A. H. Cederberg, prof. Stefan Csekey, prof. M. J. Eisen, K. Ehrmann, J. Elken, dots. Villem Ernits, Ed. Hubel, dr. med. E. Jansson, A. Jürgenstein, prof. Lauri Kettunen, H. Kleis, prof. Kaarle Krohn, Albert Kruus, A. Kruusberg, Erik Laid, H. Lepik, Job. Libe, Otu Liiv, Bernhard Linde, dr. O. Loorits, K. Lumiste, dr. med. A. Lüüs, dr. I. Manninen, prof. Julius Mark, N. Masso, Karl Mihkla, mag. Julius Mägiste, D. Palgi, A. Palm, Fr. E. Paas, J. Pert, F. Pettai, Dd. A. Pezold, H. Prants, F. Puksov, Elmar Päss, Arno Raag, Ilmar Reiman, V. Ridala, Artur Roose, G. Ränk, G. Saar, prof. A. Saareste, mag. Joh. Schvalbe, dots. H. Sepp, prof. N. Setälä, prof. O. Sild, M. Sillaots, A. Sirge, prof. Gustav Suits, A. Säärts, Bernhard Sööt, K. E. Sööt, lektor J. V. Veski, lektor Klemer Viranyi, J. Virula, P. Voolaine j. t.

**Tellimise hind: 4 kr. aastas, 2 kr. poolaastas, 1 kr. veerand-
aastas. Üksiknumbreid müügil ei ole.**

**Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised, ajakirjanduse kon-
torid, paremad raamatukauplused, Eesti Kirjanduse Seltsi usaldus-
mehed ja väljaandja Eesti Kirjanduse Selts, Tartus, Lai tänav 36,
telefon 6-01.**

**„Eesti Kirjanduse“ vanemad aastakäigud on müügil
otsas. Saada on veel aastakäike 1918—1924. á 3 kr. 60 s. ja 1925—1928 á 5 kr.
aastakäik. Nähkköites 1 kr. 75 s. kallim. Üksiknumbreid 1926 aastast peale
á 40 senti.**